

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE**

KATEDRA SLOVENSKÝCH DEJÍN

Martina Matulová

KLÁŠTOR SV. KATARÍNY PRI DECHTICIACH

Diplomová práca

Bratislava 2003

Čestne prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne a všetku použitú literatúru i pramene uvádzam.

V Bratislave 4. 4. 2003

Ďakujem Doc. PhDr. Jurajovi Roháčovi, CSc. za pomoc a cenné rady, ktoré mi poskytol počas vypracovávanía diplomovej práce.

OBSAH

OBSAH	4
1. ÚVOD	5
2. PREHLAD PÍSOMNÝCH PRAMEŇOV A DOTERAJŠÍCH PRÍSPEVKOV K DEJINÁM OBJEKTU	7
3. STRUČNÝ PREHLAD DEJÍN FRANTIŠKÁNOV NA NAŠOM ÚZEMÍ	11
4. CIRKEVNÁ POLITIKA OSVIETENSTVA	15
4.1 REFORMY JOZEFA II.	16
4.1.1 Jozefínske reformy vo vzťahu k reholiam	17
4.1.2 Jozefínske reformy vo vzťahu k františkánom	19
5. OBEC DECHTICE	21
7. CHRONOLOGICKÝ PRIEREZ VÝZNAMNÝCH UDALOSTÍ KLÁŠTORNÝCH DEJÍN	26
8. VZHĽAD A VYBAVENIE KLÁŠTORNÉHO KOMPLEXU	29
8.1 KLÁŠTORNÝ KOSTOL SV. KATARÍNY ALEXANDRIJSKEJ	32
8.1.1 Sv. Katarína Alexandrijská	32
8.1.2 Popis kostola Sv. Kataríny Alexandrijskej	33
8.1.3 Vnútorne vybavenie kostola	35
8.2 KRYPTY KOSTOLA	37
8.2.1 Archeologický a antropologický výskum lokality	41
8.3 KLÁŠTORNÁ BUDOVA A JEJ OKOLIE	45
8.4 KAPLNKY	50
8.5 KLÁŠTORNÁ KNIŽNICA	55
9. ŽIVOT KLÁŠTORA	62
9.1 HOSPODÁRENIE KLÁŠTORA	63
9.2 KVEŠŤ	67
9.3 PÚTE A BOHOSLUŽBY	69
9.4 BRATSTVO PÁSIKÁROV	72
10. ZÁNİK KLÁŠTORA SV. KATARÍNY PRI DECHTICIACH	74
11. ZÁVER	84
POUŽITÉ PRAMENE A LITERATÚRA	86
PRÍLOHY	89

1. ÚVOD

Ruiny františkánskeho ranobarokového kláštorného komplexu Sv. Kataríny Alexandrijskej, miestnym obyvateľom známe ako „Katarínka“, sa nachádzajú v katastri obce Dechtice, 23 km severne od Trnavy v lesoch Malých Karpát – na Kátlovskej hore. (Obr. 1, Obr. 2)

Za nehnuteľnú kultúrnu pamiatku bol objekt vyhlásený 17.9.1963 pod č.958/1 – kláštor, ruina a 958/2 – kostol, ruina.¹ V Ústrednom zozname kultúrnych pamiatok Slovenskej republiky sa dnes nachádza pod č. 792/0. Ako štátne vlastníctvo na lesných pozemkoch v katastri obce Dechtice je v správe Lesov SR, Banská Bystrica, odštepny závod Smolenice – Lesná správa Dechtice.

Kláštor fungoval od svojho založenia v r. 1618 až do zrušenia Jozefom II. v r. 1786. Súčasný vzhľad ruiny je logickým dôsledkom skutočnosti, že kláštor prestal slúžiť svojmu pôvodnému účelu a ďalej nebol využívaný. K jeho skaze okrem nepriaznivých poveternostných vplyvov nesporne prispeli značnou mierou aj obyvatelia okolitých obcí – najmä Dechtice, Naháč, Dobrá Voda – pre ktorých bol pustnuci kláštor zdrojom stavebného materiálu.

Od r. 1995 sa na tejto lokalite nepretržite realizuje *Projekt Katarínka – záchrana kláštora*, organizovaný pod záštitou Združenia kresťanských spoločenstiev mládeže. Pochopiteľne, v úzkej spolupráci s Pamiatkovým úradom SR, Obecným úradom Dechtice, Lesnou správou Dechtice, Západoslovenským múzeom v Trnave a Rehoľou menších bratov františkánov.²

Hlavnou myšlienkou projektu je záchrana ruín pred zrútením ich odbornou konzerváciou. Prebieha formou letných mládežníckych dobrovoľníckych táborov, ktorých sa zúčastňujú najmä študenti slovenských vysokých škôl. Je nevšednou ukážkou využitia interdisciplinárnej spolupráce odborníkov z oblasti histórie, dejín umenia, archeológie, antropológie, pamiatkovej ochrany, geofyziky a statiky. Takýto komplexný prístup k lokalite, využívajúci tiež potenciál dobrovoľníctva mladých ľudí, by mohol byť vzorom aj pre iné pustnúce kultúrne pamiatky Slovenska.

¹ Archív Krajského pamiatkového úradu Trnava, Evidenčný list nehnuteľnej kultúrnej pamiatky z 2. júla 1968, s priloženou fotodokumentáciou z r. 1964 a 1994, č.k. 10/13.

² Bližšie informácie o projekte sú dostupné na <http://www.katarinka.sk/>

Cieľom diplomovej práce je poskytnúť - využitím predchádzajúcich prác i výsledkov vlastného samostatného archívneho výskumu - ucelený obraz o histórii, vzhľade, fungovaní a osude kláštorného komplexu od jeho vzniku počiatkom 17. storočia až do a po jeho zániku koncom 18. storočia.

V jednotlivých kapitolách sa preto pokúsime postupne priblížiť stav doterajších historických výskumov a archívnych prameňov k dejinám kláštora, stručný prehľad pôsobenia rehole františkánov v Uhorsku i na tejto lokalite, najdôležitejšie udalosti zo života kláštora, pravdepodobný vzhľad a vybavenie budov a okolia, náboženský život i hospodárenie a fungovanie komunity, ako aj priebeh a dôsledky jeho likvidácie.

V práci využívame viacero druhov historických prameňov. Popri písaných – bezprostredných i sprostredkovaných – tiež pramene hmotné získané archeologickými výskumami či obrazové, a sčasti aj ústne tradície : rôzne povesti o nehodných mníchoch alebo zakopaných pokladoch a povery žijúce vo vedomí obyvateľov okolitých obcí prakticky dodnes.

Kláštor Sv. Kataríny už neraz inšpiroval k umeleckým dielam, najmä literárneho charakteru.³ Prehľad a zhodnotenie rôznorodých historických prameňov k dejinám tohto objektu možno nájsť už v nasledujúcej kapitole.

3 Joannes Apponyi eremi cultor ab solitudine domesticorum violentia abductus, sed mox Deo Domesticorum impietatem castigante e vivis ereptus. Cassovia 1763.

Joannes Apponyi in se solitudinem abdens. Buda 1767.

Podľa : Takács, J.: Jezuita iskolai dráma. II. Budapest, 1937, s. 118 – 119.

Fándly, J.: Dúwerná zmlúva mezi mníchom a diáblom. Bratislava 1789.

Ušák, T.: Poklad pod kláštorem. Dobrodružno – historický román, vychádzal na pokračovanie ako príloha týždenníka Sloboda v r. 1969.

Ďuričková, M.: Nocľazník. In : Panenská veža na Devíne. Bratislava 1988, s. 87 – 89.

2. PREHLAD PÍSOMNÝCH PRAMEŇOV A DOTERAJŠÍCH PRÍSPEVKOV K DEJINÁM OBJEKTU

Archív samotného kláštora, po jeho zrušení v zmysle nariadenia Jozefa II. z 22. júla 1786, prešiel do správy archívu Uhorskej kráľovskej komory, uloženom v tom čase v Bratislave.⁴ Časť z neho, prevažne majetkovoprávne písomnosti, uchováva dnes Maďarský krajinský archív v Budapešti.⁵

Jedinečným prameňom, dobovým schematickým zobrazením i areálu nášho objektu so stručným popisom, je tzv. *jozefínske alebo prvé vojenské mapovanie Uhorska*, veľmi podrobné a hodnotné. Nachádza sa v mapovej zbierke Rakúskeho štátneho archívu, oddelení Vojenského archívu, vo Viedni.⁶

Ďalšie časti archívu kláštora sa nachádzajú na niekoľkých miestach: predovšetkým v Štátnom archíve v Bratislave, z ktorého fondu *Mariánska provincia františkánov (1253-1918)* sme najviac čerpali. V Archíve hlavného mesta SR Bratislavy : fond *Bratislavské kláštory – františkáni*, je k dispozícii korešpondencia s provinciálom rehole.⁷ Niektoré tituly z kláštornej knižnice sú uložené v zbierke Kabinetu rukopisov, starých a vzácných tlačí Univerzitnej knižnice v Bratislave. Ich popis podáva príslušná kapitola práce.

Jednotlivinu obsahuje tiež Literárny archív Matice slovenskej.⁸

V archíve rím.- kat. fary Dechtice možno nájsť mnohé cenné údaje, najmä v kanonických vizitáciách tejto farnosti.

Vizitačné protokoly totiž poskytujú bohatú pramennú bázu pre viaceré odbory historickej vedy. Je možné ich využiť predovšetkým pre skúmanie cirkevných dejín, ako aj vývoja architektúry, popisy oltárov a liturgických predmetov pre dejiny umeleckých remesiel, ďalej pre dejiny hudby, školstva, kultúry či knihovedy, ako i dejiny zdravotníctva, hospodárske či regionálne dejiny, a tiež demografiu, štatistiku, etnografiu a jazykovedu. V zásade sú využívané najmä a obmedzene len

⁴ Sedlák, F.: Pramene k dejinám Slovenska v zbierke „Neoregistrata Acta“ v MOL. In : Slovenská archivistika, 3, 1967, č. 2, s.173.

⁵ Tieto písomnosti tvoria súčasť skupiny „Acta ecclesiastica ordinum et monialium“, vo fasc. č. 44 a 45 sa nachádza archívny materiál kláštora v Svätej Kataríne. Podrobne však nebol preskúmaný. Žudel, J.: Archívy zrušených reholí na Slovensku v 18. storočí. In : Slovenská archivistika, 2, 1967, č. 2, s. 167.

⁶ K jeho výskumu a interpretácií pozri Klein, B.: Jozefínske mapovanie. In : Slovenská archivistika, 34, 1999, č. 2, s. 78 – 88. V ďalších častiach práce bude o prínose tohto prameňa ešte nejedna zmienka.

⁷ Uvedenému fondu sme nevenovali osobitnú pozornosť vzhľadom na fakt, že jeho obsah preskúmal už J. Šimončíč v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Opierame sa teda najmä o jeho závery.

⁸ V trnavskom františkánskom kláštore boli 22. júna 1766 dokončené latinské dejiny mariánskej provincie v Uhorsku, podľa nariadenia generála rádu Jozefa Mária de Vedano z júna 1765. Na zošite je moderná pečiatka kláštora v Malackách. O dejinách kláštora Sv. Kataríny sa zmieňujú s. 12 a nasledujúce. Nová signatúra je MS – BA C 31. Podľa : Šimončíč, J.: Kláštor a kostol Sv. Kataríny – Dechtice. In : Zprávy Západoslovenského múzea v Trnave, 1966, č. 5, s. 25.

pre dejiny fary či farnosti, ktoré však presahujú, lebo často sa v nich odrážajú aj širšie politicko – hospodárske otázky doby.⁹

Z tohto pohľadu sú najpodrobnejšie tzv. *baťániovské* kanonické vizitácie z rokov 1781 a 1788.¹⁰ Už z prvej polovice 18. storočia (1731 a 1756) máme síce zachované vizitačné protokoly, ktoré sú však v porovnaní s nimi omnoho stručnejšie. Podávajú iba základné údaje o fare, kostole, farárovi, majetku a príjmoch fary, filiálkach, škole a náboženskom zložení obyvateľstva.

Čo sa týka ich využitia v našom výskume, obce blízke kláštora : Dechtice a Naháč, disponujú kanonickými vizitáciami z rokov 1731, 1756 aj 1782. Tieto obsahujú aj zmienky o neďalekom františkánskom kláštore, ktorým sa ešte budeme podrobnejšie venovať. Bohužiaľ, neskoršie zápisnice, z druhej fázy baťániovskej t.j. z r. 1788 , už z týchto, či iných okolitých obcí nemáme. Zaujímavé by boli najmä pre možnosť, že by pravdepodobne evidovali po okolí roznosené časti kláštorného a chrámového inventáru po jeho zrušení v r. 1786. Tak ostáva priestor iba pre písomne nedoložitelné domnienky, že ten – ktorý oltár, obraz alebo iný predmet bol prenesený zo zrušeného františkánskeho kláštora Sv. Kataríny.

Zmienky súvisiace s kláštrom sa príležitostne vyskytujú aj v testamentoch a záznamoch v matrikách obce Dechtice. Napríklad ak pútnik zomrel počas cesty sem alebo priamo v kláštore Sv. Kataríny, niektorý mních sa stal kmotrom pri krste novorodenca či sa udiala iná pozoruhodná udalosť súvisiaca s neďalekým kláštrom.¹¹

Štátny archív v Bratislave pobočka Trnava, fond *MG, Missiles* tiež môže poskytnúť doplnkové informácie svojimi jednotlivinami najmä listovej povahy.¹²

Provinciolát Mariánskej provincie františkánov, ktorého archív sa dnes nachádza v Štátnom archíve v Bratislave, spravoval v stredoveku všetky františkánske kláštory na území Uhorska. V novoveku potom

⁹ Mlynarčíková, V.: Súpis kanonických vizitácií fár z r. 1674 – 1863 vo filmotéke SNA. Bratislava, 1999, s. 1 – 4. Originály sú uložené v Archíve Nitrianskeho biskupstva v Nitre a Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy v Trnave.

¹⁰ V r. 1781 na základe nariadenia ostrihomského arcibiskupa Jozefa Baťániho, sú vo vizitáciách uvádzané konkrétne otázky zamerané na faru, kostol a jeho vybavenie, bohoslužobné predmety, liturgické rúcha, sakristiu, cintorín, kláštory a náboženské bratstvá v obci, spôsob vykonávania náboženských obradov, farskú knižnicu a archív, majetky fary, filiálky, kaplnky, služobníctvo fary, svetských patrónov kostola, fundácie, život a morálku farníkov, stav školy, aj počet obyvateľstva podľa náboženského vyznania. Mlynarčíková, V.: c.d., s. 8.

¹¹ Podľa : Juraj Roháč, Katedra archívnictva a pomocných vied historických FiFUK v Bratislave, konzultácia 18. 2. 2003.

¹² Uvedenému fondu sme rovnako nevenovali osobitnú pozornosť vzhľadom na fakt, že jeho obsah preskúmal už J. Šimončíč v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Závěry jeho výskumu budú prezentované.

patrili pod jeho právomoc františkánske kláštory na juhozápadnom Slovensku a v Zadunajsku.¹³

Materiál kláštorov zrušených Jozefom II. obsahuje navyše podrobné inventáre, rôzne hospodárske a personálne výkazy a tiež značný počet nariadení Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady operatívneho charakteru. Práve písomnosti zrušeného kláštora Sv. Kataríny spolu s materiálmi malackého kláštora však nie sú kompletne. Existuje dôvodný predpoklad, že mohli obsahovať aj po slovensky písané archiválie, preto sa časť ich fondov pravdepodobne pri početných odvozoch a presunoch dostala do rúk anonymných zberateľov.¹⁴

Našu osobitnú pozornosť si zaslúžil v dvoch exemplároch zachovaný značne podrobný inventár kláštora Sv. Kataríny, vyhotovený v súvislosti s rušením v r. 1787.¹⁵ Obsahuje zoznam všetkých vecí, hnutelností kláštora detailne miestnosť po miestnosti, ako aj súpis všetkých titulov kláštornej knižnice, obsah vínnej pivnice, zoznam základín a dobrodinčov kláštora, stav jeho pokladnice, personálne výkazy a rozoslanie rehoľníkov do iných kláštorov rehole po definitívnom opustení zrušeného kláštora a taktiež aj inventár z vykonanej dražby zvyšných potravín.

Z jazykového hľadiska je tento súpis zaujímavý, keďže popri bežných latinských výrazoch sa v texte sporadicky nachádzajú aj dobové nárečové slová a slovakizmy.¹⁶ To v niektorých prípadoch značne sťažilo ich interpretáciu, pretože zmes maďarsko – latinsko – miestneho označenia nejakého predmetu nám neznámeho použitia nie je ľahké dešifrovať.¹⁷ Situáciu navyše skomplikovala aj skutočnosť, že po zrušení sa napríklad výbava kuchyne preniesla do knižnice a teda mnohé predmety súpisu nezodpovedali miestom uloženia účelu svojho použitia. V ďalších častiach práce bude tento cenný prameň ešte neraz spomenutý.

Z písomností rozličného charakteru sú pre poznanie dejín kláštora Sv. Kataríny kľúčové najmä kompletne dejiny provincie a jednotlivých kláštorov za obdobie 1202 – 1774 od Eugena Kóšu¹⁸ a ich priame

¹³ Balogh, A.: Archív Mariánskej provincie františkánov. In : Slovenská archivistika, 12, 1977, č. 1, s.128. Autor ďalej konštatuje, že veľa písomností uvedeného fondu sa nepochybne zničilo alebo stratilo v dobe zániku bratislavského kláštora a prevzatia jeho archívu do správy štátnych a okresných archívov v r. 1954.

¹⁴ Balogh, A.: c.d., s.147.

¹⁵ Štátny archív v Bratislave (Ďalej ŠAB), Mariánska provincia františkánov (Ďalej MPF), inv. č. 780/1 a 780/2, Inventár hnutelností a zoznam kníh kláštora na Sv. Kataríne z r. 1787 (Ďalej ako Inventár).

¹⁶ Na ilustráciu vyberáme : *strosóg, ainsacz, sekacs, skripecz, stok, rapkacs*.

¹⁷ Za ochotnú pomoc a cenné rady pri preklade ďakujem PhDr. Alexandre Ostertageovej z Katedry jazykov FiFUK.

¹⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 929, Kósa, E.: Antiquarii Provinciae Sanctae Mariae collectanea.

ŠAB, MPF, inv. č. 930, Balogh, B.: Fratris Eugenii Kósa Antiquarii collectaneorum continuatio ab anno 1774 ad annum usque 1808.

pokračovanie až do r. 1808 od Bernarda Balogha. Obe diela sú v rukopise. Spomínané základné kritické osvietené diela k dejinám františkánov v Uhorsku sú pre poznanie dejín kláštora Sv. Kataríny mimoriadne hodnotné, autentické a dobové, hlavne pre obdobie jeho zániku.

Ich autoritu a hodnotu dosvedčuje aj tá skutočnosť, že obsahujú často až doslovne opisované vety a celé štylistické pasáže iných, dobovo starších záznamov o dejinách svätokatarínskeho kláštora, ktoré vznikli v druhej polovici 18. storočia priamo z činnosti samotných jeho rehoľníkov.

Písomné pramene neskoršieho dáta podobne stereotypne opakujú a kopírujú celé odstavce vyššie uvedených diel.¹⁹ Autori sa tu ale nevenujú osobitne kláštora Sv. Kataríny, a pre zmienku či stručnú kapitolu o ňom pochopiteľne siahli po starších prameňoch.

V slovenskej historiografii sa zatiaľ špecificky konkrétne a výlučne objektu tohto františkánskeho kláštora pri Dechticiach venovali dvaja bádatelia. Niekoľko desiatok stranový príspevok k jeho dejinám na základe starších prameňov i vlastného archívneho výskumu priniesol v polovici minulého storočia Hadrián Radváni.²⁰ Formálnymi nedostatkami tejto práce sú : absencia poznámkového aparátu, chýbajúca citácia použitých archívnych prameňov a výrazné dobové citové podfarbenie.

O niečo neskôr sa touto témou dlhodobo zaoberal Jozef Šimončič, najkompletnejšie výsledky jeho bádania možno nájsť v citovanej štúdií.²¹ Šimončičova práca dodržiava všetky formálne odborné historické postupy, dotýka sa však mnohých javov len stručne alebo okrajovo. Jej faktografickú hodnotu môžeme teda už v súčasnosti značne obohatiť o nové, či podrobnejšie údaje, ktoré autor v tom čase nemal k dispozícii.

Z uvedeného prehľadu do dnešných čias prístupných prameňov osobitne sa venujúcim predmetnému kláštora vyplývajú možnosti i obmedzenia tohto ďalšieho skromného syntetizujúceho príspevku k jeho dejinám.

¹⁹ Balázsovits, O.: *Brevis historia conventuum ordinis S. Francisci Seraphici reformatae provinciae S. Mariae Hungariae*. Posonii, 1869.

Jedlicska, P.: *Kiskárpati emlékek II*. Eger, 1891.

Gajdoš, V.: *Františkáni na Sv. Katarínke*. In : *Slovák*, č. 196 z 29. 8. 1937, s.4.

²⁰ Radváni, H.: *Kostol a kláštor Sv. Kataríny : príspevok k dejinám františkánskeho kostola a kláštora Sv. Kataríny pri Naháči*. Trnava, 1948. Rukopis v archíve autora.

²¹ Šimončič, J.: *Kláštor a kostol Sv. Kataríny – Dechtice*. In: *Zprávy Západoslovenského múzea v Trnave*, č. 5, 1966, s. 16 –25.

Kapitolu o kláštore Sv. Kataríny obsahuje aj novšia autorova publikácia : Šimončič, J. – Votlučka, K.: *Mojej Trnave : k dejinám Trnavy a okolia*. Trnava, 1998. V nej autor vychádzal práve z uvedenej štúdie.

3. STRUČNÝ PREHĽAD DEJÍN FRANTIŠKÁNOV NA NAŠOM ÚZEMÍ

Na rozhraní 12. a 13. storočia vznikli nové takzvané žobravé rády: *Rád menších bratov (Ordo Fratrum Minorum - 1219)* a *Rád dominikánov (Ordo Fratrum Praedicatorum - 1215)*. Vychádzali z tých istých rehoľných princípov ako mnohé iné rehole, t.j. sľubu poslušnosti, chudoby a čistoty, ale odlišovali sa od ostatných práve ich výkladom a celkovým poslaním. Za cieľ si zvolili nápravu cirkvi, uvedenie jej učenia a praxe do súladu s východiskovými myšlienkami. Kým dominikáni volili ako metódu verbálne presvedčovanie a kazateľstvo, františkáni skôr osobný príklad a činnosť v súlade s učením.

Rehoľu menších bratov založil Sv. František z Assisi (1182 – 1226) v r. 1219. Regula, schválená v r. 1223 pápežom Honoriom III., zahŕňala aj niektoré novoty ako reakciu na úpadok cirkevnej disciplíny svetského aj rehoľného kléru. Zdôrazňovala preto hlavne zachovávanie apoštolskej chudoby rehoľníkov, ktorých pre špecifický spôsob života začali nazývať mendikantmi (z lat. *mendico* – žobrat').²²

Menší bratia, či *minoriti*, u nás ľudovo nazývaní františkáni, za svoje základné poslanie považovali šíriť evanjelium medzi ľudom. V centre ich záujmu bola predovšetkým pastorácia rodiaceho sa mestského obyvateľstva najviac podliehajúceho v tom období rôznym heretickým hnutiam.²³

Vlastníctvo hmotného majetku niektorí rehoľníci považovali za nezlučiteľné s pôvodnými ideami rádu. Preto sa tzv. *fratres de familia* naďalej prísne pridŕžovali chudoby, zatiaľ čo tzv. *fratres de comunitate* pokladali za nemožné budovať rehoľu bez hmotných prostriedkov. Využívali preto pápežské úľavy, povoľujúce kláštorom i keď v obmedzenej miere vlastniť majetok.²⁴

Prví františkáni sa na našom území trvalo usadili, po počiatočných nevelmi úspešných pokusoch, niekedy koncom tridsiatych rokov 13. storočia. V krátkom časovom horizonte sa im podarilo usídlit' sa

²² Hudec, R.: Krátke dejiny rehole Menších bratov Sv. Františka na Slovensku. In : Viera a život, 11, 2001, č. 3, s. 194 – 207.

²³ Neskôr František z Assisi založil aj ženskú vetvu rehole, tzv. *druhý rád*, podľa ich význačnej predstaviteľky Sv. Kláry z Assisi, nazývané tiež klarisky. Poslanie ich členiek spočívalo však prakticky len v tichom rozjímavom spôsobe života v prísnej doživotnej klauzúre. Pre takých mužov a ženy, ktorí sympatizovali s myšlienkami františkanizmu, ale nechceli či z nejakých príčin ani nemohli vstúpiť do kláštora, založil v r. 1221 František tzv. *tretí rád*, čo bolo voľné laické združenie. Jeho členovia, tzv. terciári, žili a pôsobili v bežnom živote, ale riadili sa určitými pravidlami a dodržiavali stanovené obmedzenia, predpisy a pobožnosti

²⁴ Títo mníši sa postupne rozšírili v západnej a strednej Európe, kým „familiáni“ získali podporu najmä v juhovýchodnej Európe a na Balkáne. Hudec, R.: c.d., s. 194.

vo viacerých mestách.²⁵ Medzi prvé patrila Trnava ako významná obchodná križovatka s mníškou tradíciou (johaniti a benediktíni). Minoriti prišli do Trnavy okolo roku 1235. Tento konvent podobne ako i ostatné kláštory Uhorska bol súčasťou Nemeckej provincie. V roku 1239 sa vytvorila samostatná provincia Uhorská, nazývaná i Ostrihomská. Postupne vznikli františkánske konventy aj v ďalších mestách.²⁶

Život františkánskych kláštorov na celorehoľnej úrovni sa však čoskoro opäť dostal do rozporu so zásadou absolútnej chudoby, ktorá zavrholala aj akékoľvek spoločné vlastníctvo kláštora. Predstavitelia rádu vďaka početným pápežským dišpenzáciám získali pre konventy právo prijímať odkazy a milodary vo forme nehnuteľností a finančných príspevkov na stavbu a údržbu budov. Tieto prostriedky však nemohli preberať priamo, ale len prostredníctvom tretej svetskej osoby, tzv. *syndika*, ktorý sa staral o hospodárske a finančné záležitosti kláštora.

Konventy tak mali iba užívacie právo na získané nehnuteľnosti, zariadenie kostolov a kláštorov i na hospodársky inventár – vlastnícke právo na ne vyhradil pápež Inocent IV. (1243 – 1254) svetskej cirkvi. Súčasne však ponechal františkánom možnosť slobodne sa rozhodnúť, či sa pridržať tohto, alebo prísnejšieho výkladu reguly. Značná časť sa rozhodla naďalej žiť podľa zásad absolútnej chudoby, tým vznikla v reholi jej tzv. *observantská frakcia*. Ostatní prívrženci miernejšieho výkladu reguly sa nazývali *konventuálmi*. Spory medzi nimi trvali prakticky až do konca stredoveku.²⁷

Až pápež Lev X. v roku 1517 povolil tým konventuálom, ktorí neboli ochotní prijať observantskú reformu, odčleniť sa definitívne od rehole. Založený bol samostatný rád konventuálov (*Ordo Minorum S. Francisci Conventualium*), u nás nesprávne nazývaných minoritmi.²⁸

Reformovaní konventuáli, ktorým patrila väčšina konventov na Slovensku, zostali spolu s observantmi súčasťou pôvodnej *Rehole menších bratov Sv. Františka (Ordo Fratrum Minorum)*.

Na generálnej kapitule v španielskom Burgoose roku 1523 bol vyhlásený vznik *Provincie Najsvätejšieho Spasiteľa (Provincia Hungariae SS-mi Salvatoris)*, ktorá zahŕňala konventy uhorských observantov a *Provincia Panny Márie (Provincia Hungariae S. Mariae)*, ktorá vznikla z uhorskej reformovanej provincie konventuálskej. Hraničná čiara medzi oboma uhorskými provinciami sa tiahla medzi

²⁵ Viac k tejto problematike Veselý, L. D.: Prvé stopy akcie Sv. Františka na Slovensku. In : Kultúra, 2, 1927, č. 2, s. 107 – 113.

²⁶ Do konca 15. storočia to boli nasledovné : Nitra, Levoča, Slovenská Ľupča, Bratislava, Trenčín, Okoličné, Košice, Solivar, Humenné, Skalica, Filákov, Hlohovec. Hudec, R.: c.d., s.195 – 200.

²⁷ Balogh, A.: c.d., s. 130 – 131.

²⁸ Diskusia o správnej terminológii jednotlivých vetiev rehole : Veselý, L. D.: c.d., s. 108.

Skalicou a Malackami, Trnavou a Hlohovcom a ponad Nitru k Fiľakovu.²⁹

Provincia predstavovala najvyšší organizačno- správny celok rehole na území daného politicko – správneho útvaru.³⁰ Najvyšším predstaveným bol *provinciál*, volený spravidla na trojročné funkčné obdobie členmi provinciálneho zhromaždenia. *Provinciálne zhromaždenie* tvoril nestály zbor zaslúžilých členov, zväčša bývalých funkcionárov provincie. Každý kláštor mal právo vyslať sem aj dvoch dôverníkov, ktorých si spomedzi seba zvolilo samotné osadenstvo príslušného kláštora. Do kompetencií provinciálneho zhromaždenia patrila aj voľba členov správnej a dozornej rady, tzv. *definitória* provincie.

Predstavených kláštorov - *gardiánov* - a ich zástupcov - *vikárov* - menovalo provinciálne zhromaždenia alebo definitórium, ktoré súčasne rozdeľovalo aj ostatné funkcie a povinnosti všetkých členov jednotlivých kláštorov.

Osadenstvo kláštorov sa delilo na vysvätených kňazov čiže *pátrov* a bratov čiže *frátrov*, ktorí síce tiež zložili rehoľný sľub, ale neboli kňazmi. Zväčša sa uplatnili ako kuchári, záhradníci a iní remeselníci v rámci kláštora a kveštovali, čiže zbierali milodary v rajóne vymedzenom kláštore. Pátri sa teda venovali kazateľskej a misijnej činnosti a neskôr mnohí i spravovali fary alebo vyučovali na školách nižšieho stupňa.

Na výchovu rehoľného dorastu boli v niektorých kláštoroch – aj v kláštore Sv. Kataríny – zriadené *noviciáty*, prijímajúce záujemcov po jednoročnom pobyte v prísnej *klauzúre*. Vtedy však zložili len jednoduchý sľub chudoby, čistoty a poslušnosti a plnoprávnymi členmi rádu sa mohli stať až po troch rokoch, zložením slávnostného sľubu, ak za ich prijatie hlasovala celá kláštorná komunita.

Dôsledky Moháčskej porážky ako aj šírenie reformácie, či neskôr stavovské povstania výrazne zasiahli do života minoritov v Uhorsku.

²⁹ Sídлом Mariánskej provincie bola Bratislava a patrili k nej kláštory v Bratislave, Košiciach, Levoči, Nitre, Trenčíne, Trnave a Vranove. Kláštor Sv. Kataríny patril tiež k Mariánskej provincii. Sídлом Salvatoriánskej postupne boli Skalica, Hlohovec a Gyöngyös v Maďarsku. Salvatoriánske observantské konventy sa nachádzali vo Fiľakove, Humennom, Okoličnom, Skalici a Hlohovci. Balogh, A.: c.d., s.132.

³⁰ O hierarchii a organizácií rehole pozri Balogh, A.: c.d., s. 130.

Prejavilo sa to najmä v drastickej redukcii počtu kláštorov i rehoľníkov a ochromení činnosti konventov ešte existujúcich.

Následné hnutie za obnovu viery, nazývané rekatolizácia alebo katolícka reforma, významnou mierou prispelo i k znovuoživeniu františkánskeho hnutia v Uhorsku. Po reholi jezuitov, ktorá zohrala v tomto úsilí najväčšiu úlohu, cirkev zapojila do rekatolizačného hnutia i františkánov. V priebehu 17. storočia tak získali späť väčšinu bývalých kláštorov, a boli založené i nové. V Mariánskej provincii : Svätá Katarína (1618), Nové Zámky (1629), Nitra (1626 – novopostavený), Trnava (1633 – novopostavený), Sv. Anton pri obci Báč (1660) a Komárno (1672).³¹

Koniec stavovských povstaní priniesol celkové vonkajšie upokojenie cirkevného i politického diania. V minoritských provinciách sa do popredia dostala národnostná otázka. Keďže v tomto období bolo vôbec etnické zloženie obyvateľstva mimoriadne pestré a premiešané, mnísi oboch uhorských provincií boli slovenskej, maďarskej, nemeckej i chorvátskej národnosti. Výsledkom latentných i otvorených národnostných sporov bola bula Benedikta XIII. z r. 1727, ktorou sa záväzne stanovila alternatívna voľba provinciálneho predstavenstva podľa presnej národnostnej schémy.³²

Prevažne alebo čiastočne slovenské etnické zázemie mali kláštory Sv. Katarína, Nitra, Malacky, Bratislava a Trnava. Kláštor Sv. Kataríny bol zároveň určený pre slovenský noviciát, ten bol potom v Malackách a v novších časoch v Trnave.³³

³¹ Balogh, A.: c.d., s. 132.

³² K problematike sa podrobne vyjadruje Balogh, A.: c.d., s. 140 – 142. Podobne aj Kowalská, E.: Kláštory františkánov na Slovensku a národnostný problém v 17. – 18. storočí. In : Slovenský národopis, 41, 1993, č. 3, s. 306 a nasl.

³³ Kowalská, E.: c.d., s. 306.

Gajdoš, V.: Františkáni v slovenskej literatúre. Cleveland, 1979, s.12.

4. CIRKEVNÁ POLITIKA OSVIETENSTVA

V druhej polovici 18. storočia habsburský štát a rímskokatolícka cirkev ostali v tradičnom spojení, avšak vnútorný obsah a rozsah ich práv a povinností sa postupne čoraz väčšími vzdŕaľoval.

Štát pochopiteľne nepopieral zvrchovanosť rozhodovania a cirkevnú suverenitu v duchovných otázkach, zaisťoval tiež jej existenciu a všeobecný prospech. Na druhej strane ale dôsledným presadzovaním etatizmu sa už Mária Terézia snažila plniť zodpovedne svoju úlohu ochrankyne rímskokatolíckej cirkvi a nedotýkala sa nijako jej náuky, o to viac však zasahovala do cirkevnej praxe.³⁴

Medzi mnohé konkrétne obmedzenia patrili : zrušenie tzv. *spovedného grajciararu*, duchovní nemali byť svedkovia testamentov, či zákaz púťí a procesí do zahraničia. Zákazu podliehali aj poverčivé modlitby, modlitebné knižky, exorcizmus. V r. 1771 boli na základe cisárskeho patentu zrušené aj všetky kláštorné žaláre či väznice, určené k zamedzeniu prenikania nonkonformných myšlienok do radov kléru.³⁵

Už od r. 1767 platili rôzne obmedzenia pri zakladaní nových kláštorov a od 1771 nebolo povolené zriaďovať nové katolícke spolky a bratstvá, ani akékoľvek združenia laikov pod dohľadom cirkvi. Aj existujúce bratstvá museli prejsť revíziou.

Iným problémom z ekonomického hľadiska bol neuveriteľne vysoký počet zasvätených sviatkov a polosviatkov.³⁶ Výsledkom úsilia panovníčky tak bol celkový počet sviatočných dní znížený na tretinu.

Mária Terézia sa však pochopiteľne o rímskokatolícku cirkev starala nielen zákazmi či obmedzeniami, ale i starostlivosťou o jej celkový rozvoj. Príkladom môže byť okrem iného aj zriaďovanie nových biskupstiev. V Uhorsku to boli : Banská Bystrica, Szombathely, Székesfehérvár (Stoličný Belehrad), Rožňava a Spiš.³⁷

Tento zdanlivo rozporný postup – štátna pomoc ale zároveň snaha o výrazné obmedzenia – sa vo väčšej miere prejavili počas vlády jej ešte radikálnejšieho syna Jozefa II.

³⁴ Melmuková, E. : Patent zvaný Toleranční. Praha, 1999, s. 12 a nasl.

³⁵ Tamže, s. 13.

³⁶ Počas nich boli obyvatelia habsburských zemí povinní sa nielen zúčastniť omše, ale cez sviatky sa nesmeli ani pracovať. Cisárovná sa preto obrátila na pápeža Benedikta XXIV. v r. 1753 so žiadosťou o zníženie počtu sviatkov. Neskôr vykonal ďalšiu redukciu aj nasledujúci pápež Kliment XIV. Výsledkom tejto akcie napokon bolo, že z pôvodných asi 60 sviatkov bolo s konečnou platnosťou zrušených až 41. Melmuková, E.: c.d., s. 14.

³⁷ Tamže, s. 14.

4.1 REFORMY JOZEFA II.

Jozef II. vykreslený ako typ chladného racionálneho osvietenca v istom zmysle až nepriateľsky naladeného voči rímskokatolíckej cirkvi býva nezriedka považovaný za ostrý protiklad cisárovnej, horlivej katolíčky barokového obdobia. Hoci medzi osvietenou vládou matky a syna bol časový odstup, zreteľná rozdielnosť názorov ako aj dôrazu a formy ich presadzovania, základný zámer oboch bol totožný.

Za Márie Terézie bol vzájomný spojenecko - konkurenčný vzťah štátu a cirkvi ešte pomerne vyvážený, za panovania jej syna Jozefa hral už nesporne aktívnejšiu úlohu štát.³⁸ Panovník chcel naďalej poskytovať podporu rímskokatolíckej cirkvi v monarchii, ale podľa svojich vlastných názorov a plánov.

Jozefínske tolerančné a vôbec cirkevné reformy boli umocnené navyše cisárovou až hektickou snahou všestranne zreformovať celý štát. Základné smery tejto činnosti si panovník stanovil už dávno pred nástupom na trón. Vychádzal predovšetkým z dvoch predpokladov : po prvé z presadenia absolutizmu ako nevyhnutného predpokladu energicky uskutočňovaných reforiem a po druhé z vybudovania nového hospodárskeho systému nutného na financovanie naliehavých úloh štátu.³⁹

Integrácia náboženstva a tým aj cirkvi do podstaty štátu sa podľa dobových náhľadov osvietencov a kameralistov mala realizovať nasledovným spôsobom : štát mal mať právo rozhodovať o počte a správe cirkevných budov, o platoch duchovných a učiteľov, o cirkevných súdoch, ktoré sa netýkajú duchovných alebo dogmatických polemík, a duchovných či učiteľov viesť k poslušnému dodržiavaniu ich povinností – v podstate rovnako ako ostatných štátnych úradníkov.⁴⁰

Náboženstvo pre panovníka znamenalo cenný prostriedok vytvárania a zaistenia občianskych mravov.

V tejto súvislosti je potom zreteľný Jozefov vzťah tak k autorite cirkvi ako záruke morálky štátu, ako aj k tolerancii voči iným cirkvám a vierovyznaniam. Prenasledovanie inovercov a ich emigrácia zapríčinila iba neželateľný úpadok hospodárskeho potenciálu krajiny.

³⁸ Okrem iného si Jozef II. svoju moc voči cirkvi upevnil i tým, že dvorským dekrétom obnovil *placetum regium*, čiže zákaz publikovania pápežských dokumentov v štáte bez predchádzajúceho súhlasu cisára. Tým sa prejavovala zvrchovanosť štátu nad cirkvou. Melmuková, E.: c.d., s. 20.

³⁹ Jozef II. bol presvedčeným fyziokratom, ktorý pôdu a poľnohospodárstvo považoval za jediný zdroj blahobytu štátu. Preto kládol veľký dôraz na úpravu životných podmienok poľnohospodárskeho obyvateľstva v tom zmysle, aby bol rozvoj poľnohospodárskej výroby vôbec možný. To vysvetľuje ním vydaný dôležitý *patent o zrušení nevoľníctva*, ktorý ukončil stáročnú pripútanosť k pôde a osobnú neslobodu, ktoré de facto menili poľnohospodárske obyvateľstvo v akýchsi bezprávných otrokov.

⁴⁰ Melmuková, E.: c.d., s. 17.

Podstatným rysom jozefínskeho zákonodarstva sa stalo presvedčenie, že práva jednotlivca už nemali byť ovplyvnené jeho príslušnosťou k cirkvi vládnucej či trpenej.

Jednotlivci *Tolerančným patentom* získali väčší priestor pre celkovú realizáciu vlastnej osobnosti. Široká paleta nových možností prístupu ku vzdelaniu, k jednotlivým profesiám či podnikaniu, príležitosť k získaniu meštianskych práv, prijatia do cechu a iné naplnenia osobných potrieb, toto všetko už nemalo naďalej byť striktné viazané na konfesiónalnu príslušnosť. Aj mnohé ďalšie centralizačné, správno – administratívne reformy mali jediný cieľ : zabezpečenie ekonomickej prosperity a všeobecného blaha štátu. Tak sa postupne začínali klásť základy novej občianskej spoločnosti.⁴¹

Niektoré z Jozefových reforiem boli ale nepochybne unáhlené a nedomyslené. Napríklad známe nariadenie o pochovávaní zosnulých bez rakví, len vo vreciach, vyvolalo taký silný odpor, že muselo byť odvolané.⁴²

Jozef II. nezanedbal ani existenčné potreby duchovných. Nariadením stanovil základný plat pre farára 500 zlatých, pre kaplána 300 zlatých ročne. Prvýkrát tak farár bol na dôchodok zaistený, a hoci mal len 200 zlatých dôchodku, predstavovalo to určitú istotu. Tá však netrvala dlho, už dva roky po smrti cisára bola penzia duchovných zrušená a farári opäť ostávali v službe ako predtým, teda až do smrti.

Významným počinom jozefínskej doby bolo taktiež zriadenie generálnych seminárov v každej korunnej zemi, namiesto zrušených biskupských. Práve novozriadené semináre sa stali centrom sporov medzi priaznivcami a odporcami cisárových reforiem. Ich sedemročná existencia však zreteľne poznačila značnú časť nimi ovplyvnenej kňazskej generácie.

Niektoré výsledky jeho reformnej praxe teda nemali dlhé trvanie a boli po jeho smrti anulované, iné však čiastočne modifikované stali sa základom ďalšieho vývoja monarchie.

4.1.1 Jozefínske reformy vo vzťahu k reholiam

Osvietenskému panovníkovi boli trňmi v očiach početné kláštory. Od obmedzenia prijímania novicov až po definitívnu redukciu rádov a zrušenie niektorých kláštorov možno sledovať stále rovnakú líniu :

⁴¹ Tamže, s. 16 – 18.

⁴² Zasahoval aj do cirkevnej praxe, pokiaľ sa mu zdala prežitá alebo nevhodná. Preto zakázal napríklad nosenie veľkých cechových zástav pri slávnostiach Božieho tela, prevádzku obchodníkov na pútnických miestach v nedele a vo sviatky, nadmernú výzdobu kostolov, osvetľovanie sôch a vystavovanie pozostatkov svätcov, vydal doporučenia pre kazateľov, či obmedzil počet procesií a sviatkov. Melmuková, E.: c.d., s. 20 - 21.

nezaoberať sa ekonomicky bezcennou kontempláciou a v budúcnosti dať šancu iba reholiam vykonávajúcim spoločensky prospešnú činnosť.⁴³

Tak zaniklo mnoho kláštorov kontemplatívnych či žobravých reholí a tiež pustovní, náboženských bratstiev a iných mnohých prvkov pevne začlenených do celkového obrazu zbožnej barokovej doby. Spolu s nimi ale pochopiteľne i mnoho kostolov a kaplniek. Ako už nepotrebné boli odsvätené a rôzne prakticky využité alebo jednoducho odstránené. Pri všetkých týchto akciách však padlo za obeť veľa jedinečných kultúrnych hodnôt.⁴⁴ Nebolo by ale správne všetky tieto nenávratné kultúrne straty vyčítať výlučne osobnosti panovníka. Cisár Jozef II. vydával iba nariadenia a smernice, konkrétne vykonanie bolo v rukách kompetentých. Od ich stupňa vzdelanosti, cti a zodpovednosti často závisel osud pamiatok značnej, či dokonca až nenahraditeľnej ceny.

Akcia rušenia kláštorov a poštátneia ich majetkov v monarchii mala dve časti. Prvou bolo celosvetové zrušenie rehole jezuitov, Spoločnosti Ježišovej, všetkých jej inštitúcií a zložiek, priamo pápežom Klementom XIV. listinou z 21. júla 1773. Mária Terézia vtedy dala okamžite na vyhlásenie tohto pápežského dokumentu svoje povolenie.⁴⁵ V dôsledku tohto rozhodnutia zanikla jezuitská rehoľa aj v Uhorsku.

Pre druhý krok, zameraný na zrušenie kláštorov všetkých kontemplatívnych a žobravých rádov v Uhorsku, sa rozhodol Jozef II. a potvrdil ho najvyšším kráľovským nariadením z 6. decembra 1781 adresovaným uhorskému kancelárovi.⁴⁶ Nariadenie sa realizovalo postupne podľa jednotlivých rádov a ich kláštorov. Na jeho základe bola zrušená viac ako jedna tretina všetkých kláštorov na Slovensku.

Najprv v r. 1782 rozpustil kontemplatívne a žobravé rehole, ktoré považoval za spoločensky neužitočné,⁴⁷ neskôr v 1787 zrušil i tie rehole, okrem piaristov, ktoré sa zaoberali vyučovaním (benediktíni a premonštráti). Juraj Fándly, nadšený prívrženec jozefínskych reforiem, píše na adresu zrušených kláštorov, že „*boli mrtvé hrobi živých medzi*

⁴³ To znamenalo buď aktívnu pastoraáciu, školské vzdelávanie alebo charitatívnu starostlivosť o chorých. Všetci ostatní podľa Jozefa II. predstavovali pre štát len veľké a zbytočné bremeno. Prostriedky im skonfiškované sa mali lepšie využiť pri zakladaní nových fár v odľahlých oblastiach a na podobne užitočné účely samotnej cirkvi. Sedlák, F.: Rušenie kláštorov za Márie Terézie a Jozefa II. In : Slovenská archivistika, 30, 1995, č.2, s.171 – 182.

⁴⁴ Mnohé knižnice, vzácne staré maľby a rukopisy, ako bezcenné, boli zničené. Cenné šperky boli odvázané do mincovní, mnohé „zachránili“ ziskuchtiví úradníci, iné poskupovali židovskí obchodníci. Ponuka bola veľká, kupcov málo. Preto sa mobiliár zrušených objektov predával pomerne lacno a štát si vzal i nejednu budovu zadarmo. Sedlák, F. : c.d., s. 172.

⁴⁵ Tamže, s. 171.

⁴⁶ Tamže, s. 172.

⁴⁷ Jozefínske opatrenia postihli na Slovensku nasledovné rehole : kamaldulov, kartuziánov, karmelitov, trinitárov, paulínov, benediktínov, augustiniánov, premonštrátov, hieronymitov a čiastočne aj cisterciánov, františkánov a dominikánov. Zo ženských reholí boli zrušené františkánky, kapucínky, karmelitky a klarisky. Bližšie pozri Žudel, J.: c.d., s.166 – 172.

*ludmi, prez rukiidúcich a drahých pokladov, jakých sa našlo na mnoho sto tisícov...“*⁴⁸

V súvislosti so správou majetkov zrušených kláštorov boli zriadené tri verejné základiny alebo fondy : náboženská, študijná a univerzitná základina – fond. Ich počiatky siahajú ešte do 1. štvrtiny 17. storočia.⁴⁹

Majetok náboženského fondu pochádzal zo skapitalizovania hodnoty majetkov zrušených reholí a kláštorov. Dôchodky uprázdnených benefícií, ktoré predtým plynuli priamo do štátnej pokladnice, boli už odvádzané uvedenému fondu. Slúžil na podporovanie novozaložených alebo chudobných fár, seminárov či iných cirkevných zariadení.

Základom študijného fondu, určeného na potreby katolíckeho školstva, boli prevažne hnutelné i nehnuteľné majetky zrušenej rehole jezuitov v správe Uhorskej kráľovskej komory. Fond sa neskôr r. 1784 zväčšil o majetky ďalších postupne rušených rádov a kláštorov.

Podnet na zriadenia tzv. univerzitného fondu dal ešte Peter Pázmán, keď pri zakladaní Trnavskej univerzity roku 1635 zložil na tento cieľ 100 000 zlatých. A keďže vedenie univerzity bolo zverené jezuitom, po ich zrušení bol celý majetok trnavského kolégia pričlenený univerzitnej základine a jej správa zverená Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rade.

Cisár Jozef II. reskriptom z 1. mája 1781 nariadil zlúčiť univerzitný a študijný fond a inkamerovať ich do štátnych financií.⁵⁰

4.1.2 Jozefínske reformy vo vzťahu k františkánom

Spolu s jezuitmi boli najväčšou rehoľou na Slovensku práve františkáni, pôsobiaci vo vyše dvadsiatich kláštoroch. Len v Mariánskej provincii mali františkáni spolu 28 konventov. Komentáre na ich nadbytočný počet a nie príliš lichotivé poznámky na ich adresu môžeme čerpať z Fándlyho Dúwernej zmlúvy. Autor narátal 817 františkánskych rehoľníkov Mariánskej provincie k roku 1774, podľa originálnych provinciálnych záznamov, ktoré „ *prepísal spisuvateľ ze spravodlivého písma frančiškánskeho, lebo mu wolakteré také Tabule do ruky prišli pri wiprázdnení swato – katerinského frančiškánskeho klášttera, aj jeho biblioteki...“*⁵¹

Aj tejto rehole sa tak dotkli jozefínske reformy. Hoci panovník františkánov ako takých výslovne nezrušil, jeho opatrenia voči nim mali

⁴⁸ Fándly, J.: Dúwerná zmlúwa mezi mňíchom a diáblom. Bratislava, 1789, s. 182. Fándly (1750 – 1811) bol v rokoch 1780 - 1807 farárom práve v neďalekom Naháči. Jeho zmienky o kláštore Sv. Kataríny budú teda ešte neraz citované.

⁴⁹ Vznik a vývoj týchto fondov podrobne približuje Sedlák, F.: c.d., s. 176 – 177.

⁵⁰ Tamže, s. 177.

⁵¹ Fándly, J.: c.d., s. 254.

v konečnom dôsledku charakter likvidácie, postupného pretvorenia žobravých mníchov na svetských kňazov.

Najskôr, už v roku 1781, im bol zakázaný styk s vedením a generálom rádu – pričom provinciáli získali na svojom území rovnaké práva, aké mal generál v rámci celej rehole.⁵² V roku 1785 Jozef II. upravil aj formu voľby gvardiánov konventov, ktorých odteraz volilo samotné osadenstvo kláštora.

Zrušené boli filozofické i teologické rehoľné štúdiá. Mladí františkánski kňazi sa mohli vzdelávať len v štátnom kontrolovaných diecéznych seminároch. Zatiaľ čo počas vlády Márie Terézie mala Mariánska provincia 953 členov, Jozef II. ich počet zredukoval na 369. Františkáni už nesmeli prijímať nových členov, panovník zasahoval aj do ich premiestnenia či vylúčenia. Dovtedajší členovia boli rozptýlení po dedinských farách alebo prešli do vojenskej pastorácie. Kláštory sa vyprázdňovali a 4 boli úplne zrušené : Sv. Katarína, Sv. Anton, Humenné a Košice.⁵³

Rovnako zrušený bol i laický tretí rád a všetky iné náboženské bratstvá. V súvislosti s františkánmi spomeňme ešte iné dve vetvy ich rehole – kapucínov a minoritov. Kapucíni mali v tom čase tri kláštory : v Bratislave, Pezinku a Holíči, ktoré boli takisto zrušené. Minoriti mali tiež tri kláštory a to v Levoči, v Spišskom Štvrtku a Brehove,⁵⁴ ktoré prežili jozefínske reformy a existujú dodnes.

Roku 1786 panovník menším bratom zakázal sláviť niektoré rehoľné sviatky. Od roku 1789 nesmeli minoriti zbierať ani almužnu, čo odporovalo základným článkom samotnej rádovej regule. Ako náhradu za takto stratené príjmy poskytovala štátna správa jednotlivým kláštorom ročný dôchodok z výnosov náboženskej základiny, ktorý sa však neriadil skutočným počtom členov kláštorov, ale bol poskytovaný paušálne vo výške, ktorú štát považoval za únosnú. Pre konventy v celom Uhorsku to predstavovalo sotva 20 000 zlatých ročne.⁵⁵

Konečným výsledkom jozefínskych opatrení teda bolo podriadenie aj Mariánskej provincie z duchovnej stránky svetskej cirkvi a po fyzickej a hospodárskej stránke svetskej štátnej správe.

I keď Jozef II. koncom života odvolal väčšinu svojich cirkevných reforiem, nariadenia ohľadom rehole Menších bratov Sv. Františka zostali v platnosti. Až František II. ich v roku 1802 (okrem zákazu styku

⁵² Mnisi sa nemohli zúčastňovať generálnych kapitúl. Tie mali nahradiť krajinské kapituly, schvaľované navyše Uhorskou kráľovskou miestodržiteľskou radou. Tak štát získal kontrolu nad rehoľou. Hudec, R.: c.d., s. 204.

⁵³ Sedlák, F.: c.d., s. 178.

⁵⁴ Tamže, s. 178. Brehov (kedysi Imreg) sa nachádza v Trebišovskom okrese..

⁵⁵ Balogh, A.: c.d., s. 133.

uhorských predstavených s generálom rádu vyriešeného až konkordátom z roku 1855) zrušil.⁵⁶

5. OBEC DECHTICE

Dechtice ležia 23 km severne od Trnavy na východnom úpätí Malých Karpát v plytkej kotlinky potoka Blava. Práve tento potok delil obec do dvoch správnych celkov, pretože tvoril samotnú hranicu Bratislavskej a Nitrianskej stolice.⁵⁷

Archeologické nálezy svedčia už o eneolitickom osídlení, mohyla neďaleko kostola (nazývaná *Hradišče*) pochádza z doby halštatskej.⁵⁸ Názov obce naznačuje, že bola strediskom výrobcov dechtu. Dechtice boli cirkevným centrom okolia už pred rokom 1172, keď tu vznikol románsky kostolík (dnešný kostol Všetkých svätých na cintoríne) so vzácnymi nástennými maľbami.

Prvá písomná zmienka o obci sa nachádza v listine Bela IV. z roku 1258. Od druhej polovice 16. storočia patrili Dechtice dobrovodsko – smolenickému panstvu a ďalej sa vyvíjali ako zemepanské mestečko, oppidum. V znaku je vodný vták s krížom na hlave.⁵⁹

Farský kostol Sv. Kataríny Alexandrijskej je pôvodne gotický zo 14. storočia, v roku 1612 bol rozšírený a barokovo prestavaný. Súčasný vzhľad je výsledkom jeho opravy po ničivom požiari roku 1869.

Obyvatelia sa zaoberali poľnohospodárstvom, vinohradníctvom, hrnčiarstvom a džbánkárstvom. Od polovice 17. storočia tu fungoval veľký a výkonný habánsky dvor, sídlo známej džbankárskej rodiny Odlerovcov.⁶⁰

Roku 1618, dal tunajší zemepán Krištof Erdödi postaviť v severozápadnom zalesnenom výbežku dechtického chotára františkánsky kláštor Sv. Kataríny Alexandrijskej, známy jednoducho ako „Katerinka“.

V 18. storočí v chotári obce na Blave pracovali štyri mlyny a papiereň, ktorá fungovala až do vyhorenia roku 1885. Jozef Pálfi dal v 18. storočí neďaleko Dechtíc postaviť lovecký kaštieľ Planinka. V roku 1870 bola Pálfiovcami zriadená aj známa dechtická rybáreň.⁶¹

⁵⁶ Až v polovici 19. storočia sa tak opäť obnovila relatívna nezávislosť provincie od cirkevnej a štátnej správy a jej vedenie a organizácia sa vrátili k starému predjosefínskemu systému. Hudec, R.: c.d., s. 204.

⁵⁷ Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, I., Bratislava, 1977, s. 307.

Súpis pamiatok na Slovensku, I., Bratislava 1967, s. 286 – 287.

⁵⁸ Janšák, Š.: Nález mohyly v Dehticiach. In : Študijné zvesti AÚ SAV 1961, č. 6, s. 293 – 294.

⁵⁹ Šimončíč, J. : Z minulosti našej obce. In : Dehtice, obecné noviny, 1992, s. 2.

⁶⁰ K habánom pozri Kalesný, F.: Habáni na Slovensku. Bratislava, 1981.

Výskumom habánov na tejto lokalite sa zaoberal Herman Landsfeld. In : Slovenský biografický slovník III., Martin, 1989, s. 347.

⁶¹ Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, I., Bratislava, 1977, s. 307.

Súpis pamiatok na Slovensku, I., Bratislava 1967, s. 286 – 287.

6. POČIATKY KLÁŠTORA SV. KATARÍNY

Zaujímavé sú nejasnosti ohľadom katastrálnej príslušnosti novovzniknutého kláštora. Celá staršia historiografia či topografia (t.j. Bel, Korabinský, Fenyés, Jedlička) zaraďovala totiž tento františkánsky kláštor k obci Naháč. Problému sa podrobnejšie venoval J. Šimončíč⁶² a dospel k záveru, že kláštor vždy patril do katastra obce Dechtice, hoci aj je v jeho najzápadnejšom výbežku a omnoho bližšie ku obci Naháč.

Dôkazmi pre uvedené tvrdenie sú práve zachované kanonické vizitácie oboch obcí. V archíve rím.- kat. fary Dechtice sú uložené tri : z rokov 1731, 1756 a 1782. Jelenfiho kanonická vizitácia z r. 1731 ešte kláštor vôbec nespomína, hoci mal za sebou už vyše storočnú existenciu. Ďalšia z r. 1756 už jedným odstavcom stručne komentuje vznik kláštora Sv. Kataríny i jeho činnosť.⁶³

Najviac informácií poskytuje najpodrobnejšia Baťániho vizitácia z 5. septembra 1782.⁶⁴ V nej okrem okolností vzniku, popisu budov a činnosti kláštora je aj jeho doslovné zaradenie pod farnosť a obec, pričom dechtickému farárovi ukladá povinnosť pochovávať pútnikov a sluhov kláštora na kláštornom cintoríne.

Hoci archív rím. – kat. fary v Naháči disponuje kanonickými vizitáciami z tých istých rokov ako Dechtice a navyše aj skoršou vizitáciou Imricha Pongráca z r. 1712, kláštor sa v žiadnej z nich ani len nespomenul – až na ponosy naháčskeho farára Juraja Fándlyho, ktorý si v tej Baťániovskej (1782) sťažoval na svojich veriacich, že namiesto do farského kostola húfne chodievajú k františkánom na Sv. Katarínu.

Za priradenie k Naháču, z ktorého potom vychádzali vyššieuvedení autori, môže teda pravdepodobne samotná zakladacia listina kláštora z 21. decembra r. 1618. (Obr. 3) Tá totiž obsahuje formuláciu, že gróf Krištof Erdödi sa rozhodol kláštor založiť „ *in territorium possessionis suae Naháč*.“⁶⁵ Je však pozoruhodné, že sa zachoval iba opis tejto listiny aj to v dechtickej kanonickej vizitácii z r. 1782 a naháčske kanonické vizitácie o celej veci mlčia.

Prikláňame sa teda k záveru J. Šimončíča, že obe tvrdenia o topografickom katastrálnom priradení kláštora Sv. Kataríny sú svojim spôsobom správne. Je totiž možné, že v období 1618 – 1756 mohlo dôjsť

⁶² Šimončíč, J.: Kláštor a kostol Sv. Kataríny – Dechtice. In: Zprávy Západoslovenského múzea v Trnave, č. 5, 1966, s. 16 – 17.

⁶³ Archív rím. – kat. fary Dechtice (Ďalej AD) , Kanonická vizitácia z r. 1756 (Galgóczi), s.14.

⁶⁴ AD, Kanonická vizitácia z r. 1782 (Battyanyi) , (Ďalej len AD-B).

⁶⁵ AD-B, zakladacia listina kláštora Sv. Kataríny, príloha č. 10 k § 22, s. 54 – 55.

k úprave katastra medzi obcami Dechtice a Naháč, keďže obe patrili smolenicko – dobrovodskému domínium Erdödióvcov.⁶⁶

Kostol a kláštor bol postavený na mieste staršej kaplnky, ako zhodne uvádzajú viaceré archívne pramene. Ak by bolo možné lokalizovať údaj z listu Václava Hlaváča z Vojeníc richtárovi mesta Trnavy 11. augusta 1544 o predaji ovsa, splatenie ktorého sa má uskutočniť „na Katerzinkach“, na „Katarínku“, tak by bol pramenne doložený údaj o jestvovaní prastarej kaplnky k úcte Sv. Kataríny na tomto mieste. Údaj je však problematický, hoci na Trnavsku iná lokalita s týmto názvom nie je.⁶⁷

Z prameňov k počiatkom kláštora⁶⁸ sa dozvedáme, že na samote medzi hlbokými lesmi na vyvýšenom mieste, akoby priam Stvoriteľom už od počiatku určenom pre kláštor, sa údajne kedysi zjavila Sv. Katarína akémusi zbožnému dechtickému roľníkovi, keď sa tam modlil. Vnukla mu, aby tu na jej počesť vystaval kaplnku a zároveň predpovedala, že toto miesto bude hojne navštevované. Len čo sa správa o zjavení rozchýrila, veriaci z Dechtíc tu na vlastné náklady vystavali drevenú kaplnku a onedlho sa sem z celého blízkeho okolia schádzali procesie pútnikov, najmä na Veľkonočný Pondelok a na Turíce.

Iná správa ešte dodáva, že Dechtičan sa volal Ján Mancovič.⁶⁹ Zhodné meno uvádza aj stručná zmienka v dechtickej kanonickej vizitácii z r. 1756, ktorá ešte navyše datuje toto zjavenie ku roku 1617. V Baťániho vizitácii r. 1782 sa o počiatkoch kláštora píše podobne a meno mladíka má formu Ján Manca. Obe priezviská sa dodnes v obci vyskytujú.⁷⁰

Omnoho legendárnejšou postavou, v súvislosti s úctou k tomuto miestu, je Ján Aponi. Dostupné pramene opisujú ako zbožný mladý muž zo vznešenej a známej rodiny⁷¹ nadchnutý krásou tohto miesta opustil blahobyť domova a svetské radovánky a rozhodol sa viesť práve tu život pustovníka. V skalnej jaskynke, blízko spomínanej drevenej kaplnky, na mieste zjavenia žil celý jeden rok, a i on často videl Sv. Katarínu.⁷² Túto jaskynku mala obklopovať neskoršia svätyňa kostola a zjavenie sa

⁶⁶ To by tiež čiastočne vysvetľovalo netypickú zhodu patrocínia kláštora s patrocíniom staršieho dechtického farského kostola. Ak v čase založenia územie kláštora patrilo k Naháču, nebolo jeho zasvätenie Sv. Kataríne Alexandrijskej zriedkavou výnimkou duplicity patrocínií na jednej lokalite.

⁶⁷ Šimončíč, J.: c.d., s. 19.

⁶⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 375.

⁶⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, Správa predstaveného na Sv. Kataríne o založení, fundáciách, knižnici, archíve, relikvií a pod. z 23. marca 1766.

⁷⁰ Povešť o Jánovi Mancovi je ešte vždy v povedomí Dechtičanov. In : Dechtice, obecné noviny, 1992, s.30.

⁷¹ Aponiovci z Oponíc získali v druhej polovici 16. storočia ženbou spolumajiteľstvo hradu a panstva Korlátka, neďaleko Jablonice. Bližšie pozri Federmayer, F.: Erby pánov Korlátskeho hradu. In : Záhorie, 10, 2001, č.2, s.10.

⁷² ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, inv. č. 929.

údajne stalo na ľavej strane hlavného oltára.⁷³ Vedúc tu pustovnícky život v samote, pôste a rozjímaní, Ján nepochybne dráždil svojich príbuzných a priateľov, ktorí sa ho prosbami aj vyhrážkami snažili priviesť k návratu do rodičovského domu. Presviedčali ho, aby prestal s takýmto divošským spôsobom života, ktorý nie je hoden jeho pôvodu. Keďže nič nepomáhalo, napokon ho odvedli späť násilím. Legenda spomína, ako mladý pustovník počas celej cesty si pomedzi vzlyky a vzdychy prial radšej zomrieť, akoby ho mali odtrhnúť od služby Bohu, ktorému sa úplne oddal. Príbuzní sa však z jeho návratu dlho netešili, lebo hneď prvú noc po návrate domov v tichosti zomrel. Toľko vraví legenda.

Písomné údaje spomínali túto udalosť v roku 1618. Zhodný rok sa nachádza aj na obraze neznámeho maliara, ktorý znázorňuje Jána Aponiho pri zjavení Sv. Kataríny. (Obr. 4) Obraz bol pôvodne súčasťou kláštorného inventáru – visel v krížovej chodbe na poschodí.⁷⁴ Dnes ho možno vidieť v kostole františkánskeho kláštora v rakúskom Eisenstadte, podarilo sa ho objaviť len vďaka náhode.⁷⁵

Ďalšie zmienky o Jánovi dokladajú, že bol synom Blažeja Aponiho a členom tretieho rádu Sv. Františka. V čase svojej smrti nemal ani 21 rokov.⁷⁶ Z jeho piatich súrodencov známym bol predovšetkým brat Blažej, tekovský župan a majiteľ hradného panstva Korlátka.⁷⁷

Úcta jablonických Aponiovcov bola i neskoršie k tomuto miestu tradičná. Nechávali sa tu pochovávať v rodinnej hrobke a neskôr previezli z pustnúceho kláštora svojich zomrelých do Jablonice v roku 1821. V jablonickej hrobke rodu pri rím. – kat. kostole je dodnes baroková socha Sv. Kataríny, ktorá bola kedysi v kaplnke na mieste zjavenia. (Obr. 5) V pravej ruke drží roztvorenú knihu s nápisom :

*hiC qVonDaM apponVIo baronI VIsa IoannI s. Catharina*⁷⁸

Tradícia v Jablonici hovorí o doslovnej krádeži sochy po zrušení kláštora a keď vraj o túto sochu neznámeho autora mala záujem Viedeň, Aponiovcí ju dlho skrývali.⁷⁹

⁷³ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 375.

⁷⁴ ŠAB, MPF, Inventár, s. 7.

⁷⁵ Podľa : Jozef Šimončič, Katedra histórie Trnavskej univerzity, konzultácia 25. 10. 1999.

⁷⁶ Nagy, I.: Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. XIII. Pest, 1868, s. 32.

Jedlicska, P.: Kiskárpai emlékek II. Eger, 1891, s. 196.

Bálint, S.: Ünnepi kalendárium II. Budapest, 1977, s. 503 – 504.

Puskely, M. : Virágos kert vala híres Pannónia. Budapest, 1994, s. 309.

⁷⁷ Slovenský biografický slovník I., Martin, 1986, s.73.

⁷⁸ Na tomto mieste sa prvýkrát barónovi Jánovi Aponimu zjavila Sv. Katarína. 1618.

⁷⁹ Šimončič, J.: c.d., s. 18.

Zvesť o týchto udalostiach, zjaveniach a všeobecnej úcte ľudu k tomuto miestu pravdepodobne viedla zemepána Erdödiho k rozhodnutiu založiť kláštor.

Na deň Sv. Tomáša, 21. decembra roku 1618, vydal v chtelnickom kaštieli gróf Juraj Drugeth, krajinský sudca, v prítomnosti zemepána Erdödiho zakladaciu listinu kláštora Sv. Kataríny Alexandrijskej.⁸⁰

Listina zverejňovala rozhodnutie Krištofa Erdödiho v oblasti vedľa Naháča stojacej starodávnej kaplnky, ktorá bola už i zázrakmi oslávená, darovať pozemky na výstavbu františkánskeho kláštora. Stavbu taktiež financoval a zaviazal seba i svojich potomkov tunajších františkánov štedro podporovať. Rehoľníci boli povinní byť fundátorom plne k dispozícii, vysluhovať v ich sídle sviatosti alebo vyučovať katechizmus, a spomínať ich v modlitbách. Zvlášť za matku zakladateľa Annu Máriu Ungnádovú, pochovanú vo farskom kostole v Horných Orešanoch, mali každoročne odslúžiť zádušnú omšu. Zemepán zároveň povolil rehoľníkom získavať slobodne almužnu na celom území smolenicko – dobrovodského panstva. V závere už len zdôraznil, že by si nemali nárokovať z ďalšieho panstva nič viac mimo pozemkov zakladateľom darovaných ako aj bez povolenia panstva stavby kláštora rozširovať.⁸¹

Hoci v zakladacej listine niet priamej zmienky o stavbe kostola, ale len o pozemkoch a budove kláštora, sotva možno pochybovať o tom, že by gróf hneď nedal postaviť spolu s ním aj kláštorný kostol. Ten bol však stavaný v dvoch fázach : v r. 1618 postavený menší kostol, ktorého prestavbu na väčší a elegantnejší uskutočnil syn zakladateľa, Gabriel Erdödi a jeho manželka Judita Amadeová v r. 1646/ 47. A to tak, že pôvodný kostolík sa pri prestavbe stal súčasťou svätyne nového chrámu.⁸²

Na to sa odvoláva aj text listiny Juraja a Krištofa II. Erdödiovcov z 10. januára 1701⁸³, ktorí pri príležitosti vysviacky kostola, vykonanej predchádzajúceho dňa, poskytli na údržbu 500 zlatých. Ak by sa ich potomkovia bránili hradiť potreby kláštora, splnomocnili jeho syndika na vymáhanie predmetnej sumy prostredníctvom niektorého slúžneho alebo podžupana.

Vysvätenie kostola až v tomto roku nemôže spochybníť predchádzajúce tvrdenie o čase vzniku kostola. Kostol bol po svojom dokončení pravdepodobne iba požehnaný a až dodatočne biskupom vysvätený.⁸⁴

⁸⁰ AD-B, zakladacia listina kláštora Sv. Kataríny, príloha č. 10 k § 22, s. 54 – 55.

⁸¹ Tamže, s. 55.

⁸² ŠAB, MPF, inv. č. 450/3.

⁸³ AD-B, donačná listina z 10. januára 1701, príloha č. 11 k § 22, s. 56.

⁸⁴ Zlynčovanie vojaka v kostole v roku 1697 bol o pravdepodobne dôvodom, prečo slávnostná vysviacka kostola bola až v januári 1701. Kostol mohol byť však po dokončení iba požehnaný, a na

Postavenie kostola Sv. Kataríny spomenula aj kronika františkánskeho kláštora v Trnave, s dodatkom, že zakladateľ dal pri tejto príležitosti obnoviť aj prastarú kaplnku, pôvodne zasvätenú Panne Márii, v ktorej bol údajne zázračný milostivý obraz.⁸⁵

Záverom k tejto otázke chceme ešte upozorniť na fakt, že výslovné vyjadrenia o postavení kláštora spolu, zároveň s kostolom (*conventus/monasterium cum ecclesia*) obsahujú zhodne viaceré pramene.⁸⁶ Paradoxom však ostáva, že tie isté pramene pritom uvádzajú, že kláštor dal postaviť gróf Krištof Erdödi spolu so svojou manželkou Annou Máriou Ungnadovou. Ťažko posúdiť ako prišlo k tak kurióznemu omylu, že matku zakladateľa samotní františkáni, povinní slúžiť každoročne za ňu zádušnú omšu, vyhlásili za jeho manželku. Domnievame sa, že šlo len o písársku chybu z nepozornosti.

7. CHRONOLOGICKÝ PRIEREZ VÝZNAMNÝCH UDALOSTÍ KLÁŠTORNÝCH DEJÍN

Vydanie zakladacej listiny kláštora 21. decembra 1618 bolo nesporne prvým rozhodujúcim medzníkom jeho relatívne krátkej, no o to búrlivejšej histórie. Už nasledujúceho roku 1619 boli do neho uvedení prví dvanásť rehoľníci.

Na otázku či a kedy bol kláštor vylúpený alebo vypálený nepriateľmi, gvardián Teodosius Rakovani v r. 1766 odpovedal v tom zmysle, že o požiari mu nič známe nebolo, no určite bol kláštor načas opustený v dobe povstania a častých vojen.⁸⁷

V druhej polovici 18. storočia, teda v čase uvádzanej zmienky, si už pochopiteľne nik z vlastnej skúsenosti nepamätal stavovské protihabsburské povstania a turecké výboje predchádzajúceho storočia. Dôkladné preskúmanie ďalších prameňov histórie kláštora však umožnilo síce mozaikovitý ale aspoň čiastočný prehľad datovateľných udalostí od jeho vzniku až do zrušenia.

Neurčitú zmienku o kláštore opustenom v dobe nepokojov môžeme teda na základe výskumov rozšíriť o niekoľko presnejších údajov, čerpaných prevažne z hodnoverných zápisov rádového historika E. Kóšu.

Mnohé prepady na kláštor doľahli úplne nečakane, neboli to totiž len tiahnúce plieniace hordy Turkov či vojakov v dobách všeobecného

riadnu vysviacku sa čakalo, alebo bola neúmyselná vražda priamou pohnútkou na jeho opätovné vysvätenie.

⁸⁵ Radváni, H.: c.d., s. 16.

⁸⁶ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1, K dejinám kláštora v Sv. Kataríne z r. 1729.

Podobne formuláciu - *monasterium cum ecclesia* – obsahujú aj : inv. č. 450/3 a inv.č. 929.

⁸⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, § 2.

ohrozenia krajiny, ale uvádzajú sa i anonymné tlupy zbojníkov či izolované pokusy rôznych tulákov.

Prvý ťažký úder kláštora spôsobil so svojimi vojskami i švédskymi spojencami Juraj Rákoci v r. 1645. Keďže Rákoci okupoval i Trnavu a hrad Smolenice, jeho jednotky tu zotrvali, a osamotený kláštor na viditeľnom mieste pochopiteľne neobišli. Vojaci vydrancovali zásoby potravín a vína, pokradli mnohé bežné aj posvätné predmety a iné zas zničili, porozbýjali okná a oltáre chrámu. Celá stavba bola vážne poškodená. Rehoľníci v strachu ušli, uchýliac sa do iných blízkych kláštorov, vďaka provinciálnemu vikárovi Bernardinovi Folnayovi.⁸⁸

Po doznení nepokojov, ešte v r. 1645, sa mnísi vrátili do svojho značne zničeného kláštora. Pretože však poškodený kostol už i tak schádzajúcemu sa ľudu nepostačoval, nadriadení na náklady získaných almužien a štedrých darov dobrodincov – najmä samotných fundátorov – pristúpili k rozhodnutiu o jeho celkovej prestavbe a zväčšení. Spájala sa s menom zakladateľovho syna Gabriela Erdödiho.⁸⁹

Kostol bol zväčšený takým spôsobom, že celý pôvodný menší chrám sa po prestavbe stal súčasťou, presnejšie samotným sanktuáriom nového. Zveľadený bol aj kláštor – zbúraný a od základov nový postavený, keďže ten pôvodný počítal s menším množstvom rehoľníkov.

Úspešné zavŕšenie veľkolepej prestavby zdanlivo ohrozila náhla smrť grófa Gabriela Erdödiho. Jeho dielo a zbožnú vôľu sa po jeho smrti zaviazala splniť vdova Judita Amadeová. Svoj sľub dodržala a tak už v r. 1646/47 boli vynovené objekty opäť k dispozícii františkánom.⁹⁰

Len čo bol obnovený a zväčšený kláštor opäť schopný plniť svoju funkciu, postihla tunajších rehoľníkov ďalšia pohroma – prepad Turkov. Záznamy provincie k roku 1663 spomínali poničené oltáre kostola pri kláštore Sv. Kataríny a to sčasti ohňom a sčasti hrubým násilím.⁹¹ Rehoľníci ale utiekli ešte pred požiarom. Ani ústup Turkov neznamenal však okamžitý pokoj. Turkov prenasledujúci oddiel cisárskych vojakov tiahnuci na Nitru totiž krutosť a násilnosti cudzincov ešte v mnohom predčil.

Všetkých šľachticov, ktorí na Sv. Kataríne našli úkryt pred Turkami, cisárski vojaci v r. 1664 bez milosti povraždili. Akoby to nestačilo, vážne poškodili i brány, dvere a okná a kláštorné vybavenie a zásoby odvliekli alebo zničili. Hoci žiadny z bratov františkánov vážne poranený nebol, po udaní aktérov uvedených udalostí, cisár Leopold dal niektorých z vojakov popraviť a vyčlenil na odškodnenie kláštora Sv.

⁸⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s.378. Mníchov do bezpečia prijali susedné františkánske kláštory, najmä Trnava a Hlohovec.

⁸⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, § 1.

⁹⁰ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s.378.

⁹¹ Tamže, s. 378.

Kataríny 450 zlatých – poukázaných z eráru Bratislavskej kráľovskej komory.⁹²

Len dve krátke desaťročia vydržal zdanlivý mier a pokoj na tomto mieste. Ďalšími útočníkmi sa stali r. 1683 Tököliho vojská spojené aj s Turkami. Po porážke Turkov pri Viedni si pravdepodobne aj svätokatarínski františkáni s úľavou vydýchli.

Nezvyčajné násilné udalosti sa však neobmedzovali iba na obdobia vojenských útokov. Kuriózný prípad sa stal priamo v kláštornom chráme Sv. Kataríny na Bielu nedeľu, v máji r. 1697.⁹³ Ako vtedajší gvardián svätokatarínskych františkánov, známy náboženský spisovateľ Benignus Smrtník, v liste Bratislavskej župe oznámil - vojaci chceli zneužiť práve prebiehajúcu púť na násilnú verbovačku mladých chlapcov. Pobúrení veriaci však vojakov zatlačili do kostola a jedného z vojakov pri tom zlynčovali. Ak by nezasiahol gróf Juraj Erdödi so svojimi ľuďmi, boli by azda prišli o život i všetci lichtenštajnski vojaci. Kostol bol vraždou poškvrnený a prípad tak musela riešiť župa.⁹⁴

Prinajmenšom veľmi pozoruhodná je podobná príhoda z tohože roku a s rovnako nešťastným koncom. Správy o nej sú neúplné, zachoval sa iba strohý list ostrihomského arcibiskupa a kardinála Leopolda Koloniča z 13. februára 1697 adresovaný kláštoru Sv. Kataríny prostredníctvom provinciálneho vikára Františka Nemetheiho.⁹⁵ Týmto listom arcibiskup vyzval predstavených kláštora, aby nepristúpili na súkromnú satisfakciu od vojska za zabitie svätokatarínskeho pátra vo Vrbovom. Požadoval najmä všetko dobre preskúmať a prijať spravodlivý rozsudok. O okolnostiach vraždy sa ale nijako bližšie nezmienil a smrť pátra Ablaxima len s ľútosťou a bolesťou skonštatoval.

Kláštorný kostol, dokončený najneskôr v r. 1646/47 a poškvrnený neúmyselnou vraždou z r. 1697, bol slávnostne vysvätený až 9. januára 1701 nitrianskym biskupom Ladislavom Maťašovským.⁹⁶

Erdödiovci sa pri príležitosti vysviacky kostola na druhý deň 10. januára 1701, donáciou zaviazali naďalej všemožne a pravidelne podporovať dielo tunajších pátrov.⁹⁷ Ich štedrosť a dobrá vôľa sa mohla prejaviť už onedlho, keďže roku 1703 krajinou opäť zmietalo povstanie Františka Rákociho. Kláštor bol opätovne znesvätený, tentoraz

⁹² Tamže, s.379.

⁹³ Biela nedeľa je v liturgickom roku prvá nedeľa bezprostredne nasledujúca po nedeli Veľkonočnej.

⁹⁴ Šimončíč, J.: c.d., s. 23. Tento incident bol pravdepodobný dôvod, prečo slávnostná vysviacka kostola bola až v januári 1701. Kostol mohol však byť aj po dokončení iba požehnaný, a na riadnu vysviacku sa čakalo, alebo bola neúmyselná vražda priamou pohnútkou na jeho opätovné vysvätenie.

⁹⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 443/15, List ostrihomského arcibiskupa kardinála Leopolda Kollonicha provinciálovi z 13. februára 1697.

⁹⁶ Bližšie o osobe biskupa Stránsky, A. – Csereneyey, Š.: Dejiny biskupstva nitrianskeho. Trnava, 1933, s. 235 a nasl.

⁹⁷ AD-B, donačná listina z 10. januára 1701, príloha č. 11 k § 22, s. 56.

uhorskými vojakmi. Hľadali tu ukrytých Nemcov a keď nikoho nenašli, aspoň pobrali z kláštorných zásob múku, slaninu, víno i chlieb, a to napriek protestom predstaveného.⁹⁸ Celková vojnová situácia spôsobila, že v roku 1704 kláštor nedostal ani pravidelnú almužnu od ostrihomského arcibiskupstva, ktoré v tom čase sídlilo v Trnave. Táto predstavovala každoročne 25 zlatých, 100 meríc pšenice a 12 okovov vína.⁹⁹

Situáciu sa františkáni zo Sv. Kataríny pokúsili vyriešiť prosbopisom z 29. septembra 1704 adresovaným grófovi Mikulášovi Bercsényimu, veliteľovi Rákociho vojska. Ten žiadosti vyhovel a už nasledujúceho dňa na ňu písomne odpovedal v tom zmysle, že ich žiadosť predložil trnavskej kúrii, aby bola almužna v uvedenom rozsahu aj naďalej priznaná kláštoru a bez meškania vybavená.¹⁰⁰

Kláštor Sv. Kataríny bol počas svojej existencie trikrát aj hosťiteľom provinciálnych kapitulných zhromaždení : v rokoch 1661, 1679 a 1747.¹⁰¹

8. VZHLAD A VYBAVENIE KLÁŠTORNÉHO KOMPLEXU

O vzhľade a vybavení rozsiahleho komplexu kláštorných objektov si môžeme urobiť približnú predstavu zhrnutím všetkých dostupných informácií. Ponúkajú nám ich jednak niektoré písomné pramene, ale aj nevšedný obrazový zdroj, doposiaľ k dejinám kláštora nevyužitý : tzv. *jozefínske alebo prvé vojenské mapovanie Uhorska*.¹⁰²

Predstavuje jedinečný historicko – geografický počín s obrovskou výpovednou hodnotou o výzore a infraštruktúre našej krajiny koncom 18. storočia. Pre kláštor má osobitný význam v tom, že približuje schematicky vzájomné usporiadanie objektov v teréne a to len niekoľko rokov pred jeho opustením.

K dispozícií totiž máme aj staršie, no nepresné vyobrazenie priečelia samotného kláštora s kostolom. Tvorí súčasť mapy františkánskych kláštorov Mariánskej provincie z r. 1743 , autorom je bratislavský rytec Gottlob Rugendas.¹⁰³ (Obr. 6) Stavbu zachytáva značne idealizovane a s veľkými nepresnosťami (napr. iný pôdorys kláštora alebo odlišný počet okien veže). Pravdepodobne autor pracoval

⁹⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 379.

⁹⁹ Merica bola dutá miera na sypaniny, používala sa najmä tzv. bratislavská merica (64 holieb), hodnota kolísala od 54, 2976 – 64, 3 litra. Tzv. trnavská merica bola polovicou bratislavskej. Okov (urna) predstavoval objemovú mieru asi 55 litrov.

¹⁰⁰ Balázsovits, O.: c.d., s. 187.

¹⁰¹ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 379.

¹⁰² Österreichische Staatsarchiv Wien, Abt. Kriegsarchiv, inv. č. BIXa 527, Coll VIII, Sectio IV, ľavý dolný roh. Vybrané časti tohto fondu sa dnes nachádzajú aj v zbierke mikrofilmov SNA v Bratislave.

¹⁰³ Kláštor Sv. Kataríny má na mape č.9. In : Danišovič, L.: Dejiny minoritov I. Bratislava, 1934, mapa č.2 v prílohe.

iba podľa predlohy či rozprávania a samotný kláštor nikdy nenavštívil. Očividné nepresnosti jeho rytiny na základe najnovších výskumov korigoval Sepši v roku 2000 (Obr. 7). I v tomto prípade však ide len o pravdepodobný vzhľad objektu, reálny pôdorys sa spresňuje prebiehajúcimi výskumami, a pochopiteľne detaily fasády sa nikde nezachovali. Ďalším z pokusov o priblíženie vzhľadu kláštorného areálu bola ideová rekonštrukcia z r. 1989 od Šimončiča a Štibrányiho. (Obr. 8)

Venujme sa teraz podrobnejšie interpretácií spomínaného obrazového prameňa z kartografickej zbierky Rakúskeho štátneho archívu vo Viedni.¹⁰⁴ V rámci zmieneného *jozefínskeho mapovania* sa územie dnešného Slovenska prvýkrát podrobne premietlo súdobými kartografickými metódami do 210 listov máp veľkej mierky 1 : 28 800 v rozmeroch 62 x 42 cm.¹⁰⁵ Ide o farebné, ručne kreslené a legendou vybavené mapové listy (Obr. 9), ako aj priložené vojensko – zemepisné stručne heslovité popisy krajiny. Švabachom ich podľa predtlačeníh rubriek vyplňali samotní kartografi. Mapovanie prebiehalo postupne v dvoch etapách, v rokoch 1769 – 1772 a 1782 – 1784. Pochopiteľne, bolo predmetom vojenského tajomstva s vysokým stupňom utajenia.¹⁰⁶

Z výrezu (Obr. 10) zachytávajúceho kláštor Sv. Kataríny možno vyčítať : jeho celkovú polohu a vzdialenosť od neďaleko ležiacich obcí, počet a kvalitu prístupových ciest, hustotu lesných porastov v okolí a približné situovanie jednotlivých častí objektu vrátane kaplniek a božích múk popri cestách i v samotnom areáli. Bohužiaľ, celkový pôdorys je len hrubo schematický a teda neumožňuje vysloviť jednoznačné závery o kvadraturách kláštora alebo príslušných hospodárskych budovách.¹⁰⁷

Pochopiteľne, hranice lesa majú dnes už úplne iný priebeh. Prístupové cesty však ostali zachované. Nákres zachytil aj dve záhrady obohnané múrmi, ktoré nám potvrdzujú aj nezávislé písomné pramene. Jedna priliehala z juhu priamo na samotný objekt kláštora a druhá sa nachádzala v údolí pri rybníku.

Veľmi cenným prínosom tohto prameňa je naznačené kruhové rozmiestnenie siedmich kaplniek v teréne – v blízkosti kostola. Keďže je potvrdené aj písomnou zmienkou, jednoznačne sponchybňuje akademickú

¹⁰⁴ Österreichische Staatsarchiv Wien, Abt. Kriegsarchiv, inv. č. BIXa 527, Coll VIII, Sectio IV, ľavý dolný roh.

¹⁰⁵ Mapy poskytujú verný, ucelený a plastický obraz krajiny. Vzhľadom na svoj strategický účel výstižne zobrazujú všetko dôležité pre operačné pohyby v neznámom teréne. Nachádzame tu preto zakreslené všetky lesné porasty, poľnohospodársku pôdu, kopce a vyvýšeniny, veľkosť a smer vodných tokov, brody, močiare, jazerá, mŕtve ramená či bažiny, osady a obydlia, samoty a roztrúsené chalupy, majere, hrady, aj ich ruiny, kostoly, mosty, mlyny, prístenné kríže aj samostatne stojace kaplnky. Klein, B.: Jozefínske mapovanie. In : Slovenská archivistika, 34, 1999, č. 2, s. 78 – 88.

¹⁰⁶ Klein, B.: c.d., s. 79.

¹⁰⁷ Hypotézy týkajúce sa konkrétnych objektov areálu však budú v ďalšom texte prezentované.

rekonštrukciu areálu¹⁰⁸, riešenú analogicky do polkruhu s ohniskom oproti kostolnej veži (Obr. 8), podľa zvyklostí barokovej doby. Presné označenie patrocínií jednotlivých kaplniek však nie je na mape k dispozícii.

Stručné kartografické popisy predmetného objektu (Obr. 11) nepriniesli síce žiadne prevratné údaje, zaujmú azda len z pohľadu ich strategickej užitočnosti pre vojsko monarchie. Informovali napríklad aj o tom, že ku kláštoru trvala cesta chôdzou z Naháča asi polhodinu, z Dobrej Vody hodinu aj trištvrté, z Dechtíc približne hodinu a štvrt' a rovnaký čas i z Horného Dubového. Uvedené časy sú reálne i dnes a teda veľmi spoľahlivé.

Kolónka o pevných stavbách evidovala murovaný františkánsky kláštor s kostolom, dvorom a majerom. Okolotečúci potôčik bol údajne zdrojom kvalitnej pitnej vody. Kláštor ležal medzi prevažne bukovými lesmi. Zalesnená bola i vyvýšenina na ktorej stál samotný kláštor.

Zaujímavý údaj obsahovala kolónka o prístupových cestách. Kartografi uviedli iba jednoduchú informáciu, že cesty sú podľa akosti a povahy počasia buď dobré alebo zlé.

Doplňujúce poznámky v závere popisu sa zmienili o blízkej jaskynke, v ktorej žil Hipolitus Schimberger. Bol to známy páter františkán, ktorý zomrel vo veku 73 rokov v tomto kláštore opradený povest'ou svätosti.

Z jeho života je známe, že už od útleho detstva zvykol rozjímať nad utrpením Krista a ako mladý chlapec každodenne spamäti recitoval z Písma. Počas 33 rokov strávených vo svätokatarínskom kláštore sa zdržiaval akéhokolvek mäsa aj ovocia. Postil sa, jedol len čierny chlieb a vodu, a raz týždenne strukoviny. Na znak pokánia sa bičoval a často strávil modlitbou i celé noci. Vykonával tiež prax exorcistu, lebo mnohých údajne oslobodil od zlého ducha.

Zvesti o jeho nevšednej charizme sa rýchlo šírili a mnohí aj zo vzdialených končín krajiny, a nielen ľud, ale aj šľachta, magnáti a biskupi či inoverci k nemu prichádzali na spondu. Ba údajne aj samotný panovník Karol VI. sa odporúčal do jeho modlitieb.

Pustovnícky život Hipolitus viedol v jaskynke či skalnej dutine pod kaplnkou Sv. Kríža. Tu napokon i zomrel 13. júna 1723.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Autormi tejto akademickej rekonštrukcie boli J. Šimončič a J. Štibrányi. In : Šimončič, J.: Kostol a kláštor Sv. Kataríny v Dechticiach. In : Vlastivedný časopis, 1989, č. 4, s. 163.

¹⁰⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 37.

ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 267 – 268.

8.1 KLÁŠTORNÝ KOSTOL SV. KATARÍNY ALEXANDRIJSKEJ

8.1.1 Sv. Katarína Alexandrijská

Patrocínium kláštorného kostola je totožné s patrocíniom staršieho dechtického farského kostola Sv. Kataríny Alexandrijskej. Pretože každé patrocínium bolo svojím spôsobom špecifikom lokality, platila zásada, že dve rovnaké patrocíniá sa nemali vyskytovať v bezprostrednej blízkosti.¹¹⁰ Existujú však pochopiteľne aj zriedkavé výnimky. Kláštorný kostol Sv. Kataríny Alexandrijskej tak bol pravdepodobne práve jednou z nich.

Životopis tejto svätice, patrónky kostola, spočíva z väčšej časti na legendách. Podľa nich žila na začiatku 4. storočia (zomrela medzi r. 311 – 313) v Alexandrii a bola dcérou kráľa Kosta. Náhodné stretnutie so staručkým pustovníkom viedlo Katarínu k rozhodnutiu prijať kresťanský krst. Odmietla sa klaňať ďalej pohanským bohom, za čo ju cisár Maximin (311 – 313) po dlhom, ale neúspešnom mučení – kolese na ktorom ju lámali sa samo rozpadlo - napokon dal sť ať. Jej uctievanie našlo svoj výraz osobitne v roľníckom prostredí a živote. Početné katarínske zvyky, najmä tradičná zábava 25. novembra, sa zachovali i v našich oblastiach až do dnešných čias.¹¹¹

Asi od 13. storočia patrila Katarína Alexandrijská k najuctievanejším sväticiam, ktorej pamiatka bola slávená hneď po Panne Márii. Hlásili sa k nej ako k svojej patrónke i Arpádovci. A to na základe skutočnosti, že Mária, manželka Bela IV., bola dcérou byzantského panovníka Teodora Laskarisa, ktorý svoj rod odvodzoval z jej rodu.¹¹² Silné oživenie Kataríninho kultu nastalo práve v barokovom období.

Tradične býva táto svätica znázorňovaná s kolesom alebo mečom. Často má na hlave korunu, vzácnejšie sú jej dlhé vlasy zakryté čepcom. V ruke môže držať kríž, palmu, kvetinu, knihu, ľaliu, kotúč s názvami vied alebo uťatú hlavu.¹¹³

Rádový historik Kóša zaznačil mnohé pozoruhodné udalosti a zázračné uzdravenia, ktoré sa stali v kláštore údajne na príhovor svätice.¹¹⁴

Napríklad istý Beckovčan Ján Hussy bol v r. 1639 odvedený Turkami do zajatia a vďaka vrúcnyim modlitbám ku Sv. Kataríne bol očividne zázračným spôsobom vyslobodený. Toho istého roku i akémusi

¹¹⁰ Hudák, J.: Patrocíniá na Slovensku. Bratislava, 1984, s. 32. Ak by však v čase založenia územia kláštora patrilo ešte k Naháču, potom nebolo jeho zasvätenie Sv. Kataríne Alexandrijskej zriedkavou výnimkou duplicity patrocínií na jednej lokalite.

¹¹¹ Schauber, V. – Schindler, H. M. : Rok se svatými. Praha, 1994, s. 607 – 609.

¹¹² Hudák, J.: c.d., s. 23.

¹¹³ Schauber, V. – Schindler, H. M. : c.d., s. 609.

¹¹⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 376 – 377.

slepcovi z Gajar sa tu vrátil zrak a iný chlapec privezený rodičmi z dediny Sv. Peter, trýznený a sužovaný strašnou chorobou, znova vyzdravel pri tunajšom oltári Sv. Kataríny. A v tom istom roku aj Janatus sem na voze priviezol chorú akúsi vznešenú pani z Gbelov, a ona uzdravená naspäť už kráčala pešo sama.

Vskutku zvláštny a hodný spomenutia je tiež prípad z r. 1678. Zástavníka Leopoldovskej posádky zasiahla olovená guľa a on ležal opustený bez pomoci. V zúfalstve vyslal vrúcne modlitby k tomuto miestu a nielenže bol vyliečený, ale od toho času potom ešte dlho žil.¹¹⁵

Záverom ešte jednu zaujímavú legendu, ktorá sa viaže priamo k mníchom kláštora a Sv. Kataríne. Istého roku bola zvlášť tuhá a dlhá zima a snežilo tak, že záveje siahali až po okná kláštora a teda nebolo možné nikomu ani von vyjsť, ani dnu sa dostať v takej hroznej chumelici. Rehoľníci už boli vo veľkej núdzi, pretože v celom kláštore ostali len sotva dva chleby. Nečakane akási žena zaklopala na bránu kláštora. Zdesení a prekvapení bratia sa čudovali ako mohol živý človek vôbec v takej metelici preniknúť do týchto výšok a samoty.

Fráter vrátnik sa poponáhľal odomknúť kláštorný vchod a uzrel tam stáť akúsi mladú ženu, ktorá v ruke držala kôš naplnený bielym chlebom. Vrátnik spozorujúc istý zázrak, privolal rýchlo gvardiána ale kým ten pribehol, po panne – Sv. Kataríne, lebo ona to iste bola – už nebolo ani chýru, ani slychu, akoby sa bola zrazu rozplynula. Pri bráne ostal len kôš plný chleba, ktorý vystačil mníchom presne do dňa, kedy počasie umožnilo ísť zaobstarat' nové zásoby potravín.¹¹⁶

8.1.2 Popis kostola Sv. Kataríny Alexandrijskej

Majestátne masívne ruiny potvrdzujú, že chrám medzi lesmi bol vskutku zaujímavým a nevšedným umeleckým dielom. Stavba kostola má tak trochu netypickú severo – južnú orientáciu (veža – svätyňa). Najpravdepodobnejšou príčinou bol samotný terén, ktorý nedovoľoval dodržať typickú orientáciu sakrálnej stavby.

Podložie kostola je totiž značne skalnaté, najmä v oblasti svätyne, pod ktorou sa nachádza dodnes dôkladnejšie nepreskúmaná rozsiahla dutina či jaskynka. Kvalitný lomový kameň a pálená tehla sú hlavným stavebným materiálom tohto ranobarokového chrámu.

Aktuálne zameranie kostolných ruín prinieslo nasledovné výsledky (Obr. 12) : celková dĺžka kostola je 52, 05 m. Z toho dĺžka veže predstavuje 8 m, samotnej kostolnej lode 25, 4 m a pozdĺžneho presbytéria 18, 65 m. Vnútoraná šírka v presbytériu má hodnotu 7, 6 m,

¹¹⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 376.

¹¹⁶ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 377.

v lodi je to 13, 47 m (vrátane múrov až 15, 8 m) a šírka veže je 8, 17 m. Veža má výšku približne 30 m.¹¹⁷

Vstup do chrámu umožňovali tri vchody v dolnej časti veže – hlavný väčší portál sa nachádzal na severnej strane. Dva menšie oproti sebe rovnako na východnej a západnej stene veže.

Kostol bol jednoloďový priestor, loď bola delená v tretinách dvoma piliermi po oboch stranách na tri vertikálne polia. Triumfálny oblúk, zasadený na dvoch mohutných pilieroch, tvoril majestátny prechod do vyvýšeného presbytéria. Presbytérium malo obdĺžnikový tvar, charakteristický pre všetky kláštorné kostoly, pozdĺž neho sa totiž nachádzali lavice pre rehoľníkov. Záver svätyne bol pravouhlý, dnes sa z neho zachoval len fragment ľavého z dvoch okien. (Obr. 15)

Nedaleko svätyne, na východnej strane sa predpokladala spomínaná jaskynka pustovníka Jána Aponiho a za hlavným oltárom, čiže na južnej strane, bola starodávna kaplnka Sv. Kataríny.¹¹⁸

Východná strana kostolnej lode mala ešte tri menšie východy, či skôr prechody vedúce do chodby kláštora, na ktorý kostol z východnej strany priliehal. Strop lode i svätyne bol bohato zdobený nástennými maľbami, znázorňujúcimi výjavy zo života Krista, Panny Márie ale aj Sv. Kataríny či Sv. Františka z Assisi. Vo vnútri kostolnej lode na severnej stene pod vežou ešte v roku 1948 bola pekná plastická štika žltá – hnedej farby na ploche asi 2 m².¹¹⁹ Dnes sú, bohužiaľ, viditeľné už len drobné nepatrné zvyšky inej štuky – nad jedným z východných prechodov do kláštornej chodby. (Obr. 13)

Chór po celej šírke severnej strany lode bol upevnený priamo do muriva veže. Diery po trámoch sú dodnes zreteľné (Obr. 14). Spočíval na šiestich železných stĺpoch, po ktorých však už niet ani najmenšej stopy.¹²⁰ O vzhľade chóru si môžeme urobiť aspoň akú-takú predstavu na základe súpisu jeho inventárnych jednotiek.¹²¹ (Obr. 16) Nachádzal sa tu starobyľý oltár Sv. Jána Nepomuckého, organ s desiatimi registrami, železný kahanec, farebná drevená skriňa a iných sedem skriniek na úschovu posvätných vecí, lavice pre 18 ľudí, obrazy Sv. Terézie a Sv. Kataríny. A napokon drobný, no o to zaujímavejší predmet, drevený nástroj : *clepetorium, vulgo rapkacs*.¹²²

Masívna veža chrámu bola pôvodne zakončená ihlancovitou strieškou a pokrytá šindľom. V roku 1738 bola prestavaná. Zužujúca sa

¹¹⁷ Zameranie vykonali: Marián Hacker, Peter Herceg a kolektív, 11. 9. 1999 a 19. 2. 2000.

¹¹⁸ Radváni, H.: c.d., s. 23.

¹¹⁹ Tamže, s. 25.

¹²⁰ Tamže, s.24.

¹²¹ ŠAB, MPF, Inventár, s. 17.

¹²² Tamže, s. 17. Rapkác sa v katolíckej liturgii používa len jediný raz v roku - pri obradoch Veľkého piatku. V tento deň na znak smútku z utrpenia Krista totiž nesmú v chrámoch zvoniť ani používať organ. Ten opäť zaznie až pri obrade Vzkriesenia na Bielu sobotu.

baňa, prechádzajúca potom v hrot veže, mala na vrcholci jemne vypracovaný železný kríž.¹²³

Na jej nárožiach, vo výške začiatku zastrešenia boli umiestnené štyri veľké pieskovcové sochy, znázorňujúce významných svätcov rádu Sv. Františka : Sv. František Assiský, Sv. Anton Paduánsky, Sv. Bonaventura a Sv. Klára. V roku 1905 boli odstránené a prevezené na smolenický cintorín, kde dodnes stoja pri pálfiovskej rodinnej hrobke.¹²⁴ Nachádzajú sa tu aj dve kamenné lavičky podobného štýlu, čo nás oprávňuje sa domnievať, že rovnako pochádzajú z areálu kláštora. (Obr.17)

Vo veži sa nachádzali štyri zvony. Najväčší bol darom jágerského biskupa grófa Gabriela Erdödiho, druhý zvon Sv. Antona venoval Juraj Anton Erdödi. Zvyšné dva menšie zvony boli uliate na objednávku samotných františkánov.¹²⁵

Neskôr zrejme ešte pribudli ďalšie tri zvony. K takému záveru oprávňuje pramenná zmienka k roku 1798, že z veže bolo odstránených všetkých sedem zvonov. Z nich tri veľké predali trnavskému zvonárovi, ale zvyšné štyri menšie v tunajšom kostole ostali visieť až do súčasnosti, teda do roku 1808.¹²⁶ Aký bol neskôr ich ďalší osud, už správy nehovoria. Môžeme sa domnievať, že malý zvon nachádzajúci sa dnes nad bránou v kamennom múre pred dechtickým farským kostolom bol tiež jedným z nich.

8.1.3 Vnútorne vybavenie kostola

V čase vysviacky roku 1701 mal kostol osem oltárov s týmto zasvätením : Sv. Kataríny, Panny Márie, Sv. Františka Serafínskeho, Sv. Antona Paduánskeho, Sv. Štefana kráľa, Sv. Kríža, Sv. Barbory a Blahoslavenej Panny Márie.¹²⁷ Na chóre sa však spomínal ešte jeden oltár : Sv. Jána Nepomuckého. Nevieme z ktorého roku pochádzal.¹²⁸ Oltárov v čase zániku kláštora bolo deväť.

Pomerne presné informácie o jednotlivých častiach kostola poskytuje Jedličkovo dielo. Prebral zápisnicu zo 4. decembra 1794, ktorá hodnotila inventár a jeho aktuálny dobrý či už zlý stav niekoľko rokov po opustení kostola.¹²⁹

Na veľkom hlavnom oltári boli v tom čase sadrové sochy Sv. Kataríny, Sv. Tekly a Sv. Apolónie. Jeho súčasťou boli aj štyri mramorované kamenné stĺpy. V r. 1731 bolo na ňom údajne spolu až 16

¹²³ Radváni, H.: c.d., s. 24.

¹²⁴ Šimončíč, J.: c.d., s.21.

¹²⁵ Jedlicska, P.: Kiskárpati emlékek II. Eger, 1891, s. 198.

¹²⁶ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 38.

¹²⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

¹²⁸ ŠAB, MPF, Inventár, s. 17.

¹²⁹ Jedlicska, P.: c.d., s. 197 – 199.

sôch a sošiek. Oltár bol murovaný a mramorový, viedli k nemu tri kamenné stupne. Svätostánok bol drevený, bielo natretý a pozlátený.¹³⁰ V stenách po bokoch hlavného oltára sa nachádzalo osem železných pozlátených svietnikov.

Hlavný oltárny obraz Sv. Kataríny Alexandrijskej dal namaľovať rožňavský biskup Pavol Ladislav Forgáč z Gýmeša r. 1743.¹³¹ Svätyňa mala šesť okien, päť z nich malo mrežu. Vydláždená bola štvoruholníkovými mramorovými dlaždicami.

Na pravej strane svätyne stál malý oltár so štyrmi sadrovými mramorovanými sochami. Oltárny obraz už v roku 1794 chýbal. Ďalší malý oltár bol s piatimi mramorovanými sadrovými sochami. Tretí malý oltár obsahoval štyri mramorované pozlátené sadrové sochy.

V tejto časti presbytéria bola aj spovedelnica, mala dvere so zámkom a závorou. Okrem nej bolo v kostole ešte ďalších šesť spovedelníc, na všetkých bola rovnaká závera. Značný počet týchto spovedelníc dokazuje, že pútnické miesto bolo pravdepodobne navštevované práve kajúcnikmi. Iný súpis dokonca udával až desať spovedelníc, z toho spomínaných sedem bolo tzv. bežných či riadnych a zvyšné tri boli veľké spovedelnice z mäkkého dreva.¹³²

V ľavej časti svätyne bol mramorovaný drevený oltár Sv. Trojice, so sochou Sv. Františka z Assisi a s obrazom Sv. Františka Serafínskeho so štyrmi stĺpmi a dvoma starými drevenými svietnikmi.

Druhý oltár na ľavej strane mal päť sádrových sôch a rovnako dva svietniky, podobne ako predošlý bol mramorovaný.

Uvedená zápisnica z decembra 1794 pokračovala zmienkou o drevenom oltári nad hrobkou rodu Erdődiovcov, na ktorom bol drevený obraz Ukrižovaného a iných päť drevených pozlátených sôch.

Z ďalšieho mobiliáru sa uvádzal bez presnejšej lokalizácie ešte oltár bez obrazu so štyrmi sadrovými a mramorovanými sochami a oltár drevený, s drevenou a pozlátenou soškou a z jeho ľavej strany erb Erdődiovcov vytesaný do červeného mramoru a zlátený.

V západnej stene kostolnej lode boli dve veľké okná so železnou mrežou, na východnej strane dve menšie. Nachádzali sa presne nad prechodmi do kláštora.¹³³

Zo vzácných relikvií sa vo vlastníctve chrámu spomínala čiastočka zo Sv. Kríža, ktorú obsahoval strieborný pozlátený kríž bohato zdobený drahými kameňmi. Mal údajne 16 diamantov, 19 rubínov a 11

¹³⁰ ŠAB, MPF, Inventár, s. 15.

¹³¹ Dokladá to zmienka v diele Istvána Rakovszkého o bratislavských farnostiach z roku 1865. Cituje celé znenie donačného nápisu tohto oltárneho obrazu. (Podľa : Bálint, S.: Ünnepi kalendárium II., 1977, s. 503-504). Rakovszký dodal, že tento obraz sa v tom čase ešte nachádzal na chodbe bratislavského františkánskeho kostola. Súčasné miesto uloženia nie je známe.

¹³² ŠAB, MPF, Inventár, s. 16.

¹³³ Jedlicska, P.: c.d., s. 197 – 199.

polodrahokamov. Jeho hodnota bola ocenená na 11 zlatých.¹³⁴ Pravosť uvedenej relikvie potvrdil svojou pečaťou r. 1729 arcibiskup Filip Valignani.¹³⁵

Veľmi podrobný popis jednotlivých častí mobiliáru sakristie a kostola, vrátane detailov a presného počtu liturgických predmetov a bohoslužobných rúch, poskytuje často citovaný Inventár hnutelností zrušeného kláštora Sv. Kataríny z r. 1787, teda bezprostredne po jeho opustení. Je z neho zrejmé, že kláštor Sv. Kataríny rozhodne nepatrí medzi najchudobnejšie. Z pozoruhodnejších predmetov možno spomenúť, že v chráme sa nachádzala napríklad : cínová krstiteľnica, bronzová kadidelnica s lodičkou a lyžičkou, socha Sv. Kataríny so striebornou korunkou, farebná drevená pozlátená, nedávno ošetrovaná kazateľnica, kostolné lavice z tvrdého dreva, drevené máry na prenos zosnulých, štyri vitrážne obrazy, tri medené sväteničky či kovový kahanec visiaci v strede kostola. V sakristii boli uschované početné liturgické rúcha a predmety rôznych vzácnych materiálov a farieb, až takmer sto korporálov ako aj 150 purifikatórií, zariadenie na pečenie hostií a mnoho strieborných pozlátených kalichov a patén.¹³⁶

V závere zoznamu je už len stručná poznámka, že tieto cenné veci boli prenesené do Budína. Niektoré zbytky mobiliáru boli však aj náhodne roztrúsené po kostoloch okolitých obcí.

8.2 KRYPTY KOSTOLA

Informácie o ich existencii možno čerpať jednak z niekoľkých písomných prameňov, ale taktiež priamo z terénneho archeologického zisťovacieho výskumu¹³⁷ a v neposlednom rade aj geofyzikálneho prieskumu lokality.(Obr. 18)

To nám umožňuje cenné porovnávanie písomných zmienok s výsledkami súčasného výskumu lokality a ich potvrdenie alebo vyvrátenie. Geofyzikálny prieskum¹³⁸ dospel využitím vysoko presných meraní k naznačeniu oblastí pravdepodobného výskytu podzemných priestorov. V kostole boli tak identifikované viaceré miesta. Rozlohou najväčšie z nich – pod samotnou svätyňou chrámu – je prístupné iba čiastočne, zo zadnej steny svätyne, a jeho súčasný statický stav a značné zanesenie robia prieskum nateraz rizikovým (Obr. 19).

Kompletne odkryté, preskúmané a spracované je v súčasnosti len jediné miesto kostolnej lode – krypta v ľavej časti pri veži. (Obr. 20)

¹³⁴ ŠAB, MPF, Inventár, s. 15.

¹³⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, § 6.

¹³⁶ ŠAB, MPF, Inventár, s. 13 – 16.

¹³⁷ Prebieha pod odborným dohľadom archeológa Mgr. Jozefa Urminského, pracovníka Západoslovenského múzea v Trnave. Bližšie v časti 8.2.1.

¹³⁸ Realizovala ho Katedra aplikovanej a enviromentálnej geofyziky Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave : RNDr. Roman Pašteka, PhD.

Zaujímavá je však konfrontácia dvoch odlišných názorov na to, komu krypta slúžila. Podľa svedectva dechtickej kanonickej vizitácie z roku 1782 bola totiž v kostole hrobka nielen rodiny Erdödiovcov, ale aj pánov panstva Korlátka, Labšanských. Ba dokonca, okrem rodiny Labšanských sa sem nechali pochovávať aj Aponiovci z panstva Korlátka. Ďalej sa vo vizitácií uvádzalo k spomínaným hrobkám, že nevyhovovali kráľom vydanému nariadeniu o povinných dvoch východoch z hrobky. Toto nariadenie tu nebolo možné vykonať, pretože kostol i kláštor stáli na tvrdej skale.¹³⁹

Prvý zo spomínaných názorov vychádza z pramennej zmienky o kaplnke Panny Márie.¹⁴⁰ Táto sa nachádzala vľavo od vchodu spod veže, vyzdobená maľbami a štukami, a pod ňou mala rodina Labšanských rodinnú hrobku. V hrobke okrem rodu Labšanských boli pochovávaní aj Erdödiovci.¹⁴¹

Všetko nasvedčuje tomu, že ide práve o preskúmanú kryptu, ktorú svorne používali obe, respektíve všetky tri rody. Zneistiť nás však môže iné tvrdenie Radvániho, že Erdödiovská rodinná hrobka sa nachádzala v priestore pod svätyňou, s oltárom, na ktorom bol drevený krucifix a päť iných drevených a pozlátených sôch. Vchod do tejto hrobky mal viesť schodami priamo spreď hlavného oltára. Zakrytý bol väčším štvorcovým kameňom so štyrmi železnými prstencami na jeho vyzdvihovanie.¹⁴²

Zhodný popis oltára hrobky Erdödiovcov poskytla aj zápisnica z r. 1794, ktorá však tiež neudala konkrétne miesto hrobky. Predpokladala, že musela zaiste byť niekde v bezprostrednej blízkosti tohto oltára. Evidovala na štvorcovom kameni spomínané štyri železné prstence, už zlomené a celkovo v zlom stave. V čase písania zápisnice na hrobke malo byť aj osem dosiek.¹⁴³

Lokalizácia hrobky Erdödiovcov sa totiž nikde explicitne nespomína a tak sa len oprávnene domnievame, že ide o preskúmanú kryptu. Až jednoznačné overenie priestoru pod presbytériom by umožnilo vyvrátiť nepodloženú Radvániho hypotézu.

Nápis na náhrobku Erdödiovcov znel nasledovne :

*LeX VULt fata Iubent hIC stIrrps ErDoDIa sIste qVo Debes IbIs sors ea
fInIs erIt*¹⁴⁴

¹³⁹ AD-B, s. 41.

¹⁴⁰ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

¹⁴¹ Šimončíč, J.: c.d., s. 20.

¹⁴² Radváni však neuviedol, z akého prameňa danú informáciu o lokalizácii tejto hrobky čerpal. Radváni, H.: c.d., s. 25.

¹⁴³ Jedlicska, P.: c.d., s. 198.

¹⁴⁴ *Zákon tak chce a božia vôľa prikazuje : rod Erdödi, pôjdeš, kam zostúpiť musíš a tvoj osud skončí. 1735.*

Taktiež sa v súvislosti s citovaným¹⁴⁵ epitafom uvádza, že v poslednej dobe tu boli pochovaní krajinský sudca Juraj (1712), jágerský biskup Gabriel (1744) a nitriansky biskup Ladislav Adam Erdödi (1736). Zaujímavý bol najmä posledný spomínaný (Obr. 21). Hoci zomrel už 12. mája 1736 vo veku 59 rokov, až 11. októbra bol slávnostne prevezený do svätokatarínskeho „rodinného mauzólea“.¹⁴⁶

V súvislosti s pochovávaním Erdödiovcov je zaujímavý ešte iný náhrobný epitaf. Nachádza sa v krypte františkánskeho kláštorného kostola Všetkých svätých v Hlohovci :

*In ClaVstro Catharinae reCLVsa noVIter a Iosepho ErDoDy, et In VnaVr na posIea pIgnora fanCIsCo eIVsqVe fIIIIs Cvrae offer VntVr*¹⁴⁷

Pod týmto chronostikonom sa nachádza ešte jeden, spod omietky presvitajúci, ale bohužiaľ pohľadom neidentifikovateľný nápis.¹⁴⁸

S identifikáciou hrobky Labšanských v kostole Sv. Kataríny je to omnoho jednoduchšie. Viaceré písomné pramene totiž zhodne opísali, že sa nachádzala pri vchode do kostola z ľavej strany pod kaplnkou Blahoslavenej Panny Márie.¹⁴⁹ Uvedli tiež, že bola vybudovaná na náklady rodiny Labšanských, vtedajších majiteľov panstva Korlátka, a v nedávnych rokoch reštaurovaná. Naposledy v nej z tohto rodu mal byť pochovaný Ladislav z Korlátky v r. 1750.¹⁵⁰ Ladislav zomrel „niekedy pred rokom 1763 a bol pochovaný v jablonickom katolíckom kostole.“¹⁵¹

Uvedený predpoklad o roku úmrtia a mieste pochovania Ladislava z Korlátky vyvracia vyššie uvedená písomná zmienka. Navyše sa nám podarilo objaviť aj odpis jeho mramorového náhrobného epitafu.¹⁵²

¹⁴⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 376 ako aj inv. č. 450/3, § 5.

¹⁴⁶ Stránsky, A. – Csereneyey, Š.: c.d., s. 240. Po zrušení kláštora Sv. Kataríny bol prevezený do Pezinka.

¹⁴⁷ V kláštore Sv. Kataríny po zrušení uložené ostatky Jozefom Erdödim nanovo v jednej urne Františkovi a jeho synom do poslednej opatery uložené. 1806.

¹⁴⁸ Remenárová, M.: Františkánsky kláštor a kostol Všetkých svätých v Hlohovci. Diplomová práca. Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity, 2000, s. 35.

¹⁴⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, inv.č. 929 (s. 377), inv.č. 955/1.

¹⁵⁰ Spomínaný Ladislav bol starším z dvoch synov Jána Labšanského – Korlátskeho. Narodil sa v r. 1687 a býval v Jablonici, kde spravoval svoj podiel na Korlátskom panstve. Vlastný palác mal aj v Prešporku na Ventúrskej ulici. V roku 1748 sa spomína vo funkcii cisárskeho radcu. Oženil sa s Júliou Ottlikovou, ale dospelého veku sa dožili len ich 3 dcéry, čím rod Labšanských z Korlátky po meči vymrel. Federmayer, F. : Erby pánov Korlátskeho hradu. In : Záhorie, roč. 10, 2001, č. 5, s. 2 – 3.

¹⁵¹ Tamže, s. 2.

¹⁵² ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, § 5. V preklade : *Urodzený, úctyhodný a vznešený pán Ladislav z Korlátky z rodu Labšanských a dedičný pán panstva Korlát, radca majestátu a svätej cisárskej ríše, s politickým vplyvom, cnotný, osvietený, bezúhonný, mravne čistý, hlboko veriaci v Boha, kráľovstvo i vlasť, bohabojný, štedrý a šlachetný k biednym, láskavý a dobrotivý k poddaným, vládny, mierny, prívetivý a zdvorilý ku všetkým, zomrel v Jablonici dňa 24. novembra 1750 vo veku 64 rokov.*

Podiel na Korlátskom panstve si v 2. polovici 18. storočia teda rozdelili manželia dcér zosnulého Ladislava Labšanského. Pričom dcéra Terézia sa vydala za baróna Jána Aponiho a ich potomkovia bývali v Jablonici. To vysvetľuje skutočnosť, že okrem rodu Labšanských sa tu nechali pochovávať aj Aponiovci z Korlátky – ktorí už i predtým vlastnili časť panstva - a Jozef Aponi dal v r. 1821 v slávnostnej procesii odniesť ostatky svojich predkov z pustnúceho kostola Sv. Kataríny.¹⁵³

Druhá z dcér Ladislava, Júlia, si vzala baróna Mikuláša Bošániho a tretiu dcéru Evu si vzal za manželku gróf Imrich Bošáni.¹⁵⁴ Imrich bol významným šľachticom, nitrianskym podžupanom (1748) a zástupcom krajinského sudcu. Zomrel 8. augusta 1781 v Trstíne a v slávnostnom sprievode bol prenesený a pochovaný do krypty na Sv. Kataríne.¹⁵⁵

Ešte 27. decembra 1712 bola na Sv. Kataríne rovnako po prevoze pochovaná vdova po Adamovi Ziči, Rozália rodená Jakušičová, ktorá zomrela v Smoleniciach.¹⁵⁶

Slávny bol tiež údajne prevoz siedmich príslušníkov hlohovského zemepánskeho rodu Erdödi do krypty Sv. Kataríny. Za prítomnosti veľkého počtu Hlohovčanov, provinciála i správcu grófskych majetkov tu boli uložené telesné ostatky Terézie rodenej Esterházi, manželky Juraja Erdödiho, sestry Jozefa a Antona Erdödiho, Leopolda Jozefa Erdödiho, Juraja, Krištofa a Adama Erdödiho a tiež Antona Erdödiho a ešte jednej grófkky, ktorej meno nepoznali.¹⁵⁷

Bohatý obsah šľachtických hrobiek nepochybne lákal vykrádačov, najmä pre relatívne ľahký prístup na opustenom mieste zrušeného kláštora.

Prvýkrát sa tak stalo už v r. 1793 a hlavným páchatelom bol samotný strážca poverený dohľadom nad opusteným kláštorom, ktorý sa vlámal do krypty Erdödiovcov, pootváral náhrobky a pobral všetky vzácne klenoty. Z truhly biskupa Gabriela vzal biskupské odznaky – prsteň, reťaz, kríž i biskupskú palicu. Všetko vydrancoval, poolamoval ešte i cínové pliešky z kovania rakvy.¹⁵⁸

Páchatelia boli v skutočnosti až traja : spomínaný strážca Štefan Hideghéty v spolupráci s trnavským stolárskym majstrom Michalom

Túto doštičku na jeho večnú pamiatku z úprimnej lásky dala zhotoviť smútiaca manželka Juliana rodená Ottlik z Ozoru a Kochanoviec.

¹⁵³ Jedlicska, P.: c.d., s. 198.

¹⁵⁴ Federmayer, F.: c.d., s. 3 – 4.

¹⁵⁵ Jedlicska, P.: c.d., s. 198.

¹⁵⁶ Radváni, H.: c.d., s. 43.

¹⁵⁷ Jurčovič, F.: Františkánsky kláštor v Hlohovci. Bratislava, 1993, s. 35. Kedy presne k tomuto prevozu došlo autor neuvádza. Epitaf v krypte hlohoveckého františkánskeho kostola poukazuje však na fakt, že po zrušení kláštora pravdepodobne týchto Erdödiovcov preniesli v roku 1806 opäť do Hlohovca.

¹⁵⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 36.

Rusnakom a Štefanom Neilingerom. Ich výsluch sa konal pred trnavským magistrátom a súdnou stolicou v dňoch 18. – 20. septembra 1793.¹⁵⁹ Ukradnuté striebro vážilo 18,5 unce.¹⁶⁰

8.2.1 Archeologický a antropologický výskum lokality

V r. 1996 pri úpravách terénu dobrovoľníci *Projektu Katarínka - záchrana kláštora* objavili kamennú plochu cca 20 x 100 cm, zarastenú v kroví neďaleko kostolnej veže. S predpokladom, že by mohlo ísť o základy jednej zo siedmich kaplniek, spomínaných v písomných prameňoch, sa od leta roku 1997 začal na lokalite popri konzervačných prácach murív aj zisťovací archeologický výskum.¹⁶¹ Úlohou výskumu bolo predovšetkým overiť písomné údaje o počiatkoch kláštora. Výskum sa uskutočnil na svahu asi 50 m severovýchodne od veže kostola, kde sa črtali zvyšky spomínanej nadzemnej architektúry. Na odkrytej ploche rozlohy 170 m² sa našlo základové i nadzákladové murivo kamennej stavby s pôvodnou obdĺžnikovou dispozíciou, ktorú neskôr rozšírili na štvorec. V jej interiéri boli objavené zvyšky oltárnej menzy a časť pieskovcového dláždenia. (Obr. 23)

S najväčšou pravdepodobnosťou teda šlo o jednu z kaplniek, rozmiestnených v odstupoch od najnižšieho bodu svahu až k jeho vrcholu, kde stál kostol s dominantnou kalváriou.¹⁶² Najnovší prínos prezentovaného *jozefínskeho mapovania* s týmto názorom tak trochu polemizuje, ale iba v tom zmysle, že celkové usporiadanie kaplniek bolo takmer isto kruhové a nie vzostupné od najnižšieho bodu svahu. Nijako to však nespochybňuje sakrálny charakter stavby.

Samotný priestor v okolí kaplnky využíval prirodzenú konfiguráciu terénu a nebol viditeľne upravovaný. Až v polovici 17. storočia plochu splanľovali a svah zmiernili tým, že ho stupňovito vydĺždili tehlovými tvárnicami. Pod nimi sa nachádzala súvislá popolová vrstva hrúbky 10 – 15 cm. Obsahovala fragmenty zelenej glazovanej hrnčiny a habánskej keramiky (sčasti signovanej *C.S.C – Conventus Sanctae Catharinae*) s rôznymi motívmi, i časti okenných skiel ale aj železné klince a časti kovaní.

¹⁵⁹ Šimončič, J.: c.d., s. 20.

¹⁶⁰ Unca bola veľmi rozšírená a mimoriadne rôznorodá váhová jednotka, používaná najmä pre drahé kovy a v lekárnictve. Predstavovala jednu dvanástinu lekárskej libry, t. zn. asi 420, 01 gramov. Ukradnuté striebro teda vážilo približne 7, 77 kg.

¹⁶¹ Pod dohľadom Archeologického ústavu SAV v Nitre. Vo výskumnej sezóne 1999 prebralo metodický dozor nad výkopovými prácami Západoslovenské múzeum v Trnave, ktoré všetky nálezy uchováva v svojom zbierkovom fonde.

¹⁶² Urminský, J.: Výskum kláštorného komplexu Sv. Kataríny pri Dehticiach. In : Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku, Archeologický ústav SAV v Nitre, 1999, s. 144.

Výskum kláštorného komplexu Sv. Kataríny pokračoval aj v nasledujúcich sezónach odkrytím časti obvodového muriva kláštornej budovy a tiež krypty kostolnej lode. (Obr. 24)

Sonda II bola na základe predpokladov položená k severovýchodnému nárožiu kostola s cieľom preskúmať jeho napojenie na kláštor z východnej strany.¹⁶³ Zistené nadzákladové murivo výšky 150 cm sa tu podľa očakávaní kolmo napájalo k nárožiu sakrálnej stavby. (Obr. 25) Tvorené bolo z kvalitného lomového kameňa, podobne ako celá kostolná loď, avšak medzi oboma objektmi bolo možné badať rozdielny časový horizont. Kostol bol zrejme staršou stavbou, zatiaľ však bez presnejšieho datovania.

Významným nálezom odkrytej sondy bol vstupný portál krížovej chodby kláštora, z ktorého sa zachovali dva kamenné stupne a fragment sokla. Vstup bol sekundárne zamurovaný, ale k jeho zaslepeniu došlo s určitosťou až po zrušení kláštora r. 1786. V interiérovej časti krížovej chodby boli nájdené zvyšky dvoch okenných parapetov a na murive viacnásobné omietkové vrstvy. Dlážka bola pôvodne vyložená tehlou alebo menšími obdĺžnikovými tvárniciami, z ktorých sa zachovali už len fragmenty alebo negatívne odtlačky v maltovom lôžku.

Ďalšia sondáž (S III) vykonaná na základe písomných prameňov potvrdených aj geofyzikálnymi meraniami, priniesla v priestore ľavej časti kostolnej lode odkrytie sčasti deštruovanej a zasypanej šľachtickej krypty.

Nábeh jej zbroenej klenby sa nachádzal v sutinovej vrstve v hĺbke 80 cm. Na dvoch miestach bola táto vrstva tehly, malty a kameňov už porušená neodbornými zásahmi realizovanými v priebehu 20. storočia. Odkrytá nálezová situácia umožnila datovanie krypty do 2. polovice 17. storočia s hrobovým inventárom zo 17. a 18. storočia. Krypta bola vybudovaná z tehál (iniciály *C.G.E.* - *Comes Georgius* alebo *Gabriel Erdödi*), vnútorný priestor mal obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 350 x 190 cm, v jednej tretine delený priečkou.

Krypta bola pôvodne zaklenutá valenou klenbou končiacou sa tesne pod podlahou lode kostola. Kostrové pozostatky zomrelých sa nachádzali prakticky vo všetkých zásypových vrstvách krypty, s najväčšou koncentráciou na povrchu jej obvodu a na dne. Tu sa časť kostrových pozostatkov nachádzala aj v anatomických polohách, avšak ani jedna z nich nebola v pôvodnom uložení. Ľudské kosti boli premiešané so stavebnou sutinou a kamennými článkami. V anatomickej polohe sa našla len jediná, aj to neúplná, kostra ležiaca na samom dne krypty.¹⁶⁴

¹⁶³ Podľa : Urminský, J.: Pokračovanie výskumu kláštorného komplexu Sv. Kataríny pri Dechticiach. In : Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku, Archeologický ústav SAV v Nitre, 2001, rukopis.

¹⁶⁴ Viac o tomto náleze v závere kapitoly.

Tesne nad dnom sa nachádzali časti kamennej obruby krypty, fragmenty kamenného stĺpa a doska oltárnej menzy, pravdepodobne z bočného oltára, umiestneného nad kryptou. Z rakiev sa zachovalo len niekoľko zlomkov dosák zdobených polguľovými a hviezdovitými nitmi. Medené, pôvodne pozlacované nity, boli zoskupené do písmen, avšak zlý stav rozpadávajúceho sa dreva a torzovitost' nedovolili text rekonštruovať.

Takmer všetky drobné predmety, ako šatové ozdoby či šperk, sa nachádzali v spodnej časti na dne, za murovanou priečkou, kde boli rakvy ukladané. Z nájdených predmetov, ktoré unikli pozornosti nesporne mnohých vykrádačov hrobiek, stoja za pozornosť' medené oválne a osemhranné medailóny s vyobrazením Sv. Juraja, Madony s dieťaťom¹⁶⁵, medený krížik, sieťka do vlasov, časti textílií a dva páry krúžkových zlatých náušnic v tvare zvinutých hadov, zdobené modrým a čiernobielym smaltom (Obr. 22).

Výskumom bola jednoznačne preukázaná viacnásobná manipulácia s pozostatkami zomrelých po zániku kláštora. Prvé násilné vniknutie do šľachtických hrobiek je datované v r. 1793 no ďalšie anonymné vniknutia sa diali v priebehu 19. storočia, kedy objekt podľahol systematickej devastácii zo strany obyvateľov okolitých dedín, ktorí budovy – najmä kláštornú – rozoberali na stavebný materiál. V tomto období došlo iste aj k rozobratiu dlážky kostola a klenby krypty.

Najnovšia sonda (S IV) pochádza z výskumnej sezóny 2002, jej cieľom bolo overiť údaje o prvotnej kaplnke, na základoch ktorej bol neskôr vystavaný kláštorný kostol. Vychádzali sme z predpokladu, že ak pôvodná kaplnka slúžila novému rozšírenému kostolu za sanktuárium, sondážou obvodu súčasného presbytéria by sme pravdepodobne narazili na jej základové múry.

Doterajšie výsledky tohto výskumu, v ktorom sa však plánuje v ďalšej sezóne pokračovať, sú nasledovné : pod základovou škárou zadnej východnej časti presbytéria bol zachytený starší múr z lomového kameňa. Evidentne tvoril nárožie inej staršej stavby s operákom. Nad spomínaným múrom tohto nárožia sa našiel strieborný hrubý denár Ferdinanda II.(1619 – 1637), s datovaním 1625, čo pre objavenú stavbu znamená jej predpokladaný zánikový horizont.¹⁶⁶

Nárožie sčasti odkrytej staršej stavby bolo rozobrané až na úroveň základového muriva, čo potvrdilo, že na tejto stavbe boli položené základy a obvodové murivo nového súčasného presbytéria.

¹⁶⁵ Osemhranný pútnický medailón s mariánskym motívom pochádza zo známeho pútnického miesta „Svätej hory“ : Kopeček u Olomouca, čo prezrádza nápis averzu. Datovanie : medzi rokmi 1632 – 1732. Podľa : Michal Slivka, Katedra archeológie FiFUK, list Jozefovi Urminskému z 15. decembra 2002.

¹⁶⁶ Podľa : Jozef Urminský, Západoslovenské múzeum v Trnave, konzultácia 23.1. 2003.

Zaujímavý je aj fakt, že odkrývaná staršia stavba mala opačnú orientáciu ako presbytérium¹⁶⁷ a teda zrejme šlo rovnako o sakrálnu stavbu. Nájdený operák neindikoval renesančnú architektúru a oprávnenou sa zdá byť domnienka, že by mohlo ísť dokonca až o gotický horizont tohto najstaršieho objektu priamo v kostolnej svätyni. Odkryté je však stále iba východné nárožie a komplexná interpretácia nálezu tak bude možná až po dokončení celej sondy IV.

Jednoznačné priradenie nájdených kostrových pozostatkov z krypty niektorému z predpokladaných šľachtických rodov (Erdödiovci, Aponiovci, Labšanskí z panstva Korlátka) ostáva nejasné, i keď písomné pramene naznačujú, že by s najväčšou pravdepodobnosťou mohli patriť príslušníkom rodiny Labšanských.¹⁶⁸

Na základe počtu dlhých kostí bolo zistené, že sa v krypte nachádzali pozostatky minimálne 27 jedincov. Počet lebiek bol nižší, rozlíšiť sa podarilo celkovo 24 lebiek v rôznom stupni zachovalosti. Niektoré fragmenty sa však nepodarilo priradiť žiadnej z lebiek, preto je možné, že aj počet lebiek bol pôvodne vyšší. Presný údaj, koľko jedincov bolo v krypte skutočne pochovaných, sa dá odhadnúť len veľmi ťažko. Podľa archeológa je krypta primárna na to, aby v nej mohlo byť uložených viac ako 20 jedincov. Predpokladáme, že časť kostrových pozostatkov sa sem dostala sekundárne z inej krypty, v čase keď boli tieto prekopávané a vykrádané.

Pravdepodobne najkurióznejšia je lebka označená K 04 s vyhojeným sečným poranením na pravej temennej kosti nad temenným hrbolom. Otvor po zranení má nepravidelný oválny tvar veľkosti 30 x 15 mm. (Obr. 26) Jeho okraje sú úplne hladké a aj z vnútornej strany je dobre vytvorené nové tkanivo spájajúce úlomky zlomenej kosti. Daný jedinec žil s týmto poranením ešte minimálne mesiac, pravdepodobne však i dlhšie. Zaujímavý je tiež tvar záhlavia skúmanej lebky, je sploštené a pretiahnuté nadol, čo je pravdepodobný dôsledok polohovania. Časti ľavej strany lebky sú sfarbené na zeleno v dôsledku uloženia v blízkosti kovových predmetov. Táto zaujímavá lebka patrila jedincovi mužského pohlavia vo veku 30 – 50 rokov.¹⁶⁹

¹⁶⁷ To znamená typickú východo – západnú.

¹⁶⁸ Bližšie zhodnotenie antropologického materiálu z výskumu bude možné podať až po jeho kompletnom spracovaní. V rámci antropologickej analýzy sa okrem vývinových anomálií sledovala aj prítomnosť posttraumatických zmien, ako sú napr. zlomeniny, depresné zlomeniny či sečné poranenia. Vzhľadom na to, že takmer všetky kosti sa našli premiešané v zásype, museli byť nájdené lebky analyzované samostatne a zvlášť boli hodnotené kosti sánky. Podľa : Silvia Bodoriková, Katedra antropológie PriFUK v Bratislave, konzultácia 15. 5. 2002.

¹⁶⁹ Bodoriková, S.: Vývinové anomálie a patologické nálezy na lebkách z rodinnej krypty v ruinách kostola Sv. Kataríny pri Dechticiach, okr. Trnava. In : Bulletin Slovenskej antropologickej spoločnosti, 5 , 2002, s. 28 – 34.

Iné dve mužské lebky mali vyhojenú zlomeninu na pravej spánkovej kosti, čo vzniká buď priamym násilím alebo náhlym stiahnutím svalov, ktoré sa v tejto oblasti upínajú. Lebka prvého muža vo veku 40 – 60 rokov mala taktiež predĺžený ľavostranný výbežok, táto anomália sa v populácii vyskytuje pomerne zriedkavo, v 2 – 4 % , častejšie u mužov. Symptómami sú ťažkosti s prehĺtaním, pocity pichania a bolesti v hrdle a v uchu a bolesti hlavy. Druhá spomínaná lebka patrila mužovi, ktorý sa dožil 30 – 50 rokov.

Zväčšené predné výbežky troch nájdených sánok podobne naznačovali zriedkavý, pravdepodobne dedičný defekt. Zabraňoval úplnému otvoreniu úst. Väčšina týchto prípadov bola popísaná u mužov.

Ako bolo už vyššie spomenuté, všetky kosti boli v zásypových vrstvách, okrem jedinej kostry. Tá ležala na dne krypty v anatomickej polohe na bruchu. Kostrové pozostatky tohto jedinca však tiež neboli úplné.¹⁷⁰ (Obr. 27) Daný jedinec bol mužského pohlavia a zomrel vo veku 44 – 52 rokov. Telesná výška bola vypočítaná na 163,2 cm s odchýlkou 4,4 cm – čo ho radí do kategórie prostredne vysokých.¹⁷¹

Bohužiaľ nemáme žiadne zoznamy pochovaných jedincov ani zmienky akými postihnutiami prípadne trpeli. To by nám umožnilo vysloviť jednoznačné závery o príslušnosti kostrových pozostatkov menovite konkrétnemu jedincovi. Situáciu však okrem uvedeného nesmierne komplikuje i tá skutočnosť, že mnohé telesné pozostatky boli neskôr z krypty odvezené a aj vďaka vykrádačom už určite všetko nebolo na mieste svojho pôvodného uloženia.

Napriek tomu sa domnievame, že prezentovaný pokus o konfrontáciu a syntézu výsledkov historických, archeologických a antropologických výskumov môže byť mimoriadnym prínosom k hlbšiemu poznaniu danej lokality.

8.3 KLÁŠTORNÁ BUDOVA A JEJ OKOLIE

Pôvodne postavený prvotný kláštor pre približne dvanástich rehoľníkov priliehal svojou východnou stenou ku kostolu. Prestavbami roku 1647 a dostavbami hospodárskych budov, i rozšírením staršej stavby postupne kláštor získal nový pôdorys a podobu. Na východnej strane kostola tak vznikol celý komplex budov – kláštora.

¹⁷⁰ Chýbala lebka, pravá lopatka, pravá kľúčna kosť, obe ramenné kosti, pravá vretenná kosť a väčšina kostí ruky. Rovnako z chrbtice chýbalo prvých päť krčných stavcov a druhý až deviaty hrudný stavec a z dolných končatín obe jabĺčka a všetky kosti predkolenia a nôh.

¹⁷¹ Z patologických nálezov na pozostatkoch tohto neznámeho jedinca boli zaznamenané viaceré degeneratívne zmeny. Bližšie o nich Bodoriková, S. : Antropologická analýza kostrových pozostatkov jedinca z krypty zaniknutého kostola Sv. Kataríny pri Dechticiach, okr. Trnava. In : Bulletin Slovenskej antropologickej spoločnosti, 5, 2002, s. 22 – 27.

Už diskutované Rugendasovo zobrazenie z roku 1743 spolu s predmetnými písomnými prameňmi umožilo načrtnúť nasledujúcu aspoň približnú predstavu o celkovom usporiadaní objektu.¹⁷² Jedna kvadratura bol vlastný kláštor, druhá noviciát.

Kláštor pozostával v časti bližšie kostolu z jednoposchodovej budovy. Mal dve chodby, jednu na prízemí, druhú na poschodí. Na poschodie viedli dve drevené schodišťa po 32 schodoch.

Pozdĺž schodiska visela séria 35 obrazov mučeníkov a pustovníkov. V prízemnej časti chodby bolo spolu 17 okien. Nachádzal sa tu tiež obraz Sv. Františka, priamo nad vchodom veľký drevený kríž a päť libier vážiaci zvonec.¹⁷³ Neďaleko neho stál okrúhly stôl a neďaleko päť starobylých spovedelníc.¹⁷⁴ Súpis mobiliáru tu evidoval aj veľké železné hodiny v hranatej almare, s tromi olovenými závažiami a dvoma zvončekmi, ktoré zvučne odbíjali každú štvrt'hodinu.¹⁷⁵

V strednej časti chodby sa nachádzala veľká drevená skriňa s bližšie nešpecifikovanými cennosťami kláštora. Dolná chodba končila ťažkými dubovými dvojitémi vyrezávanými dverami – vchodom do kláštornej rajskej záhrady.

Na poschodí boli kláštorné cely jednotlivých bratov františkánov. Označené číslom (1 – 34) aj menom príslušného pátra alebo frátra, ktorý ju aktuálne obýval. Tak sa napr. dozvedáme o pridelení jednotlivých ciel menovite posledným obyvateľom kláštora. Páter Martin, kazateľ, žil v cele č.3. Vikár, páter Žigmund, v cele č.17. Páter Zebedej, organista, hneď v nasledujúcej č. 18. Fráter súkenník Klement býval v cele č. 22. Cela frátra kuchára Theodula nebola už v citovanom súpise očíslovaná.

Cely č. 1,2,8,16, 23, 25,26 ,27 a 30 v roku tesne pred opustením kláštora nik neobýval. Ako spálňa pre pátra provinciála bola vyhradená cela č. 9, dve iné cely č.10 a č. 12 slúžili ako hosťovské spálne. Gvardián kláštora býval v cele č. 31.

Status obyvateľa príslušnej cely sa jasne odrážal v jej zariadení. Bežným vybavením izbičky rádového rehoľníka bol : stolík, posteľ z mäkkého dreva, poprípade len strohý slamník, jednoduché sedadlo alebo drevené kreslo, drevené umývadlo a kľáčadlo slúžiace k modlitbe. Páter Andrej mal vo svojej cele vlastný starobylý *clavir* (klavír).¹⁷⁶

V niektorých celách sme sa stretli napríklad aj s almarou na knihy, závesmi, svietnikmi, obrazmi svätcov či krížmi na stenách. O niečo honosnejšie boli zariadené izby pátra predstaveného či provinciála. Tu pribudli oproti bežnej výbave viaceré kreslá potiahnuté kožou,

¹⁷² ŠAB, MPF, inv. č. 780/1 (Inventár). Veľmi podrobne a prehľadne informuje o priestorovom usporiadaní a mobiliári jednotlivých častí kláštorného objektu.

¹⁷³ Libra ako váhová jednotka mala hodnotu približne 0, 5 kg. Zvonec teda vážil asi 2, 5 kg.

¹⁷⁴ ŠAB, MPF, Inventár, s. 8.

¹⁷⁵ Tamže, s. 3.

¹⁷⁶ Tamže, s. 4.

zásuvkový stolík potiahnutý zeleným plátnom, rôzne skrinky, obrazy a taktiež matrace, vankúše a prikrývky.¹⁷⁷

Izby mali väčšinou klenby a boli predelené priečkami. Celkove mal kláštor takýchto ciel asi 50, keďže ešte 21 bolo súčasťou traktu noviciátu. Okná mali vyskladané z malých sklíčok kruhového tvaru. Kachle, závesy i dvere ciel boli zelenej farby.

V hornej krížovej chodbe bol iný zvon slúžiaci na zvolávanie rehoľníkov k jedlu do refektára. Bolo tu aj mnoho rôznych obrazov, napr. aj obraz Jána Aponiho, Panny Márie, Ukrižovaného, Sv. Jána Nepomuckého, Vatikánu, ako aj veľká mapa Uhorska.¹⁷⁸

Taktiež na poschodí kláštorného traktu sa nachádzal vchod do oratória rodiny Erdödiocov, natretý na červeno – zeleno. Na konci hornej chodby boli dvere, vedúce do menšej vežičky s malým zvonom.

V novovybudovanom kláštore bol od doby vlády Karola VI. aj noviciát provincie. Tento trakt sa rozprestieral asi 15 m východne od chrámovej svätyne.¹⁷⁹ Podľa uvedeného prameňa bola budova noviciátu, postavená vďaka mnohým štedrým almužnám, bezprostredne pripojená k múrom kláštora. Nachádzalo sa v nej 21 ciel prispôsobených na ubytovanie.

Pomerne skromné zariadenie noviciátu evidovalo iba 13 postelí, 12 kľáčadiel, 12 stolíkov a zopár kresiel. Pre úplnosť ešte oltár Sv. Barbory, oltár archanjela Michala, dva drevené kríže, sväteničku, dva látkové obrazy Panny Márie a Krista a posledný obraz – vernú podobu noviciátu.¹⁸⁰

Pozoruhodnú informáciu o inom z obrazov, visiach v noviciáte, podal podrobný Fándlyho opis: „*...Wím aj já jeden spis, ešče zretednejší, ne len wipísaní, ale aj na obrazi wimaluwaní, ktorí volakedi Bosáci (t.j. františkáni) mnísi we swato – katerinském nowiciátu, svojim noviciusom pred oči predkládali. Ból neňem wimaluwaní ukrižuwaní františkán, mál na kríži oči zavázané, ústa mál zámkom zamknuté, okolo seba rozličné čnosti, w kterích bi sa mal mních cwičit, nad ním bol nápis : Typus veri Religiosi . To jest : Obraz sprawedliwego reholníka, a pod tím titulom takto nasleduvalo : Haec sunt (...) čo značí : toto sú ti weci, které majú zachovávať reholníci, přewýšiť pokúšajícího, uctiť rozkazujícího. Ničeho sebe nepřivlastňuwać, dokonalú úmyslu Boha wihledáwać. Téš wšetkých z celého srdca pozdravuwat, šeckým z úprimnosti dobré wiňšuwat. Hříchu nech sa pilno varuje, poniženého nech sa všade preukazuje, w reči nech je opatrní a bedliwí, w obcowání, jako najstarší, čnostliwí.*

¹⁷⁷ Tamže, s. 3 a 7.

¹⁷⁸ Tamže, s. 7 – 8.

¹⁷⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

¹⁸⁰ ŠAB, MPF, Inventár, s. 9.

Pod nohými tohoto ukrižovaného mnícha takto stálo: Sunt saepe (...) Sú čnosti, ktoré často spravедliví reholník zachováva takto : modlí sa, postí sa, rozjímá duchovne. Pokání činíce, nad hríchi kwílí bolestne. Pot z tvári utírá pri svém učení. Milerád znášá protivné súžení. Keď vidí, že je nad druhím v hodnosti wišší, steho pred inším nikdá sa nepýší.“¹⁸¹

Okrem prijímania novicov od roku 1733 kláštor slúžil aj pre tzv. rekolektantov, čiže starších pustovníkov, ktorí viedli nielen život v kláštornej spoločnosti ale aj o samote v okolí rozjímali a svojim zbožným životom slúžili mnohým za príklad.¹⁸²

Prízemie budovy noviciátu tvorili učebne a v zadných častiach niektoré miestnosti na uloženie zeleniny, ovocia či paliva. Rovnako sa tu nachádzala pekáreň a kováčska dielňa, v inom prameni označovaná za zámočnícku.¹⁸³ Z ďalších dielní tu bola ešte krajčírska a stolárska. Obďaleč zase kláštorná ľadovňa, kde sa cez zimné mesiace vozil z potokov narúbaný ľad čo uľahčovalo potom uskladňovanie potravín.

Pod samotnou budovou boli štyri pivničné priestory, slúžiace aj ako sklady. Uchovávali tu múku, ovos, slaninu, olej a iné požívatin y i pracovné náradia.¹⁸⁴ V komore s múkou bola špeciálna schránka na strukoviny a štyri nástroje, ľudovo nazývané „skripecz“, pravdepodobne pasce na myši.¹⁸⁵

Pri kláštore v súvislosti s rozsiahlymi záhradami musela byť aj zvláštna komora - sušiareň na ovocie.¹⁸⁶

Kláštorná jedáleň, čiže *refektár*, bola vydláždená mramorom a viedli do nej dvojkrídlové vyrezávané dubové dvere. (Obr. 29) Nad nimi visel v drevenom ráme obraz Sv. Kataríny. V strede bolo umiestnených deväť úzkych podlhovastých masívnych dubových stolov. Dnes sa tri z nich nachádzajú vo františkánskom kláštore v Trnave. Takýto stôl stojí na drevenom stojane, na oboch koncoch ktorého je podpera v tvare kríža a v jej strede vyrezávaná drevená hrada (Obr. 28).

Refektár mal aj hodiny podobné tým z chodby, taktiež v drevenej skrinke, tri drevené svietniky ako aj vyobrazenie Gabriela Erdödiho a iné tri menšie podobizne zakladateľov v oválnych rámo ch. Z kuchyne do jedálne sa strava mohla podávať oknom, pri ktorom bol stolík bez nôh, asi na odkladanie nádob.¹⁸⁷

¹⁸¹ Fándly, J.: c.d., s. 444.

¹⁸² ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 379.

¹⁸³ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

¹⁸⁴ ŠAB, MPF, Inventár, s. 12 – 13.

¹⁸⁵ Tamže, s. 16. Slovo škripec znamenalo v dobovej terminológii najmä povestný mučiacy nástroj, ale aj kladku či cviker. My sa však, vzhľadom na jeho výskyt v komore s múkou prikláňame k jeho druhému najčastejšie používanému významu : zariadenie na chytanie myší a iných zvierat, klepec, pasca. Slovník slovenského jazyka IV. Bratislava, 1964, s. 423.

¹⁸⁶ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

¹⁸⁷ ŠAB, MPF, Inventár, s. 10.

Ako príručný sklad v čase zániku kláštora nepochybne slúžil aj priestor vrátnice alebo kľúčiarne, ktorý sa nachádzal medzi refektárom a kuchyňou. Tu mali františkáni veľmi veľa predmetov kuchynskej výbavy, rozmanité koše, misky, kanvice, desiatky lyžíc, lieviky, poháre, soľničky. Podobná pochopiteľne bola tiež výbava kláštornej kuchyne : množstvo kastrólov a iných nádob, panvíc, pokrievok, sekáčov, nožíkov alebo mažiarik či kutáč.¹⁸⁸

Pochopiteľne, v kláštore bola aj knižnica, dláždená mramorom. Jej inventárne vybavenie pozostávalo- okrem knižných titulov - z niekoľkých kartónových závesov a troch sedadiel potiahnutých červeným damaškom. Zo zaujímavejších súčastí jej interiéru možno ešte spomenúť pozlátenú sochu Sv. Jozefa, sochu Vzkrieseného Krista, veľké amfory na vodu a tiež štyri špeciálne kusy látky, používané pri vykonávaní obradu tonzúry.¹⁸⁹

V blízkosti kláštora bola prikrytá studňa s dobrou pitnou vodou hlboká 11 – 12 siah.¹⁹⁰ Vrchná časť jej zrubu s drevenou striedkou bola vyložená štvorhrannými kameňmi. Okolo r. 1700 žiadal kláštor kanonika Kovačociho v Trnave o poslanie majstra na opravu studne.¹⁹¹

Ďalším bohatým zdrojom pitnej vody bol prameň, privádzajúci vodu z lesov cez podzemné vodovodné rúry priamo až do kláštornej kuchyne.¹⁹² Pre úplnosť sa treba zmieniť aj o údajne zázračnej vode vytekajúcej spod sochy Blahoslavenej Panny, liečivý prameň, ktorý hojil poranenia a ochraňoval pred nebezpečenstvom.¹⁹³

V kláštore bola tiež malá väznica¹⁹⁴, jej dvere boli vybavené francúzskou zámkou. Vo vrátnici mali zas uložené putá na nohy s pílkou.¹⁹⁵

Z kláštornej budovy sa do dnešných čias zachovala už len južná časť krížovej chodby, stavaná prevažne z kameňa a úlomkov pálenej tehly, a zopár miestností. Zvyšné časti kláštorného komplexu boli v minulosti rozobrané na stavebný materiál.

V blízkosti kláštora – a to vedľa kaplnky Sv. Antona¹⁹⁶ – neďaleko kostola bol cintorín, obohnaný múrikom, kam zvykli pochovávať nielen zosnulých rehoľníkov, ale i svetských členov kláštora a pútnikov, ktorí tu náhle zomreli. Povinnosť ich tu pochovať mal dechtický farár.¹⁹⁷

¹⁸⁸ Tamže, s. 11.

¹⁸⁹ Tamže, s. 11 – 12.

¹⁹⁰ Siah predstavovala dĺžkovú mieru približne 1,96 m. Celková hĺbka studne teda mohla byť asi 22,54 m.

¹⁹¹ Šimončič, J.: c.d., s. 21.

¹⁹² ŠAB, MPF, inv. č. 955/1 a inv. č. 930, s. 36.

¹⁹³ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 36.

¹⁹⁴ Jedlicska, P.: c.d., s. 199.

¹⁹⁵ ŠAB, MPF, Inventár, s. 10.

¹⁹⁶ AD-B, s. 41.

¹⁹⁷ Žiaľ dnes už nevieme presné miesto, kde sa cintorín nachádzal. Hypotézy jeho umiestnenia sú naznačené na s.53.

Regálne právo neďalekého hostinca poblíž kláštora Sv. Kataríny patrilo Erdödiovcom. Táto krčma pre pútnikov mohla však byť príťažou pre kláštor, keďže sa neraz stala príčinou drobných výtržností pri bohoslužbách.¹⁹⁸

Vo veľkej záhrade južne od objektu, ohradenej múrom kláštorného dvora, boli rozmanité ovocné stromy, prevažne jablone. Tešili sa známosti a veľkej obľube v Uhorsku už v 17. storočí.¹⁹⁹ V spomínanej záhrade bolo i niekoľko úľov a sito na piesok.²⁰⁰

Okrem tejto záhrady vlastnil kláštor ešte ďalšiu dolu pri rybníku, s rozmermi 65 x 20 siah.²⁰¹ Takisto bola ohradená múrom, slúžila výlučne pre pestovanie ovocia a dokonca v nej boli drevené lavičky so stolíkom, zopár motýk, krhiel na zavlažovanie a rebrík.²⁰²

Medzi múrmi kláštora smerom k noviciátu sa potom nachádzala už len malá zeleninová záhradka pre potreby kuchyne.²⁰³

Rybník v údolí, bohatý na zásoby rýb, bol v čase spisovania inventára už zanedbaný a zarastený trstinou. Za skorších čias bol 25 siah dlhý a 16 siah široký.²⁰⁴

Kláštoru prináležali aj dve lúky, jedna bezprostredne na kláštornom kopci, druhá vzdialenejšia, po zrušení kláštora zaradené k dôchodkom Jozefa Erdödiho.

Z hospodárskeho vybavenia kláštora sa vie ešte o starom poštovom kočiari predanom po zániku kláštora špánovi Fischerovi z Kátloviec za 16 zlatých. V jednej zo zásobárni ostali tri náhradné okované kolesá k tomuto kočiaru, iný voz na zväžanie vína, päť vozových kolies a 300 šindľov.²⁰⁵

8.4 KAPLNKY

V okolí kláštora sa v prirodzenom prírodnom prostredí nachádzalo niekoľko menších kaplniek a súsošie Ukrižovania. Ich celkový počet a usporiadanie v teréne však nie je na prvý pohľad jednoznačné. Venujme sa preto podrobnejšie analýze všetkých písomných zmienok, ktoré máme v tejto súvislosti k dispozícii.

E. Kóša uviedol, že v blízkosti kláštora v okolitej zeleni bolo spolu sedem kaplniek, najvýznačnejšia spomedzi nich kaplnka Sv. Kríža, kde sa na sviatok Povýšenia Sv. Kríža vždy konala zvláštna pobožnosť.

¹⁹⁸ Jedlicska, P.: c.d., s. 200.

¹⁹⁹ Šimončič, J.: c.d., s. 22.

²⁰⁰ ŠAB, MPF, Inventár, s. 9.

²⁰¹ T. j. pôdorys obdĺžnika s rozmermi 127, 4 a 39, 2 m.

²⁰² ŠAB, MPF, Inventár, s. 18.

²⁰³ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

²⁰⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 38. Zvyšky hrádze rybníka sú dodnes v teréne zreteľné, jeho rozmery boli približne 49 x 31, 36 m.

²⁰⁵ ŠAB, MPF, Inventár, s. 9 a nasl.

Týmto siedmim kaplnkám udelil pápež Urban VIII. odpustky siedmich rímskych kostolov. Najviac veriacich sa tu zvyklo schádzať na Bielu nedeľu, Svätodušný pondelok a na sviatok Sv. Kataríny.²⁰⁶

Stručný záznam o dejinách kláštora v Sv. Kataríne, pochádzajúci z roku 1729 stanovil, že od priečelia sanktuária bolo naokolo usporiadane situovaných osem kaplniek a to Sv. Kríža, Sv. Anny, Sv. Antona Paduánskeho, Blahoslavenej Panny Márie, Sv. Trojice, Sv. Štefana kráľa, Sv. Márie Magdalény a v strede medzi kaplnkami vyššie uvedenými sa nachádzala kaplnka Panny Márie Loretánskej.²⁰⁷

O čosi viac spresnený pohľad priestorového usporiadania uvedených ôsmich kaplniek, napísaný niekedy na prelome 18. a 19. storočia, zachytil priamo pred kláštrom rozsiahle lúky. Tieto lúky ohraničovala z jednej strany samotná kláštorná budova, z druhej pozemok kláštora, z tretej strany potom kláštorná záhrada a záhrada pri rybníku s potokom a zo štvrtej strany už len okolité lesy. A práve v tomto vyznačenom priestore bolo pravidelne vystavaných spomínaných osem kaplniek s oltármi a mnohými svätými predmetmi. Z nich prvá bola kaplnka Sv. Kríža, nad jaskynkou pátra Hipolita, ktorý práve tu v povesti svätosti zomrel, ďalej kaplnka Sv. Anny (...) a posledná ôsma v strede týchto všetkých mala byť Loretánska kaplnka.²⁰⁸

Zápisnica z r. 1794²⁰⁹ udala rovnako počet kaplniek osem, no navyše ešte pred nimi uviedla – v podstate teda už deviatu – kaplnku Sv. Kataríny hneď za svätyňou, južne od kostola, s kamennou pozlátenou sochou svätice. Dvere tejto kaplnky boli vsadené do zaobleného kamenného rámu. Rovnakú informáciu poskytol Radváni, ktorý sa odvolával ešte aj na akúsi jaskyňu na východnej strane neďaleko svätyne, a starodávnu kaplnku Sv. Kataríny zhodne lokalizoval „za hlavným oltárom.“²¹⁰ Otázne však ostáva, či tento priestor mal byť chápaný v interiéri samotnej svätyne, alebo z jej vonkajšej strany.

Iná zmienka totiž umiestnila predmetnú kaplnku, postavenú priamo nad skalnou dutinou, vo vnútri kláštorného kostola – v sanktuáriu. Kaplnka slúžievala údajne až do roku 1808, avšak v tom čase už bola veľmi zúžená a hrozilo jej zvalenie.²¹¹

Na tom istom mieste neďaleko mala ešte byť aj kaplnka Sv. Kríža s drevenou sochou Ukrižovaného, Sv. Jána i Márie. V tejto kaplnke bolo aj viac drevených maľovaných sôch svätých.

²⁰⁶ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 376.

²⁰⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

²⁰⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 37.

²⁰⁹ Jedlicska, P.: c.d., s. 198.

²¹⁰ Radváni, H.: c.d., s. 23.

²¹¹ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 36.

Vedľa lúky pod jaskyňou, východne od kláštora, stála socha Sv. Jána Nepomuckého. Za ňou nasledovala kaplnka Sv. Anny s pozlátenou sochou svätice. Nachádzali sa tu aj drevený pozlátený oltár, maličký organ a maľovaná spovedelnica. Kaplnka mala až dva vchody a menšiu vežičku so zvonom. Svetlo do nej prenikalo tromi polkruhovými oknami.²¹²

Kaplnka Sv. Antona mala drevený oltár, podobne i kaplnka Blahoslavenej Panny.

Kaplnka Sv. Trojice už mala oltár murovaný, hoci jeho vrchná časť bola tiež drevená. Bola v nej i socha Panny Márie. Podobný kamenný – drevený oltár mala aj nasledujúca kaplnka Sv. Štefana kráľa, ktorá bola navyše vkusne vymaľovaná.

O kaplnke Márie Magdalény záznamy uviedli len toľko, že jej oltár pozostával zo štvorhranných kameňov. Podobný oltár obsahovala aj Loretánska kaplnka, a vo výklenku muriva bola kedysi viditeľná aj drevená socha Loretánskej Panny Márie. Nachádzal sa tu aj kríž s relikviami a viacero obrazov. Okolo jej oltára bola drevená mreža a v malej veži tejto kaplnky zvon.²¹³

Je však možné konfrontovať uvedené odlišné, až protirečivé písomné údaje o celkovom počte a usporiadaní kaplniek v okolí kláštora s jediným obrazovým prameňom, *jozefínskym mapovaním*, považovaným z dôvodu jeho vojensko – strategického účelu za prirodzene hodnoverný.

Interpretácia je problematická hneď z niekoľkých dôvodov. Spomínané písomné pramene rozlične udávali počet všetkých kaplniek v okolí : deväť alebo osem, ale aj sedem. Ak bola kaplnka Sv. Kataríny súčasťou interiéru sanktuária, čo sa zdá viac pravdepodobné, potom dospejeme k číslu osem. Avšak na ňom je zarážajúci fakt, že sa v rámci tohto počtu spomínajú dve kaplnky s patrocíniom Panny Márie. Jedna Blahoslavenej, druhá Loretánskej. O kaplnke Blahoslavenej vieme len toľko, že mala podobný drevený oltár ako kaplnka Sv. Antona.

Nemôžeme sa teda zbaviť dojmu, že šlo o omyl, a kaplniek bolo v skutočnosti iba sedem. Tento údaj uviedol aj inak hodnoverný Kóša²¹⁴, hoci ich všetky nevymenoval a spomenul iba pobožnosti pri kaplnke Sv. Kríža. Na popisoch usporiadania ôsmich kaplniek totiž zaráža tvrdenie, že z týchto ôsmich do kruhu usporiadaných kaplniek mala v strede byť kaplnka Loretánskej Panny Márie. Je nemožné, aby pri počte osem bola hociktorá z nich akokoľvek v strede.

²¹² ŠAB, MPF, Inventár, s. 18.

Jedlicska, P.: c.d, s. 200.

²¹³ Uvedený zoznam mobiliáru kaplniek podľa : Jedlicska, P.: c.d, s. 199 – 201.

²¹⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 929, s. 376.

To nás, aj vďaka pohľadu na ich schematické zobrazenie na predmetnej mapke, definitívne oprávňuje k záveru, že kaplniek bolo v skutočnosti iba sedem a síce : Sv. Kríža, Sv. Anny, Sv. Antona, v strede potom Loretánskej či Blahoslavenej Panny Márie, a ďalej Sv. Trojice, Sv. Štefana kráľa a Sv. Márie Magdalény.

Nešlo teda o sled dejovo prepojených kaplniek, ako v prípade kalvárií. Výskyt väčšej mariánskej loretánskej kaplnky, umiestnenej uprostred radu, poukazoval skôr na inú tradíciu, známu najmä v Čechách. Viacero kaplniek s rôznymi, zväčša však mariánskymi patrocíniami, tak vznikalo často práve okolo kópie svätého loretánskeho domčeka.²¹⁵

Nejednoznačné je aj samotné priradenie uvedených patrocínií jednotlivým kaplnkám na mapke. Žiadna z nich totiž podľa nákresu neindikuje, že práve ňou výpočet začína, ak by aspoň jedna z nich bola zakreslená výraznejšie, mohli by sme oprávnenne predpokladať, že ide o inkriminovanú stredovú kaplnku Panny Márie Loretánskej. Takto to však môže byť ktorákoľvek z nich, pri kruhovom usporiadaní siedmich kaplniek by mohla byť tzv. v strede, v závislosti od uhla pohľadu, prakticky každá.

Situácia ale nie je až taká neriešiteľná, hoci riešenie ďalej predložené je taktiež len hypotetické. K dispozícii totiž existuje údaj, že obmurovaný cintorín sa nachádzal práve pri kaplnke Sv. Antona Paduánskeho, neďaleko kostola a v blízkosti kláštora.²¹⁶ Takéto obmurované priestory v blízkosti kláštora sú však až dva. Prvý bezprostredne napojený na kláštornú budovu z východnej strany, a pri ňom sa nachádza aj jedna z kaplniek a druhý, bližšie neurčený, severozápadne od kostola tesne pri lese, kaplnka najbližšie k nemu tiež prichádza do úvahy.

Ostávajú teda dva možné výklady. Ak považujeme za kaplnku Sv. Antona tú východnú, môže byť tamojšie obmurované miesto – pokračujúci múr kláštora - kláštorným cintorínom a severozápadný múrik pri lese mohol byť potom kláštorný pozemok. Pre druhý variant našej hypotézy mohla byť kaplnka Sv. Antona a cintorín tam pri lese, a teda kaplnka Sv. Kríža bola tá východná bližšie ku kláštoru. Od ich určenia sa potom odvíja mechanický výpočet ďalších patrocínií podľa zoznamu.

Kaplnka Sv. Anny v ktoromkoľvek variante však ostane situovaná priamo severne od budovy kláštora. Pravdepodobne to bola aj

²¹⁵ Analogický je sled voľne zoradených kaplniek postavených v 20. rokoch 18. storočia v pútnickom údolí Marianky . Aj v prípade kaplniek na „Katerinke“ si ich vznik možno predstaviť približne v tomto období.

Čičo, M. – Kalinová, M. – Paulusová, S. a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku. Bratislava, 2002, s. 140.

²¹⁶ AD-B, s. 41.

práve tá kaplnka, ktorú ako prvú odkryl zisťovací archeologický výskum lokality.

Otázna však zostáva interpretácia ostatných naznačených kaplniek a najmä dvoch murovaných stavieb popri príjazdovej ceste ku kláštora. O určení týchto dvoch stavieb nemáme žiadne presné písomné zmienky, oprávnene sa však domnievame, že jednou z nich by mohol byť hostinec a druhou pravdepodobne nejaká hospodárska budova, patriaca buď k hostincu, alebo k samotnému kláštora.

V tejto súvislosti sa núkala úvaha, že súčasný rekreačný objekt v blízkosti kláštora pri príjazdovej komunikácií pokojne môže byť jednou z naznačených murovaných stavieb. Pôvodnosť tohto objektu najneskôr z konca 18. storočia je vcelku reálna, vzhľadom na niektoré architektonické články – prahový kameň nápadne totožný s iným kláštorným, barokové kovania okien alebo tzv. čierna kuchyňa v interiéri. K danej hypotéze nás priviedol fakt, že po zániku kláštora jeho dozorom poverený strážca nesporne musel bývať v blízkom objekte. Overenie predpokladu by bolo možné vykonaním sondy základových múrov tejto stavby.

Záverom je nutné podať ešte vysvetlenie k zvyšným naznačeným kaplnkám. *Jozefínske mapovanie* skomplikovalo interpretáciu aj preto, že rovnakým symbolom označuje v teréne nielen kaplnky, ale aj Božie muky, osamelé sochy svätcov či samostatne stojace prístenné kríže.

V areáli bola totiž spomínaná ešte aj socha Sv. Jána Nepomuckého na lúke, podobne aj Súsošie Ukrižovania. Vzhľadom na vyššie uvedené nie sme však schopní vysloviť akékoľvek závery, ktorý symbol označuje spomínanú sochu a súsošie.

V blízkosti lesa stál ešte kamenný kríž so súsoším Sv. Jána, Panny Márie a Magdalény, ktorý bol neskôr, v r. 1811 premiestnený grófom Jozefom Erdödim pred dechtický farský kostol, kde je doteraz. (Obr. 30) V r. 1861 bol renovovaný.²¹⁷

Toto štvorfigurálne súsošie je osadené na trojitom volútovom podstavci umiestnenom na vysokom sokli a dvojstupňovom pódiu. Pod krížom s korpusom Krista uprostred kľačí Mária Magdaléna v polohe smerom k divákovi ale s pohľadom ku Kristovi. Na bočných častiach podstavca sa nachádzajú postavy Panny Márie a Sv. Jána. Plné tvary postáv, ich gestá, ale najmä rozviate a priestorotvorné drapérie – predovšetkým Jánov plášť, či napríklad plášť Márie Magdalény, voľne riasený na zemi pred krížom – dovoľujú vznik súsošia datovať do obdobia po polovici 18. storočia.²¹⁸

Dobový opis tohto výjavu spomenul aj Fándly hoci nie v príliš lichotivej súvislosti : „ *Wím já jeden wčul prázní, woľakedi*

²¹⁷ Šimončič, J.: c.d., s. 21.

²¹⁸ Čičo, M. – Kalinová, M. – Paulusová, S. a kol.: c.d., s. 140 – 141.

františkánsky klášter, S. Katerina menuvaní, stojí pred nim veliká štácia, na spôsob hori Kalwárie, s kresaného kamena wistavená, na nej velikí Kríž s figúru Spasitela našého, pod ním na tej istej Kalwárie kamenskej stojí figúra Panny Marie, z druhej strani swatého Jána, všetko s kamena, pod níma je tento nápis :

*EXpensIs ChorDIgerorVM ereCta*²¹⁹

*Hle na takí cíl, a konec, na ozdobu mníšskych kostelov a klášterov, na rozmnožení mníšskych pobočníc, nepotrebných pobožností, spižuwali sa. Na obnóvkách od chudoby widrankali sa peníze, nemohlo sa to ináč utrowit ? Mohla sa táto mast draho predat, mohla sa dat na obživení chudobných farníkov, a lebo na ozdobu chudobných farských kostelov , stojí tam, aj bude stát v horách darebná útrata na památku...“*²²⁰

Fándly bol z pochopiteľných dôvodov kritický voči kláštore Sv. Kataríny nielen zo svojho ideovo – osvietenského hľadiska. Pociťoval voči nemu i hlboký osobný odpor, žijúc pod ním v blízkom Naháči a zúfalo a bezmocne sledujúc svojich veriacich i tisícky iných pútnikov, ktorí svoje milodary dávali františkánom a nie jemu do farského kostola. Preto sa vo svojom diele často zmieňoval práve o tomto kláštore, či už priamo menovite, alebo len v náznakoch : „ Bol jeden klášter, neďaleko bílich hor, téš mezi horámi wistavení, které jedni lidé podla uctivosti menuwali Swatost, a to pre ti weliké a mnohé swaté odpustki, swaté púti, pre mnohé štácie, a kaplnky, které sa tam nachádzali, asnaď i pre mnohé swaté mše, které sa v horách slúžievali (...) to je jistota, že túto zbitečnú swátost, mezi prwňima Bosákov vipráznenima klášteri, wen z počtu swátostí královskí ortel wisudil, a pod moc wojánskej warti odezdal. Takéto swaté místa, bíwali útočište najwatších hříšnikow a spolu ochrana najwatšej nevedomosti, a sprostosti. Na príklad Swatá Katerina...“²²¹ „...a pri takých púťoch naznášali jim lidé peněz na swaté mše, že ich ani nestačili odslúžiť...“²²²

8.5 KLÁŠTORNÁ KNIŽNICA

Knižnice boli v každom kláštore. Zakladali sa pravidelne hneď s kláštrom, lebo prinajmenej liturgické knihy boli vždy potrebné. Knihy vo františkánskych kláštoroch Slovenska boli ale pochopiteľne nielen náboženského, ale aj filozofického, historického, prírodovedného obsahu, a v neposlednom rade i diela gréckych a latinských klasikov.

Predstavení kláštorov boli vyzývaní dbať o nákup kníh, nielen pre vzdelávanie sa samotných rehoľníkov, ale aj pre poučovanie ľudu.

²¹⁹ Postavené na náklady pásikárov. 1717. Údaj chronostikonu teda datovanie súsošia posunul ešte do prvej tretiny 18. storočia.

²²⁰ Fándly , J.: c.d., s. 420.

²²¹ Tamže, s. 380.

²²² Tamže, s. 374.

Mnoho kníh knižniciam pribúdalo daromi cirkevných a svetských dobrodinčov. Inventár knižníc tvorilo aj nemálo hudobnín známych i neznámych františkánskych skladateľov.²²³

Z jazykovo – historického hľadiska je potrebné upozorniť tiež na skutočnosť, že vo františkánskych knižniciach nachádzame aj unikátne tlačie františkánskych autorov (napr. Smrtník, Šnajder, Abrahamffy) v slovenskom jazyku ako aj viaceré anonymné slovenské rukopisné kázne už od polovice 17. storočia.

V mnohých kláštorných knižniciach františkáni opatrovali aj archíválie, napríklad kláštorné kroniky, odpisy provinciálnych obežníkov, záznamy o hospodárskom stave, matriky novoprijatých alebo zomrelých členov rehole a podobne.²²⁴

Všetko práve uvedené platilo aj pre kláštor Sv. Kataríny. Je nevýhodou, že o stave a osude kláštornej knižnice sa zachovali iba útržkovité a nekompletné informácie. Vďaka špecifickosti jeho osudu, likvidácií a premiestneniu inventáru sa mnoho cenného bohužiaľ nenávratne stratilo už koncom 18. storočia.

K dispozícií máme však aspoň inventár tejto knižnice, dokonca až z dvoch súpisov. Prvý sa konal roku 1766, druhý v súvislosti s likvidáciou v roku 1787. Hoci časový odstup medzi nimi je pomerne krátky, oba sú odlišné a v podstate neúplné.

Pozitívnym prínosom prvého súpisu je jeho tematicko - miestne triedenie.²²⁵ Časť titulov totiž delil podľa obsahových okruhov (*napr. Sacra Scriptura, Concionatores, Philosophi, Oratores, Historici*) ale inú časť vzápätí tematicky zmiešanú a rôznorodú evidoval len podľa uloženia v konkrétnej časti alebo miestnosti kláštora (*napr. In Novo aedificio, In cella P. Magistri Novicior, In cella sub numero 3, 4, 12,...*). Z toho vyplývajúcou nevýhodou je, že takéto nedôsledné a nejednoznačné triedenie robí závery o počte daných titulov od konkrétneho autora či celkový súhrnný počet všetkých kníh kláštora absolútne nemožnými.

Azda by sa dalo vyriešiť pracným spočítaním všetkých titulov 22 stranového zoznamu, ale aj to by bolo nepresné z jednoduchého dôvodu, pretože približne v záverečnej tretine súpisu už pisár nepovažoval za potrebné uviesť k titulu ani počet kusov, a obmedzil sa len na názov diela.

I napriek tomu je však najstarší inventár knižnice cenný práve kvôli naznačenému tematickému triedeniu. To umožňuje poskytnúť

²²³ Gajdoš, V.: Františkáni v slovenskej literatúre. Cleveland, 1979, s. 21 – 23.

²²⁴ Tamže, s. 23.

²²⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 469/3 – 16, Zoznam kníh kláštora na Sv. Kataríne z r. 1774. Je to 22 stránkový rukopisný papierový zošit, ktorého titulný list má nadpis „*Inventarium Bibliotheca 1766* “. Skutočný rok súpisu bol teda 1766, údaj 1774 je uvedený iba na obale.

prehľad disciplín, ktoré mali svätokatarínski pátri na štúdium k dispozícii.

Pochopiteľne na prvom mieste boli uvedené druhy a počty kníh Sv. Písma. Okrem bežných latinských vydaní knižnica obsahovala aj *Biblia Bohemica* (Biblia česká), či *Biblia quatuor Lingorum* (Biblia v štyroch rečiach). Z tzv. *Controversistae* čiže Sporných spisov môžeme uviesť na ilustráciu *Sexta pars Librorum Augustini contra Hereticos* (Šesť kníh Sv. Augustína proti heretikom) alebo *Refutatio Calvinii* (Vyvrátenie Kalvína). Výklady a komentáre k Biblii a rovnako aj kanonické spisy a kázne rôznych svätcov boli značne početne zastúpené.²²⁶

Z ďalších vecných tematických okruhov : *Historici* (Historické knihy) obsahovali napríklad diela Plutarcha, Plinia, či Turóciho *Historia de gestis Hungarorum*. Hojne zastúpená bola aj *Theologi speculativi* (Špekulatívna teológia), *Moralistae* (Morálka), *Philosophi* (Filozofia), *Oratores* (Rečníctvo) a *Poetae* (Poézia). *Libri Haeretici* (Kacírske diela) reprezentovali napr. *Biblia Bohemica* (Biblia česká) alebo *Novum Testamentum Germanicum* (Lutherov preklad Nového zákona).

Najväčšiu pozornosť výskumu si zaslúžila posledná tematická skupina súpisu nazvaná : *Libri Mixti Variar Linguas* (Rozličné knihy v iných jazykoch). Inými jazykmi pochopiteľne boli myslené knihy nie v latinčine. Z nich bolo 5 kníh v nemčine, 14 v maďarčine, 8 v taliančine a 2 hebrejské.²²⁷ Spomíname ich však najmä z toho dôvodu, že bezprostredne nasledujúca inventárna zmienka evidovala „ *item vocati Slavonici Poklad Seraphinsky*“ a to až 80 exemplárov daného titulu. Podobne aj dielo *Kumšt dobre umrúti* od totožného autora - pátra Benigna Smrtníka²²⁸ s neudaným počtom exemplárov či ešte iné dielo v slovenskom jazyku *Hora Serafínszská pre Chordigerov* v počte päť kusov.

Podobne inventarizované, bohužiaľ však bez počtu kusov, boli aj viaceré tituly *Biblia Slavonica*, *Evangelia Slavonica* či *Biblia Latina et Slavonica*. Súhrnný počet slovenských titulov v kláštornej knižnici na Sv. Kataríne je preto nemožné určiť. Bolo ich však pravdepodobne nezanedbateľné množstvo.

Druhý inventár knižnice z 20. augusta 1787, už administratívne dôsledný, celkovo evidoval 666 inventárnych jednotiek.²²⁹ Z nich č. 1 – 470 sa nachádzali v kláštore, č. 471 – 666 v budove noviciátu.

²²⁶ Tamže, s. 3 – 6.

²²⁷ Tamže, s. 11.

²²⁸ Benignus Smrtník, istý čas tiež gvardián kláštora Sv. Kataríny tu aj zomrel 9. septembra 1710 následkom cholery, bol známym náboženským spisovateľom a direktorom Bratstva pásikárov. Najznámejšie sú jeho dva hlavné slovakizované spisy : *Poklad serafínsky* (1691) a *Kumšt dobre umrúti* (1697). Gajdoš, V.: c.d., s. 163 – 164.

²²⁹ ŠAB, MPF, Inventár, s.19 – 33.

Registroval diela mechanicky, číslo za číslom, takže zhodný titul sa napr. nachádzal pod viacerými číslami na niekoľkých stranách bez akéhokoľvek vecného triedenia.

Uvedený zoznam bol oproti prvému omnoho precíznejší, obsahoval nasledovné kolónky : inventárne číslo (1 – 666), počet exemplárov daného diela, názov knihy, meno autora , miesto a rok vydania, počet zväzkov daného diela i odhadovanú cenu knihy. Pochopiteľne však nie vždy boli všetky uvedené údaje o knihe aj dôkladne vyplnené.

Predchádzajúce údaje by viedli k jednoduchému záveru, že kláštor mal v čase zrušenia 666 kníh. To nebola ale úplná pravda. Šlo len o reálny stav knižnice v čase jej likvidácie, pôvodný početný stav bol ešte vyšší. Takúto informáciu totiž zapísal Juraj Šimándi, hlavný účtovník Bratislavskej stolice a zároveň kráľovský komisár poverený likvidáciou zrušeného kláštora v Sv. Kataríne a aj benediktínskeho kláštora v Modre.²³⁰

Šimándi v spomínanom liste o svätokatarínskej knižnici skritizoval situáciu ako značne neprehľadnú spolu s vecným konštatovaním, že pokiaľ mu je známe, svedectvá o prvotnom súpise kláštorných kníh udávali počet až 853 exemplárov. Jemu poskytnutý súpis z 18. marca roku 1787 už obsahoval len spomínaných 666 kusov, a podľa Šimándiho asi vychádzal zo súpisu začatého už 5. septembra 1786 či iného z 20. januára 1787. Akým spôsobom mohli medzičasom zmiznúť toľké knihy ostalo záhadou aj pre samotného komisára, ale zjavne sa s týmto problémom príliš nezaťažoval, keďže to i tak už nemohol overiť.

V závere obširnej rozpravy o knižnici a jej zmiznutých, ukradnutých či roztratených tituloch si Šimándi ešte položil rečnícku otázku, akým spôsobom sa knihy mohli dostať do iných kláštorov. Vzápätí však diskusiu uzavrel lakonickým konštatovaním, že na to nielenže nedokázal odpovedať, ale nepovažoval to ani za svoju povinnosť.²³¹

Skazu kláštornej knižnice spomenul aj Bernard Balogh niekoľko rokov po definitívnej likvidácii kláštora. Podľa neho knižnica, obsahujúca nespočetne veľa uznávaných autorov, bola v počte 666 kníh odstúpená kráľovskej komore, čím sa jej knihy zmiešali s inými zo zrušených kláštorov a mnohé z nich boli i kupčením a obchodovaním zničené.²³²

²³⁰ ŠAB, MPF, inv. č. 963/42, List Juraja Šimándiho Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rade z 29. mája 1790.

²³¹ Tamže, s. 1 – 2.

²³² ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 35.

Podarilo sa však objaviť aj ďalšie údaje o skladbe kláštornej knižnice.²³³ Na otázku či kláštorná knižnica obsahovala aj nejaké tituly napísané samotnými pátrami tejto provincie bolo odpovedané kladne s dodatkom dvoch autorov. Ako prvý titul bolo uvedené dielo Benigna Smrtníka *Kumšt dobre umríti*. Za predpokladu, že slovenský názov by v danom čase nemusel byť všeobecne zrozumiteľný, nasledoval latinský dovetok : *et tractat de arte beni moriendi*, čiže uvedené dielo pojednáva o umení dobrej smrti. Druhým z autorov bol páter Anton Steinsiess a jeho príspevok *Aphorismi juris praxios* (Aforizmy súdnej praxe), týkajúci sa údajne úpadku kanonického práva.²³⁴

Ďalší odstavec správy reagoval na dotaz, či a aké originálne pápežské listiny a reskripty obsahuje kláštorný archív. Tu na prvom mieste bolo spomínané privilégium pre hlavný oltár, od Benedikta XIII. (1724 – 1730), ktorého originál bol však uchovávaný v centrálnom provinciálnom archíve. Ďalej kostol obdržal mnoho odpustkov pre veriacich a to konkrétne na Bielu nedeľu, Svätodušný pondelok a na sviatok Sv. Kataríny – všetky udelené súčasným pápežom, t. j. Klemensom XIII. (1758 – 1769). Toto privilégium malo byť práve v čase písania opätovne zaslané do Ríma na konfirmovanie. Napokon po tretie, kláštor vlastnil listinu Urbana VIII. (1623 – 1644), v ktorej udelil odpustky siedmich rímskych kostolov pre mnohých bratov a sestry kongregácie.²³⁵

Načrtnutý problematický stav prebratia kláštornej knižnice Sv. Kataríny do správy Uhorskej kráľovskej komory, a to bez akýchkoľvek ďalších záznamov o osude a distribúcií 666 titulov do konkrétnych iných kláštorov či inštitúcií ešte komplikuje inú skutočnosť. Nesporne mnohé z týchto svätokatarínskych kníh, zaradené v iných františkánskych kláštoroch, tiež postihol živelný zvoz kláštorných knižníc v r. 1950.²³⁶ Časť vzácnych titulov bola deponovaná vo fondoch Univerzitetnej knižnice.

Zbierka rukopisov Univerzitetnej knižnice v Bratislave eviduje 1310 inventárnych záznamov rukopisných jednotiek.²³⁷ Ako konštatuje recenzent ich vydaného súpisu, je na škodu veci, že signatúry Ms 213 – 1073 evidujú rukopisy vyčlenené zo skonfiškovaných šľachtických i kláštorných knižníc a archívov, žiaľ, bez akéhokoľvek poriadku a systému.²³⁸ Pokladá za úplne nepochopiteľné, čo viedlo autora súpisu

²³³ ŠAB, MPF, inv. č. 450/3. Konkrétne sa o nej zmieňujú dva odstavce tejto správy z r. 1766. Jej súčasťou pravdepodobne bol aj prvotný inventárny súpis, neskôr zaradený k r. 1774, ktorému sme sa už podrobne venovali vyššie.

²³⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 450/3, § 3.

²³⁵ Tamže, § 4.

²³⁶ Podľa : Hadrián Radváni, Halenárska 5, 918 09 Trnava, konzultácia 27. 1. 2000.

²³⁷ Pozri Kotvan, I.: Rukopisy Univerzitetnej knižnice v Bratislave. Bratislava, 1970.

²³⁸ Sedlák, F.: Imrich Kotvan, Rukopisy Univerzitetnej knižnice v Bratislave (recenzia). In : Slovenská archivistika, 12, 1977, č. 2, s. 317 – 324.

k rozhodnutiu rozbiť a rozptýliť pôvodné provenienčne homogénne celky pri zaradovaní rukopisov do zbierky, keď zistenie tejto proveniencie – azda okrem málo výnimiek – bolo často už na prvý pohľad zrejmé, a to buď z exlibrisov, prípadne zo samotných titulov rukopisov, a len malá časť by bola pravdepodobne vyžadovala zbežné štúdium ich obsahu.²³⁹

Z celkového počtu predmetnej zbierky je tak až viac než jedna pätina rukopisov archívneho charakteru vytrhnutých a odlúčených od svojich fondov. Predchádzajúci exkurz bol nevyhnutný práve z toho dôvodu, že uvedené sa dotýka predovšetkým práve archiválií viacerých františkánskych kláštorov. Zbierka Univerzitetnej knižnice registruje časť materiálu nielen samotného provincialátu rehole, ale i jednotliviny kláštorov v Hlohovci, Skalici, Trstenej, Žiliny, Okoličnom, Nitre, Malackách, Pruskom a Trnave.

Je veľmi pravdepodobné, že niečo z tohto celku môže pochádzať aj z kláštora Sv. Kataríny, no po jeho zrušení a presunutí do inej kláštornej knižnice bolo označené príslušným novým exlibrisom. Na dôvažok, niekoľko zväzkov nemá vôbec určenú provenienciu s konštatovaním, že daný rukopis pochádza z niektorej františkánskej knižnice na Slovensku.

Skúsme sa teda zamerať na konkrétne reálne doložiteľné či domnelé knižné jednotky z kláštora Sv. Kataríny.

Nepopierateľne z kláštora totiž pochádza rukopisná *Matricula Almae Archi-Confraternitatis S. P. Francisci Seraphici In Conventu Eremiti S. Catharinae*. Tento pozoruhodný rukopis²⁴⁰ je viazaný v ružovom samete s ozdobami a zlatou oriezkou s vybiňanými kvetinovými ornamentami.

Obsahuje evidenciu členov bratstva pásikárov z mnohých obcí západného Slovenska a Považia v období 1709 – 1773. Na titulnom liste (Obr. 31) má pečať malackého františkánskeho kláštora, čo dosvedčuje náš vyššie uvedený predpoklad o druhotných exlibrisoch. Jej jednoznačnú identifikáciu však umožnil práve samotný titulný list, keďže má kláštor Sv. Kataríny priamo v názve.²⁴¹

Matrika je cenná okrem iného i preto, že zachytila dobové názvy obcí západného Slovenska, ako aj do značnej miery už slovensky znejúce priezviská členov, spolu s ich krstnými menami. Členmi tohto bratstva boli dokonca aj mnohí známi šľachtici : grófka Judita Amadeová z Chtelnice, gróf Krištof Erdödi s manželkou grófkou Pálfiovou, grófi zo Smoleníc Adam a Juraj Erdödi, Ján Labšanský

²³⁹ Sedlák, F.: c.d., s. 318.

²⁴⁰ Univerzitná knižnica v Bratislave - Kabinet rukopisov, starých a vzácných tlačí (ďalej UK), sign. Ms 785.

²⁴¹ Kotvan, I.: c.d., s. 280.

z Korlátky a jeho manželka Klára Pongrácová z Jablonice a ďalší. Zosnulí členovia boli vľavo pri mene označení malým krížikom.

Pri začiatkových rokoch jednotlivých obcí sú záznamy, spomínajúce nám už známeho pátra Benigna Smrtníka, ktorý bol v tom čase jedným z direktorov tejto organizácie a pre jej potreby tiež napísal zopár diel v ľudu blízkej slovenčine.

Ďalším rukopisom, o ktorom sa oprávnene domnievame, že mal súvis s kláštorom Sv. Kataríny je notácia *Lytaniae – Tota pulchra – Offertorium* (Litánie – Celá krásna – Obetovanie) z 18. storočia v koženej väzbe.²⁴² Na jej prednom prídoštie totiž je rukopisný záznam : *Descriptus pro Venerabili Conventu Sae Catharinae mrtris, dein Cassato Conventu Eodem Cessit usui P. Zebedai Svrčič, org. 1787. Malackae* (spísané pre kláštor Sv. Kataríny mučennice ...používané pátrom Zebedejom Svrčičom, organistom, 1787. Malacky). Spomínaný Zebedej obýval v kláštore celu č. 18 a po jeho likvidácii bol presunutý do malackého kláštora, kde zakrátko zomrel.

Podobne to platí aj o inej hudobnине z roku 1774.²⁴³ Jej názov znie *Flores Sanctorum* (Kvety svätcov) a autorom týchto nápevov na rôzne sviatky a tiež omší za zosnulých bol – podľa titulného listu – bráter Wolfgang Vozár, organista v kláštore Sv. Kataríny Panny a Mučenice. Texty sú latinské, no na strane 39 je i slovenská pieseň *Stála Matka*.

Rovnako sa len v rovine pravdepodobnosti pohybuje možná svätokatarínska proveniencia ďalších knižničných jednotiek uvedenej zbierky²⁴⁴. Všetko sú to totiž rukopisy neurčenej príslušnosti, pochádzajú podľa autora príručky z niektorej františkánskej knižnice na Slovensku.²⁴⁵ Zároveň spĺňajú nami stanovené podmienky, že dobou vzniku nepresahujú rok 1786, tematicky zapadajú do okruhov inventárneho súpisu kníh na Sv. Kataríne a vždy obsahujú číslo starej rehoľnej knižnice menšie ako 666.

Ideálne by pochopiteľne bolo overiť si tieto hypotézy hlbším štúdiom uvedených rukopisov, prípadným nájdením exlibrisu, ako aj porovnaním ich čísel s číslami v pôvodnom súpise 666 kníh zo Sv. Kataríny. To by bolo však náročné a zdĺhavé vzhľadom na výsledky. Rovnako totiž z kláštora môžu pochádzať aj iné signatúry, v súpise jednoznačne priradené inému františkánskemu kláštora

²⁴² UK, sign. Ms 1107 . Kotvan, I.: c.d., s. 382.

²⁴³ UK, sign. Ms 1124. Kotvan, I.: c.d., s. 387. Rukopis pochádza z knižnice františkánov v Nových Zámkoch, na prvej strane rímskeho číslovania má evidenčné číslo 408. Je otázne, či ide o číslo novozámockej knižnice alebo azda pôvodné svätokatarínske. V tomto zmysle však ide iba o dohady.

²⁴⁴ Predpokladané signatúry : UK - Ms 280, 281, 361, 404, 410, 413, 475, 476, 670, 671, 787, 788, 909, 910 a 1214. Ich titulné listy a približné datovanie sú k dispozícií v citovanom Kotvanovom súpise.

²⁴⁵ Kotvan, I.: c.d., s. 177.

Podľa Gajdoša²⁴⁶ mnoho kníh sa aj do Malaciek prinieslo z iných kláštorov. Napríklad zo zrušeného kláštora Sv. Kataríny tu našiel niekoľko knížiek, z ktorých pre exlibris pripomenul túto : *Henricus Engelgrave, Coeleste Pantheon, pars I., Kolín 1658, s poznámkou anno 1673 8 junii ex liberalitate Magnifici Domini Sigismundi Revaij residentiae Beczkoviensi donatus est . post conventus s. Catharinae.*²⁴⁷

Rovnako z malackého kláštora mal Jedlička vypožičanú sem prenesenú kláštornú matriku zo Sv. Kataríny. Kde a či vôbec ešte matrika existuje sa nám zistiť nepodarilo. Spoliehame sa tak na hodnovernosť autora, ktorý tvrdil, že ju mal sám v rukách.²⁴⁸

V kláštore Sv. Kataríny viedli v rokoch 1679 - 1782 presnú matriku o prijatých novicoch, o bratoch, ktorí už zložili rehoľný sľub i o rekolektantoch. Obsahovala novicmi vlastnoručne vpísané mená, miesto ich pôvodu, rodný jazyk, mená rodičov, dátum ich príchodu do kláštora ako aj mená predstavených, ktorými boli prijatí. Pri novicoch, ktorí odišli, zapísané aj dôvody pre ktoré vystúpili alebo boli prepustení. Medzi prijatými bolo pomerne veľa bavorských a tirolských mladíkov a spomedzi rehoľníkov boli viacerí z významných domácich šľachtických rodov.²⁴⁹ Matrika zachytávala aj veľa zaujímavých údajov o histórii tohto rehoľného domu.

Na úplný záver popisu knižnice kláštora Sv. Kataríny sme ponechali dobový pohľad z druhej strany. Pochádza, už tradične, z pera ostrého kritika tunajších mníchov Juraja Fándlyho :

„ ...Já vím jednu bibliotéku, o ktérej mne pred nekterima roki jeden zrušení mních wiprával, že jejich bibliotéka len hosťom na ukážku draho ozdobená stála, ale domajší reholník žádnen nesmel z nej ani literku winésti, můžete si pomislet čo odtato nasleduwalo : ten klášter (t.j. S.Katerina) mosel bit Esopova larwa, která mozgow nemala.“²⁵⁰

To však Fándlymu nijako nebránilo si niektoré diela tejto knižnice po jej likvidácii prevziať do vlastnej farskej knižnice v Naháči.²⁵¹

9. ŽIVOT KLÁŠTORA

O mnohých osobnostiach, ktoré sa počas relatívne krátkej existencie kláštora v ňom dlhší či kratší čas zdržiavali, máme iba stručné zmienky. Ako jeden z františkánskych kláštorov provincie, s noviciátom

²⁴⁶ Gajdoš, V.: Františkánska knižnica v Malackách. Bratislava, 1943, s. 35 – 36.

²⁴⁷ Tamže, s. 36.

²⁴⁸ Jedlicska, P.: c.d., s. 204.

²⁴⁹ Menovite uviedol napríklad : Szegediovci, Andrášiovci, Medňanskí, Solčániovci, Petrikovičovci, Papánekovci. Tamže, s. 204.

²⁵⁰ Fándly, J.: c.d., s. 215.

²⁵¹ Tamže, s. 254.

pre mladých i pustovňou pre starších dožívajúcich pátrov, nepochybne zachytil viacerých významných slovenských františkánov.²⁵²

Nebolo by účelné zmienť sa o všetkých, ktorí tu do rehole vtúpili či zomreli, no väčšinu svojho života pôsobili v inom kláštore. Preto sme sa zamerali výlučne na tých jeho predstavených, ktorých život bol s kláštorom tesnejšie spätý. Písomne doloženými gvardiánmi²⁵³ v kláštore Sv. Kataríny boli :

- 1644 – Martin Rankling
- 1665 – Henrich Mikulič
- 1697 – Benignus Smrtník
- 1729 – Blažej Mjartan
- 1762 – Kornel Presatik
- 1765 – Ján Urbanovič
- 1766 – Január Adamovič
- 1769 – Teodosius Rakováni
- 1775 – Kilián Adamovič
- 1780 – Viliam Hegei
- 1782 – Anastázus Valkovič
- 1783 – Marek Korpaši
- 1784 – Alfonz Krchňák
- 1786 – Štefan Adamovič

9.1 HOSPODÁRENIE KLÁŠTORA

Táto veľmi dôležitá zložka kláštorného života bola predmetom rozličných výkazov a súpisov v súvislosti s jeho rušením a definitívnou likvidáciou.

V čase zániku kláštora Sv. Kataríny činil kapitál základnín spolu 7 477 zlatých a v aktívach kláštornej pokladnice bolo 550 zlatých.²⁵⁴

Zachovali sa však aj výkazy o hospodárskom stave kláštora dva roky pred jeho zrušením.²⁵⁵ Na rozdiel od neskorších inventarizačných súpisov likvidačných komisárov zachytávajú teda viac - menej reprezentatívny a autentický hospodársky rok pri plnej prevádzke konventu.

²⁵² Spomínaní už boli napr. Hipolitus Schimberger a Benignus Smrtník.

²⁵³ Spracované podľa : ŠAB, MPF, inv. č. 450/3.

ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

ŠAB, MPF, inv. č. 637, Výkazy o hospodárskom stave kláštora na Sv. Kataríne z r. 1784. AD-B, s. 41.

Šimončíč, J.: Kostol a kláštor Sv. Kataríny. In : Dechtice, obecné noviny, 1992, s. 5.

²⁵⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 32.

²⁵⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 637, Výkazy o hospodárskom stave kláštora na Sv. Kataríne z r. 1784.

V uvedenom roku 1784 kláštor disponoval sumou celkových ročných dôchodkov spolu 6 020 zlatých a 36 grajciarov.²⁵⁶ Výdaje v tomto roku spolu dosiahli výšku 5 990 zlatých a 36 grajciarov. Kláštor teda nemal žiadne dlžoby, naopak, do nasledujúceho roku vstupoval so sumou 30 zlatých.²⁵⁷

Hospodárenie kláštora predstavovali príjmy a výdavky finančného aj naturálneho charakteru.

Konvent nemal žiadne príjmy z majetku, budov alebo stavieb, keďže takéto nevlastnil. Z úrody kláštorných ovocných záhrad mu ale plynulo (za uvedený rok 1784) približne 60 zlatých ročne plus ešte 4 zlaté a 36 grajciarov z dvoch lúk, ktoré mal v rámci územia Naháča.²⁵⁸ Z uvedených lúk plynulo ročne cca 6 vozov sena.²⁵⁹

Väčšia čiastka ročných výnosov predstavovala príjmy z úrokov základín od šľachtických dobrodincov a miest. Zakladateľ omšovej fundácie za slúženie omší totiž poskytoval kláštoru určitý kapitál, s jeho úrokmi mohol kláštor voľne nakladať.²⁶⁰ Napr. už od 7. septembra 1698 položila rodina Labšanských 1 000 zlatých na 6 % úrok pre kláštor, čiže z nich obdržal ročne 60 zlatých. Z mestečka Dobrá Voda bola podobne základina 500 zlatých na 5 % úrok, ten predstavoval 25 zlatých. Kláštor tak dostával ešte mnoho menších základín prenajímaných na úrok od rôznych dobrodincov.²⁶¹

Fundátormi kláštora boli mnohé významné šľachtické rody, inštitúcie či mestecká a v neposlednom rade aj drobní jednotlivci. Ich počet a skladba sa pochopiteľne menili podobne ako vytrvalosť a rozsah nimi poskytovanej almužny.

Medzi fundátorov patrilo napríklad aj ostrihomské arcibiskupstvo, poskytujúce kláštoru 100 meríc obilia, 12 okovov vína a 25 zlatiek ročne.²⁶²

Poprednými a štedrými podporovateľmi kláštora boli pochopiteľne samotní jeho zakladatelia Erdödiovcí. Odkedy 10. januára 1701 dali grófi Juraj a Krištof kláštoru príspevok 500 zlatých,²⁶³ hradili aj všetky

²⁵⁶ Grajciar bola drobná strieborná minca hodnoty 1, 66 uhorského denára. Denár predstavoval stotinu hodnoty uhorského zlatého. Bol strieborný, neskôr medený.

²⁵⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 637, s.1 – 3.

²⁵⁸ Tamže, bod. č. 3.

²⁵⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 729/1, Výkazy o omšových a iných fundáciách kláštora v Sv. Kataríne z osemdesiatych rokov 18. storočia.

Voz sena : asi 650 kg sena.

²⁶⁰ Balogh, A.: c.d., s. 143.

²⁶¹ ŠAB, MPF, inv. č. 637, bod č. 4.

²⁶² Merica bola dutá miera na sypaniny, používala sa najmä tzv. bratislavská merica (64 holieb), hodnota kolísala od 54, 2976 – 64, 3 litra. Tzv. trnavská merica bola polovicou bratislavskej.

Okov (urna) predstavoval objemovú mieru asi 55 litrov.

²⁶³ AD-B, donačná listina z 10. januára 1701, príloha č. 11 k § 22, s. 56.

potrebné opravy budov a poskytovali tiež tunajším františkánom v naturáliách 250 orgií dreva a 5 okovov vína ročne.²⁶⁴

Rod Labšanských z Korlátky poskytoval mníchom v naturáliách ročne : 100 trnavských meríc ozimín, 50 trnavských meríc pšenice, 16 okovov vína a 320 libier hovädzieho mäsa.²⁶⁵

Už zmienené výkazy o omšových fundáciách kláštora prehľadne a stručne zachytili rok vzniku, sumu a meno fundátora. Sumy sa pohybovali od 100 až do 1000 zlatých. Napr. v roku 1782 bol ich celkový kapitál 6 477 zlatých.²⁶⁶ Z väčšiny fundácií však, ako už bolo spomenuté, kláštor mal k dispozícii len určitý úrok.

V úmysloch omší prevažovali motívy typu : za zdravie fundátora, celej jeho rodiny, za duše už zosnulých alebo za šťastný život potomkov, či za vlastnú šťastnú smrť a všeobecne za duše v očistci. Pri niektorých z nich bolo tiež upresnené, pri ktorom konkrétnom oltári alebo v ktorej z kaplniek a kedy presne v týždni či roku sa má omša na daný úmysel fundátora odslúžiť.²⁶⁷

O skutočnosti, že kláštor nemal iba bohatých a vznešených podporovateľov, svedčili aj obsahy testamentov obyvateľov okolitých obcí : „*Čo sa dotýče kravy, ovic mych 14, ovec nech Mišo dá Janovi 3, ovce ostatné tak všetky veci nech ostanú pri Mišovi hospodárske, z ktorých bude povinný Mišo položiť na klášter s. Katerinsky fl. 5 na mše.*“²⁶⁸

Priame výnosy a dôchodky nezaťažené úrokmi predstavovali rozmanité položky. Celkovo najvyššou z nich boli ročné príjmy z „ofery“, čiže príspevky veriacich a pútnikov v hotovosti do pokladničky kostola : 2 099 zlatých.²⁶⁹ Nasledujúce tiež nemalé finančné príjmy z kveštu : 1 536 zlatých. Zisky z kveštu v naturáliách boli vyčíslené roku 1784 na 686 zlatých.²⁷⁰ Z uvedeného vyplýva, že vyše 70 % všetkých príjmov kláštora Sv. Kataríny zabezpečovali práve púte a tradičné kveštovanie po okolí.

Za rozličné, tzv. slobodné dary mimo kveštu, kláštor v danom roku nadobudol spolu 684 zlatých.²⁷¹ Vďaka štedrosti zakladateľov Erdödiovcov si mnísi mohli pripísať aj uvedených 250 orgií dreva v hodnote 500 zlatých. To plne pokrylo spotrebu kláštora.

²⁶⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 38.

Orgia : miera dĺžky 6 stôp. Stopa : dĺžka asi 29, 6 cm. Jedna orgia tak mala dĺžku približne 180 cm.

²⁶⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 729/1.

²⁶⁶ Tamže.

²⁶⁷ Medzi fundátormi boli : Imrich, Adam, Anton, Jozef a ďalší Erdödiovci, Alžbeta Rákoci, Terézia rodená Esterházi – manželka Juraja Erdödiho, Filip Bařáni, Anna Jablonická, Ján Labšanský, trnavský senátor Adam Fülepp a iní. ŠAB, MPF, inv. č. 729/1.

²⁶⁸ AD, testament Doroty Strižky z 13. novembra 1731, bod č. 8. Florén (fl.) bol synonymom zlatého.

²⁶⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 637, bod č. 6.

²⁷⁰ Tamže. Kveštu sa podrobnejšie venuje kapitola 9.2.

²⁷¹ ŠAB, MPF, inv. č. 637, bod č. 6.

V ďalších bodoch výkazu evidovali aktívne dlhy rôznych stránok voči kláštora. Nešlo o veľké sumy, zväčša drobné položky do 30 zlatých, buď to boli nevyplatené úroky šľachtických donácií, alebo aj od blízkych farárov, ktorí nedali príslušný plat a príspevok z almužny niektorému svätokatarínskemu mníchovi za kaplánsku výpomoc vo svojej farnosti.²⁷²

Pozoruhodnou drobničkou k hospodáreniu kláštora bola slovensky písaná kvitancia čiže potvrdenka dobrovodského mäsiara Jána Osuského z 19. septembra 1786. Mäsiar prijal od kláštora za 456 funtov²⁷³ dodanej teľaciny a baraniny zálohu presahujúcu reálne náklady a tak kláštora ešte bol dlžný vrátiť 5 zlatých aj 51 grajciarov.²⁷⁴

Podobný dlh uvádzal aj často citovaný hospodársky výkaz, v tomto prípade bol však dlžníkom kláštora dechtický garbiar Martin Krcha.²⁷⁵

Ročné výdavky kláštora Sv. Kataríny boli rovnako prehľadne a starostlivo vedené. Ich drvivú väčšinu pohltili bližšie neurčené celkové náklady 4 870 zlatých aj 36 grajciarov na obživu a služby pre vtedajšie 32 členné osadenstvo kláštora.²⁷⁶ Z toho bolo 20 vysvätených rehoľníkov a päť laikov. Zvyšok zahŕňal pravdepodobne bráťrov a novicov.

Kolonka tzv. zbožných výdajov evidovala 90 zlatých za biely vosk, 30 zlatých na udržiavanie večného svetla, rovnako 30 zlatých ročne za omšové víno, 60 zlatých pre miništrantov. Na výbavu kostola, sväteniny a iné potreby chrámu sa v r. 1784 vydalo celkovo 150 zlatých.²⁷⁷

Na opravy budov, striech, omietok a fasád kostola a kaplniek sa minulo 100 zlatých. Na opravy kláštornej budovy bolo toho roku vynaložených až 250 zlatých.²⁷⁸

Hospodársky výkaz uzatvorili špeciálne výdavky : na lekára ročne 15 zlatých, na chirurga 40 zlatých, na dopravu naturálnych almužien poskytnutých dobrodincami : 100 zlatých. Osobitné výdavky na slávnostné príležitosti či pre významných hostí a návštevníkov kláštora predstavovali v uvedenom roku 115 zlatých. Na nakŕmenie kláštorných koní ako aj koní návštevníkov to bolo 140 zlatých.²⁷⁹

²⁷² Tamže, bod č. 7.

²⁷³ Jeden funt vážil približne 0,5 kg. Viedenský funt : 0,56 kg, uhorský funt : 0,59 kg.

²⁷⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 963/1 - 65, Korešpondencia hlavného účtovníka Bratislavskej stolice Juraja Šimándiho, kráľovského komisára na likvidovanie zrušeného kláštora v Sv. Kataríne a benediktínskeho kláštora v Modre z r. 1786 - 1790. Kvitancia má inv. č. 963/4.

²⁷⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 637, bod č. 8.

²⁷⁶ Tamže, bod č. 11.

²⁷⁷ Tamže, bod č. 12.

²⁷⁸ Tamže, bod č. 13.

²⁷⁹ Tamže, bod č. 14.

Správnosť všetkých uvedených údajov potvrdil v závere výkazu svojim podpisom vtedajší gvardián Alfonz Krchňák. Na tomto dokumente bolo aj miesto pre pečať, ktorá sa tam nenachádzala.

O pečati kláštora Sv. Kataríny však vieme vďaka zachovenému pečatidlu.

Každý kláštor františkánskej Mariánskej provincie používal dve typáriá : väčšie a menšie, s rovnakým oválnym pečatným obrazom a legendou. Centrálnym motívom pečate bol pochopiteľne vždy patrón kláštora.²⁸⁰

Z dvoch pečatí kláštora Sv. Kataríny menšia bola okrúhlejšia, kým väčšia s rovnakým portrétom svätice oválnejšia.²⁸¹ Na oboch sa nachádza Sv. Katarína s korunou na hlave a svätožiarou, v pravej ruke drží palmu, v ľavej meč a vpravo od nej je zobrazené aj typické koleso. (Obr. 32)

Zaujímavá je skutočnosť, že niektoré majetkové súpisy kláštora súvisiace s jeho likvidáciou sa vôbec nazachovali. Iné však naopak dokonca vo viacerých exemplároch.

Napríklad dôkladný stav vínnej pivnice sa dochoval až v štyroch takmer totožných exemplároch.²⁸² Súpis presne zaznačil podľa čísel prázdne i plné nádoby, pri plných evidoval ich presný objem. Spolu sa tak v októbri 1787 v kláštorných pivniciach nachádzalo ešte 270 okovov plných vína.²⁸³

To predstavovalo po vyčíslení hodnotu 1 292 zlatých 27 grajciarov. Pri niektorých bol uvedený aj pôvod vína a ročník. Najstarší ročník pochádzal z r. 1781. Pôvod vína bol rôzny, väčšinou však z blízkych dedín, napr. Naháč, Radošovce, Smolenice a pri mnohých bola len poznámka : *mixtis*.²⁸⁴

9.2 KVEŠT

Rehoľníci kláštora Sv. Kataríny žili sčasti zo základiny a sčasti z výnosov almužny, čiže z *kveštu* : naturálií a financií, ktoré bratia vyžobrali po okolí.

Fundácie v r. 1782 predstavovali celkový kapitál 6 477 zlatých, venovaných Erdödiovcami, Labšanskými a mnohými inými na zádušné omše.²⁸⁵ Z väčšiny fundácií dostával konvent len určitý úrok. Ako už

²⁸⁰ Balogh, A.: c.d., s.142.

²⁸¹ Ich slovný popis prináša inv. č. 955/1. ŠAB, MPF, ladula 68, inv. č. 449/3 – 6 obsahuje otláčok pečatí kláštora Sv. Kataríny v pečatnom vosku.

²⁸² ŠAB, MPF, inv. č. 780/1, inv. č. 963/27, inv. č. 963/48, inv. č. 963/ 56.

²⁸³ ŠAB, MPF, inv. č. 963/27.

²⁸⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 780/1, s. 34 – 35.

²⁸⁵ Šimončič, J.: Kláštor a kostol Sv. Kataríny – Dechtice. In: Zprávy Západoslovenského múzea v Trnave, č. 5, 1966, s. 22.

bolo spomenuté, na kláštor pamätali vo svojich testamentoch menšími fundáciami i obyvatelia okolitých dedín i Trnavčania.

Pozemky kláštor nevlastnil a neobrábal. Vyplývalo to z ideológie žobravého rádu.²⁸⁶

Regióny, v ktorých daný františkánsky kláštor mohol žiadať o kvešt však z pochopiteľných príčin boli presne vymedzené. Pre kláštor Sv. Kataríny bol určený rajón v okolí : 1 míle smerom na Trnavu, 2 míle smerom na Šaštín a 3 míle na Nové Mesto nad Váhom.²⁸⁷

Pomerne veľa archívneho materiálu sa týkalo práve presného vymedzenia rajónov žobrania pre jednotlivé kláštory. V súvislosti s našim kláštorom sa tejto problematike podrobne venoval Šimončič.²⁸⁸

Roku 1644 za prítomnosti generálneho komisára rádu Maxencia ab Arco, bola dojednaná dohoda v kláštore Sv. Kataríny so susednou Salvatoriánskou provinciou a susednými kláštorami o vymedzení a hraniciach kveštu. Bol vykonaný presný súpis dedín, v ktorých sa mohla vyberať almužna. Kláštoru Sv. Kataríny patrili dediny v čiare Jablonica, Myjava, Čachtice, Trebatice, Bíňovce a Trstín.

V rokoch 1716 – 1720 prebehli veľmi ostré spory o porušovaní týchto hraníc skalickými františkánmi, patriacimi do susednej Salvatoriánskej provincie. Vyžiadalo si to dokonca až zásah bratislavského provinciála, lebo prudké spory vyústili niekedy do nechutnosti. Obojstranná výmena listov však obsahuje viacero cenných údajov o internom živote kláštorov, charakteristiky predstavených a dá sa z nej rekonštruovať závislosť konventov na almužne.²⁸⁹

O tom svedčia aj ročné naturálne príjmy z kveštu²⁹⁰:
3 centy mäsa, 3 centy masla, asi 2000 vajec, 180 jahniat, 57 teliat, 200 sliepok, 200 husí, 40 kačíc, asi 200 bratislavských meríc obilia, 28 bratislavských meríc pšenice, vína (za predchádzajúci rok 1782) cca 50 okovov, 15 vozov sena, 14 trnavských meríc hrachu, 18 trnavských meríc šošovice, 2 okovy oleja.²⁹¹ Potrebné drevo dodávali Erdödiovcí ako aj gróf Ján Pálfi, čím kryli plnú spotrebu kláštora.

Jedlička dodal, že kláštor pre porozumenie okolitých grófov nikdy nebol v biede a aj sám finančne pomáhal iným.²⁹²

²⁸⁶ Tamže, s.22.

²⁸⁷ AD-B, s. 41.

Uhorská míľa mala hodnotu približne 8, 64 km.

²⁸⁸ Tamže, s.22.

²⁸⁹ Gvardiáni niekedy žiadali almužnu patriacu kláštoru aj písomne. Tak Marek Korpaši žiadal v liste z 2. mája 1783 grófa Jozefa Brunšvika z Dolnej Krupej, a presne mu vymenoval aj čo všetko má kláštor Sv. Kataríny od neho dostať. Šimončič, J.: c.d., s. 22.

²⁹⁰ ŠAB, MPF, inv. č. 729/5, Protokol výnosov z kveštu rehoľníkov z r. 1783.

²⁹¹ Cent mal hodnotu 100 viedenských funtov, čiže asi 56 kg. Voz sena bola miera predstavujúca približne 650 kg sena. Hodnotu merice a okovu pozri v poznámke č. 262.

²⁹² Jedlicska, P.: c.d., s. 203.

Toho názoru však rozhodne nebol Juraj Fándly, ako je viac než zrejmé z jeho postoja k žobravým reholiam a osobitne svätokatarínskym františkánom : „ ...žebrající mnísi, kteří neohlédajíce sa na drahé roki, lebo na laciné wižiwení, neprehlédajíce suché, lebo rodné čase, wždicki wícej a wícej – jako od chudobného, tak od bohatého tri, štiri rázi do roka žádajíce – s krajiny do tajních klášterních kútov winášali a to mnohorázi aj všelijakýma, dobré čnosti kazícima nálezki, a fortíli...aj šibalstvím hledeli swích dobrodincov obendit, a keď jim toto nepanuwalo, aj katolického učení a spasedlné umení, jim kwíli, wolnejši popúšćali... “²⁹³

„...tak boli v téj osade ludé od Bosákov mníchov vyučení, tak řečeno na swú stránku omámeni, že ich ako za živých prorokov držali, lebo sa najfortilnejší okolo sprostích lidí vedeli obracat, a najmä okolo bohatých vdov, u kterích čuli, že by im chceli voľačo po smrti poručit. Vím já dvojího pokoleňá rozličné dve osoby, které takto očenkané , tímto Bosákom ešće zaživa svoje penáze odevzdali, aj jich tak prez potomkov odemreli, ale už aj Bosáci aj peníze z toho mníšskeho kláštera wihnuli.“²⁹⁴

9.3 PÚTE A BOHOSLUŽBY

Fenomén kresťanských pútí k rozličným miestam našu pozornosť upútal práve z dôvodu, že „Katerinka“ bola podľa svedectva prameňov v časoch svojej najväčšej slávy tiež významným pútnickým cieľom západného Slovenska.

Isté miesto sa stalo pútnickým až vtedy, ak sa tu udiali nejaké očividné zázraky alebo zjavenia, prípadne uzdravenia vďaka miestnemu liečivému prameňu. Tradíciou bola udržiavaná viera, že modlitbu na takom svätom mieste, pred tamojšou sochou alebo predmetom Boh skôr a rýchlejšie vypočuje a preto tam ľud v zástupoch putoval.²⁹⁵

Na vznik pútnických miest na Slovensku okrem toho vplývali ešte špecifické faktory. Väčšina slovenských pútnických miest vznikla v 16. – 18. storočí, teda za reformácie a rekatolizácie, kedy sa ich rozširovaníu venovala zvýšená pozornosť.²⁹⁶

²⁹³ Fándly, J.: c.d., s. 193.

²⁹⁴ Tamže, s. 293.

²⁹⁵ Fekete, Š.: Vznik, rozloženie a význam slovenských pútnických miest. In : Národopisný sborník, 8, 1947, č. 3, s. 125 – 144.

²⁹⁶ V územnom rozložení pútnických miest Slovenska je badateľná značná nepravidelnosť.

Najintenzívnejšie sú pútnické miesta sústredené na juhozápade v Poddunajskej nížine a na východnom Slovensku na Spiši, Zemplíne a najmä v Šariši. Na celom strednom Slovensku, so značným počtom evanjelikov, sú iba dve významnejšie pútnické miesta : Staré Hory a Banská Štiavnica. Celé rovinaté južné Slovensko, aj riedko osídlené a atomizované Kysuce a Orava sú bez pútnických miest. Fekete, Š.: c.d., s. 128 – 134.

Prvým významným faktorom pre vznik konkrétnej úcty k danému miestu bol samotný povrch, reliéf krajiny. Drvivá väčšina pútnických miest sa nachádzala v zónach na okrajoch pohorí alebo priamo v horských údoliach. Nížiny, ako povrchovo veľmi jednotvárný terén, vždy boli na pútnické miesta chudobné nielen u nás, ale aj vo svete.

Pútnické miesto pochopiteľne tiež nutne potrebovalo existenciu hustejšieho katolíckeho osídlenia v okolí, z ktorého sem pútnici mohli organizovane prichádzať.

Tretím, a možno povedať snád' i najrozhodujúcejším, z uvedených faktorov bol vplyv historických príčin. Povrch reliéfu a zemepisná poloha sami osebe nepostačovali k tomu, aby vznikla všeobecná úcta veriacich k danej lokalite. Bol to teda sám človek, ľudia, ktorí sa sem prvýkrát, či už za zjavením, sochou svätca alebo liečivým prameňom rozhodli doputovať.

Na rozloženie pútnických miest Slovenska najčastejšie vplývala i priama šľachtická donácia. Aby sa totiž pôvodne bezvýznamné pútnické miesto mohlo stať dôležitejším, musel ho ktosi štedro obdarovať a naďalej finančne podporovať. Výstavba a udržiavanie pútnických miest si vyžadovali nemalé náklady.

Toto nesporne platilo aj pre kláštor Sv. Kataríny v lesoch na úpätí Malých Karpát. Predpoklad reliéfu splňal svojou romantickou polohou na návrší, vytvárajúc tak jednu z dominant celého širšieho okolia. Obklopený hustým katolíckym osídlením Poddunajskej nížiny bol založený na mieste, kde sa dávnejšie údajne zjavovala svätá Katarína. Práve v rekatolizačnom období tu jeho vznik umožnili zemepáni Erdődiovci. Kláštor predstavoval azyl a útočisko pred nebezpečenstvom a neďaleký hostinec poskytoval pútnikom občerstvenie a oddych. Z uvedených dôvodov tento františkánsky kláštor mohol byť takmer ideálnym pútnickým miestom.

Paradoxom je, že františkánska rehoľa bola tradične považovaná za vyložené mestský rád. Ťažko presne určiť, čo viedlo Krištofa Erdődiho k rozhodnutiu donáciu, v lesoch mimo hoci aj neďaleko civilizácie, poskytnúť práve františkánom. Domnievame sa však, že predovšetkým využil dávnu úctu k tomuto nezvyčajnému miestu. A tak na Sv. Katarínu prúdili húfy pútnikov z blízkeho i vzdialenejšieho okolia.

Dosvedčujú to pramenné zmienky, uvádzajúce veľké množstvo ľudu v kostole, a to nielen v nedele ale i cez týždeň. Počas jari a leta týždeň čo týždeň sem prichádzali početné procesie a aj celé noci sa tu konali spievané bohoslužby a modlitby. Tiež aj mnohé tisíce ľudí uľahčili svojmu svedomiu v spovedi a uzmierili sa v tomto chráme. Hoci v zime sa mnoho veriacich tunajších bohoslužieb nezúčastňovalo, v nedele

a počas sviatkov celoročne bývali slávnostné omše početne navštevované a tradičná bola aj slovenská kázeň predpoludním.²⁹⁷

Najväčšie púte, v počte až 5000 ľudí, sem prichádzali na Bielu nedeľu, Svätodušný pondelok a na sviatok Sv. Kataríny. Vtedy zvyklo spovedávať až do 30 kňazov a rozdalo sa 5000 až 8000 svätých prijímaní veriacim. Veľká púť chodievala na Sv. Katarínu aj z Trnavy. Gvardián kláštora Kilián Adamovič 2. mája 1775 napísal trnavskému magistrátu o vzniku týchto pútí. V liste spomenul, že v kláštore existuje slovenský manuskript o vzniku pútí na „Katerinku“. Púť viedol vždy jeden z biskupov, sídliacich v Trnave, ktorý tam celebroidal aj slávnostnú omšu a prišiel s púťou aj ku krížu pri lese.²⁹⁸

V kostole Sv. Kataríny sa podľa základných pravidiel františkánskeho rádu pravidelne konali denné bohoslužby i nočné rehoľnícke žalmy o druhej hodine ranej. V nedeľu a vo sviatok bývala hlavná slávnostná spievaná omša o 8. hodine a o 9. hodine aj slovenská kázeň.²⁹⁹

Kňazi konventu sa však taktiež venovali aj pastorácií v okolitých dedinách. V roku 1769 hlásil gvardián Teodosius Rakovani provinciálovi celoročnú činnosť kňazov kláštora Sv. Kataríny a vymenúval farnosti³⁰⁰, v ktorých jeho kňazi pôsobili, ako aj počet kázní, katechéz a spovedí.

Chudobný naháčsky farár Fándly ale nemal pochopenie pre pastoračnú činnosť svätokatarínskych františkánov. Práve im totiž pripisoval vinu za svoju biednu faru,³⁰¹ ako aj prázdnotou zívajúci kostol. Svoje ponosy obhajoval nasledovnými argumentami : „*Farské kostele sú najprvnejšie a najstarodávnejšie, a preto majú mat medzi všetkíma inšíma kosteli predek. Jestli sa ale ňed'aleko farského kostela wistaví mňíšsky kostel, opúščajú farníci swojů duchownů matku, která jích skrz krst duchowne splodila, to jest swój fársky kostel, a utekajú k bližnim mňíchom, abi tam, lebo na krátce swojé božské službi wikonali, a lebo abi nowotné pobožnoscí k wábení lidu wimíslené, wídeli.*

*Tol'ko uctivosti z fárskej obecnej pobožnoscí ubíwá farskému kostelu, koľko lidu z neho do rozmnoženích mňíšskych kostelow, tam dál wícej k swojej sprostosci uteká...“*³⁰²

A na inom mieste explicitne vyjadril svoju osobnú skúsenosť : „...*takowí neposlušní farník, abi swému dušnému spaseňú potrebného učeňá minul, neukázal sa asnáď ani dwa, tri rázi we swém farském*

²⁹⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 37.

²⁹⁸ Šimončič, J.: c.d., s. 23.

²⁹⁹ AD-B, s. 41.

³⁰⁰ V roku 1769 to boli : Dechtice, Smolenice, Jablonica, Lopašov, Lančár a Boleráz.

Šimončič, J.: c.d., s. 22.

³⁰¹ O farskej budove zaznamenal dekan Ján Albrecht v r. 1804, že „v každej chvíli hrozí priamo spadnutím.“ Bagin, A.: Vybrané kapitoly zo slovenských cirkevných dejín : Portréty kňazov – buditeľov. Bratislava, 1994, s. 43.

³⁰² Fándly, J.: c.d., s. 243.

kostele, a chodíwal do bližného mňíškeho kláštora mlúwice : Čo ma je po farárowem porádku, on nás trápí s katechizmusom, lebo s kázňú, a potom aj slúži swatú mšu. Wšak je mňích takí kňaz, jako farár, tak já tu počujem swatú mšu, jako doma.

*Skusenost' swojů w temto stawku predkládá ten, který tuto zmlúwu spísal, w takejto chudobnej a spustenej fári wedla mňíšskeho kláštora.*³⁰³

9.4 BRATSTVO PÁSİKÁROV

Už Galgóciho kanonická vizitácia farnosti Dechtice zo 14. októbra 1756 uviedla, že i v tomto konvente ako v mnohých iných františkánskych kláštoroch vzniklo a pôsobí Bratstvo chordigerov inak nazývaných aj pásikármi, združujúce zbožných laikov, mužov a ženy. Patrilo doň mnoho ľudí z blízkeho i vzdialenejšieho okolia, ktorí sem mesačne chodievali na rôzne pobožnosti, čím zanedbávali svoje opustené farské kostoly.³⁰⁴

Neskoršia Baťániho vizitácia už zaznamenala prekvitajúce bratstvo, ktorého ochrancom bol sám provinciál, aj vtedajší gvardián kláštora. Pravidelné pobožnosti bratstva sa v kláštore konávali každú prvú nedeľu v mesiaci, najmä procesie so sviatosťou oltárnou, rozmanité spievané pobožnosti a sväté čítania, slúžené tak za žijúcich členov bratstva ako aj za už zosnulých.³⁰⁵

V súvislosti s pôsobením tohto spoločenstva pri kláštore Sv. Kataríny uveďme najprv stručne jeho vznik a celkové poslanie vo všeobecnosti.

Arcibratstvo chordigerov – slovensky pásikárov – bolo založené konštitúciou pápeža Sixta V. z 19. novembra 1585 pri bazilike a oltári Sv. Františka v Assisi. V podstate len zastrešilo a zjednotilo už dávnejšie fungujúce rôzne bratstvá ku cti Sv. Františka z Assisi.³⁰⁶

Názov chordigeri vyplýval z faktu, že na znak príslušnosti nosili pod civilným odevom tzv. *chordu*, čiže akýsi opasok z konopných nití, podobný rehoľnému františkánskemu. Všetky založené bratstvá laikov museli byť pridružené k rádovému Arcibratstvu v Assisi, lebo len tak mohli byť účastné milostí a odpustkov, ktoré boli pásikárom udelené. Prvé bratstvo u nás vzniklo v Trnave, neskôr ich nájdeme pri všetkých kláštoroch františkánov na Slovensku.

Bola to vlastne spoločnosť františkánskych laických spolupracovníkov rozličných povolání, stavov, veku i pohlavia. Za cieľ

³⁰³ Tamže, s. 245.

³⁰⁴ AD, Kanonická vizitácia z r. 1756 (Galgóczy), s. 14, § 10.

³⁰⁵ AD-B, s. 41 – 42.

³⁰⁶ Viac o nich Čapkovič, P.: Bratstvo pásikov na juhozápadnom Slovensku v r. 1625 – 1782. In : Františkánsky Obzor, 8, 1941, č. 1, s. 9 – 14 a č. 2, s. 63 – 67.

si kládla osobným príkladom svojich členov napomáhať všeobecnej obnove viery i mravov ale i aktivitami v sociálnej oblasti. Pásikári boli účastní všetkých milostí a nespočetných odpustkov, ktoré mala rehoľa Menších bratov. O nich podrobne písala i Smrtníkova príručka, ktorá uviedla presný zoznam alebo kalendár všakovakých týchto odpustkov.³⁰⁷

Povinnosťami člena Bratstva chordigerov bolo cvičiť sa v láske k bližným, konať dobré skutky, často pristupovať k svätým sviatostiam, horlivo navštevovať bohoslužby, zvlášť pravidelnú mesačnú procesiu a iné zhromaždenia bratstva. Rovnako sa mali prísne vyvarovať nerestí, hádok, zlorečenia, opilstva a pod. Platili symbolický poplatok do spoločnej pokladničky bratstva a z týchto peňazí sa potom prispievalo na omše za živých i mŕtvych spolubratov či spolusestry a zaobstarávali sa potrebné veci. Z tohto fondu tiež bezúročne požičiavali chudobným a núdznym členom, organizovali navštevovanie chorých a sprievody a modlitby za zosnulých.³⁰⁸

Zakladacie listiny sa zachovali len v odpisoch a aj to len pre bratstvá kláštorov v Trnave a Bratislave. Vzácnnejšie sú zachované albumy či matriky bratstiev, napr. spomínaná matrika z kláštora Sv. Kataríny.³⁰⁹

Pre tento tzv. tretí rád františkánov na Slovensku ich direktori napísali aj dve významné príručky. Autorom prvej, ktorá vyšla v Trnave r. 1674 s názvom *Hora Zlatta seraffínska*, bol páter Ján Mihalkovič.³¹⁰ Inú pod názvom *Poklad Serafínsky* vydal tlačou v Žiline v r. 1691 známy Benignus Smrtník. K počiatkom arcibratstva sa vyjadril takto: „...Sv. František tri rády ustanovil. Jeden pro mužské pohlaví, které jmenoval bratri menších, druhý pro pohlaví ženské jako jsou panny v klášterích zawrené a tretí pak rád lidí pokání činících – pro pohlaví jak mužské ,tak ženské, jako jest toto provazních páskuv arcybratstvo.“³¹¹ Dost skoro muselo byť založené Bratstvo chordigerov aj pri kostole kláštora Sv. Kataríny, avšak zakladacia listina sa nezachovala.³¹² Jeho založenie konkrétne k roku 1635 ale spomína Balogh³¹³, s dodatkom, že tu na vlastné náklady členov bola pred kláštorom postavená spomínaná kamenná Golgota.³¹⁴

³⁰⁷ Smrtník, B.: *Poklad Serafínsky aneb Arcybratstva Pasku Prowaznjho Sw. Otca Františka WyWyssenost*. Žilina, 1691, s. 94 – 107.

³⁰⁸ Čapkovič, P.: c.d., s. 64 – 65.

³⁰⁹ Pozri jej popis na s. 60.

³¹⁰ Hudec, R.: c.d., s. 203.

³¹¹ Smrtník, B.: c.d., s.4.

³¹² Čapkovič, P.: c.d., s. 63.

³¹³ ŠAB, MPF, inv. č. 930 , s.37.

³¹⁴ Čičo, M. – Kalinová, M. – Paulusová, S. a kol.: c.d., s. 140 – 141.

Šimončič, J.: c.d., s. 21.

Fándly , J.: c.d., s. 420.

Prvým známym direktorom bratstva na Sv. Kataríne bol františkán Jakub Fábri r. 1644, neskôr Zachariáš Handrovič v r. 1647, ďalej Hieronym Nárošný, Šebastián Hojný, Pavol Nikl, v období 1690 – 1695 viacrás spomínaný Benignus Smrtník. Posledným bol Wolfgang Vozár v rokoch 1780 – 1782.³¹⁵

Dôsledkom jozefínskych cirkevných reforiem bolo tiež centrálné zrušenie všetkých Bratstiev pásikárov v monarchii dekrétom Jozefa II. z 10. decembra 1782, pre ich údajné zneužívanie odpustkov a výsad. Všetok ich majetok, pokladničky a všetky iné predmety boli zabavené dekrétom zo 7. júla 1783.³¹⁶

V pokladnici bratstva pri Sv. Kataríne bol zostatok z minulého roku (1782) k zabaveniu 20 zlatých, ktoré boli už 25. februára 1783 generálnym vikárom predbežne zadržané. Žiadnym iným základinovým ani hospodárskym kapitálom tunajšie bratstvo nedisponovalo.³¹⁷

Na záver kapitoly ešte tradičný zaujatý názor Juraja Fándlyho na činnosť pásikárov. Niet pochyb o tom, že ich celoplošná likvidácia bola pre chudobného naháčskeho farára značným zadosťúčením:

*„ Jeden farár, keď prišol na fáru, s ktorej farníci k bližnému klásteru s Pásiki veľmi tuho boli privázaní, našol od mnoha rokov v sprostosci zanedbaných ľudí, a síce takých, ktorí nevedeli čítať Očenáša, bolo aj zrostlich a už na rozume dosti starých ľudí 34, Werim Boha nevedelo 151 (...) a aj to len z takých, ktorých ten farár na reč dostal keď sa uňho spovedali w prvém roku.(...)...a do farského kostela prez rok sotvá šest rázi prišli, tak sprostí, aj s dítkami zostali, ani to sebe za hrích nepokládali, čo nátura, to swecké i božské prikázání zakazuje, slowem : wolakterí žili, jako howadá... “*³¹⁸

10. ZÁNİK KLÁŠTORA SV. KATARÍNY PRI DECHTICIACH

Nariadenie Jozefa II. č. 28 496 datované v Budíne dňa 22. júla 1786 zrušilo tieto štyri františkánske kláštory : budínsky, ostrihomský, Sv. Antona a Sv. Kataríny. Zároveň prikázalo vyhotoviť bežný inventárny súpis všetkého ich hnutel'ného aj nehnuteľného majetku, a to za účasti samotného kláštorného spoločenstva. Potraviny a mobiliár kláštorov mali byť prevzaté až po tom ako kláštorné komunity definitívne odídu do iných naďalej existujúcich kláštorov rádu.³¹⁹

Týmto rozhodnutím panovníka sa zavřšila existencia kláštora Sv. Kataríny. Zároveň úradné nariadenie poverilo provinciála františkánov so spolupracovníkmi určiť rozposlanie tunajších mníchov do zvyšných

³¹⁵ Čapkovič, P.: c.d., s. 63 – 64.

³¹⁶ Čapkovič, P.: c.d., s. 66.

³¹⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 637, Výkazy o hospodárskom stave kláštora na Sv. Kataríne z r. 1784, s. 3.

³¹⁸ Fándly, J.: c.d., s. 415.

³¹⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 272.

kláštorov Mariánskej provincie podľa toho, koľko kam boli spolubratia schopní prijať.

Z niekoľkých písomných prameňov sú správy o personálnom stave kláštora Sv. Kataríny v priebehu 18. storočia. Tak napr. ešte v r. 1729 ich bolo 22, z toho traja hostia.³²⁰ O polstoročie neskôr, v r. 1782 sa v kláštore nachádzalo spolu 33 rehoľníkov, a to pod vedením gvardiána Anastázia Valkoviča ešte iných 19 pátrov kňazov, traja frátri, deväť novicov a jeden laik. Podľa kráľovského nariadenia, ktoré bolo už vtedy v platnosti, ich počet nemal prekročiť 35 osôb.³²¹

Najpodrobnejšie údaje o osadenstve kláštora Sv. Kataríny pochádzajú logicky práve z roku jeho zrušenia a následných opatrení kto, kedy a na aké nové pôsobisko bude presunutý. Z týchto záznamov sa dochoval zoznam členov kláštora zo dňa 20. júla 1786, teda len dva dni pred vydaním – pre kláštor osudného - panovníkovho rozhodnutia.³²²

V júli 1786 teda kláštor obývalo posledných spolu 23 mníchov, z toho 18 kňazi a päť frátrov. Predchádzajúci výkaz pochádzal z polovice apríla toho istého roku a zaznamenal smrť 68-ročného pátra Jána Vratanaja, ktorý podľahol chorobe a zosnul v trnavskom kláštore ešte 24. februára 1786.³²³ Súpisy poskytovali v prehľadných kolónkach zaujímavé údaje o všetkých členoch konventu.

Konkrétne v nich boli uvedené tieto informácie : meno mnícha rehoľné i plné svetské, jeho hodnosť alebo funkciu v kláštore, národnosť a miesto narodenia, dátum narodenia a jeho aktuálny vek, dátum kedy prišiel do tohto kláštora, dátum zloženia rehoľných sľubov, osobné hodnotenie i aké vedy a cudzie jazyky ovláda a na akej úrovni. To umožnilo aspoň stručné zhodnotenie daného personálneho stavu v čase likvidácie kláštora.

Posledným predstaveným bol Štefan Adamovič, vikárom Peter Šimovič a mnohí pátri boli evidovaní ako kapláni v blízkych obciach. Niekoľkí mali v kolónke funkcie záznam *concionator* (kazateľ).³²⁴

Z frátrov, ktorí sa venovali prevádzke konventu, bol v r. 1786 záhradníkom Čech Joachim Bombal, ovocinár Jozef Kunn nemeckého pôvodu, tkáč Jozef Hanzelka z Moravy, maďarský kuchár Martin Zelenič a krajčír Juraj Blaho slovenskej národnosti. Postava kuchára Zeleniča vzbudila osobitnú pozornosť z jednoduchého dôvodu, že ešte v aprílovom súpise mal zapísanú národnosť slovenskú, v júlovom však už maďarskú.³²⁵

³²⁰ ŠAB, MPF, inv. č. 955/1.

³²¹ AD-B, s. 41.

³²² ŠAB, MPF, inv. č. 866/1 – 6, Výkazy o personálnom stave kláštora v Sv. Kataríne z r. 1786 – 1788. Inv. č. 866/1 pochádza z 20. júla 1786.

³²³ ŠAB, MPF, inv. č. 866/4.

³²⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 866/1.

³²⁵ V origináli : *Slavón* (inv. č. 866/4) a *Hung.* (inv. č. 866/1)

Ostatní obyvatelia kláštora Sv. Kataríny, spolu s frátrom krajčírrom teda až devätnásti, boli slovenskej národnosti a aj miesta narodenia to jednoznačne dosvedčovali.

Čo sa týka veku, rehoľníci mali tridsať až šesťdesiat rokov. Najmladší mních mal 28, najstarší dvaja zhodne 64 rokov. Priemerný vek všetkých svätokatarínskych mníchov r. 1786 teda bol približne 46 rokov.

Z toho možno čiastočne aj predvídať obsah kolónky osobného hodnotenia mravov. Starší pátri mali obyčajne totožné zápisy ako muži učení, ctihodní a rozvážni. Niekoľko mladších, okolo 30 - ročných malo i nelichotivý záznam typu *Mores turbulenti* (charakter búrlivý a odbojný, mravy poburujúce).³²⁶

Drvivá väčšina rehoľníkov Sv. Kataríny bola slovenského pôvodu, pochopiteľne však ovládali aj maďarčinu – zväčša veľmi dobre, a mnohí i nemčinu – hoci o čosi slabšie. Z vedomostí, ktorými disponovali vzdelaní pátri kňazi, to boli najmä odbory *Theologus* alebo *Moralista*.³²⁷

Takéto teda bolo zloženie obyvateľov kláštora Sv. Kataríny, ktorí boli dňa 5. septembra 1786 o trištvrte na štyri popoludní oboznámení cisárskym poverencom Jánom Komlóšim s júlovým dekrétom panovníka. Sem vyslaní komisári ihneď po zverejnení nariadenia mníchom sa začali veľmi aktívne až drzo správať, spisovali všetky veci a potraviny zapečatili. Svojevoľne popozývali do kláštora mnoho svojich hostí a zároveň krátili prídely potravín ostávajúcim františkánom.³²⁸ Údajne to zašlo až tak ďaleko, že pobúrený gvardián Štefan Adamovič o situácií informoval provinciála. Ten písomne odpovedal v tom zmysle, aby mnísi nebránili komisárom vykonávať ich činnosť z príkazu vyššieho nariadenia, avšak rovnako nech uvedení úradníci dodržiavajú pokyny a slobodne dovoľia užívať tunajším rehoľníkom všetky kláštorné veci.³²⁹

Na dokreslenie daných okolností slúži ešte poznámka, aby sa komisári zdržali privlastniť si čokoľvek z bohatstiev kláštora alebo umelo oddalovať výkon príslušných nariadení. Pretože ako list gvardiána naznačoval, len od samotného komisára záviselo, či za tajnú finančnú províziu úradník blahosklonne nepovolil previezť niektoré cennosti do iného kláštora ešte pred písaním oficiálneho inventáru.³³⁰

O naznačených možných nekalých aktivitách vyslaných komisárov by mohla svedčiť aj už spomínaná korešpondencia Juraja Šimándiho, hlavného účtovníka Bratislavskej stolice, ktorá podľa archívneho sprievodcu má obsahovať prípisy Uhorskej kráľovskej

³²⁶ ŠAB, MPF, inv. č. 866/1.

³²⁷ Tamže.

³²⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 31.

³²⁹ Tamže.

³³⁰ Tamže, s. 31 – 32.

miestodržiteľskej rady (ďalej len Miestodržiteľská rada), koncepty odpovedí, inventárne a dražebné zápisnice, rôzne výkazy a podobne. V skutočnosti obsahuje spolu 65 fasciklov materiálu uvedeného charakteru, avšak veľmi zvláštneho zloženia.³³¹

Chýba mu totiž akýkoľvek systém či logická nadväznosť, mnohé fascikle sú nekompletné alebo naopak v niekoľkých totožných exemplároch – čo je však pochopiteľné. Už na zbežný pohľad je zrejmé, že šlo pravdepodobne len o náhodnú zbierku toho, čo všetko sa Šimándimu v súvislosti s kláštrom dostalo do rúk. Najpočetnejšie boli zastúpené koncepty jeho listov adresovaných Miestodržiteľskej rade, dosť nečitateľné, viackrát škrtané a viditeľne upravované prepisovaním najmä číselných údajov.

Takisto sa v tejto zbierke našiel napríklad aj výťah z fundácií kláštora,³³² rozposlanie rehoľníkov do iných pôsobísk,³³³ dvojmo súpis vína z kláštornej pivnice³³⁴ či mnoho jednotlivých bližšie neidentifikovateľných účtov, potvrdení a samotných matematických výpočtov. O niektorých z nich, ktoré sme pre datovateľnosť a najmä čitateľnosť mohli použiť, sa ešte zmienime.

Pokračujúc chronologicky o priebehu rušenia kláštora sme dospeli k úradnému oznámeniu Miestodržiteľskej rady č. 46 427 zo dňa 31. septembra 1786, ktorého prostredníctvom sa nariad'ovalo, akým spôsobom sa iným kláštrom podelia jednotlivci zo zrušeného kláštora Sv. Kataríny a tiež aj zásoby ich pivníc. Ešte pred vykonaním tohto nariadenia mala byť Miestodržiteľská rada v Budíne presne informovaná o potrebných podrobnostiach. Povinnosť informovať o nových pôsobiskách rehoľníkov si provinciál splnil k 31. októbru 1786.³³⁵

Následné uznesenie Miestodržiteľskej rady č. 49 966 s dátumom 29. októbra 1786 splnomocňovalo už priamo provinciála a vedenie františkánskeho rádu spolu s kráľovským komisárom kláštor definitívne vyprázdniť a opustiť.³³⁶

Komisár Šimándi písal nadriadeným aj o akejsi nezrovnalosti vo výdavkoch, ktorú odhalil v súvislosti so spismi ku Sv. Kataríne. Spisy sa mali vzťahovať na rozhodnutie Miestodržiteľskej rady z 26. októbra 1787 pod č. 5763. Nič bližšie však o predmete tohto rozhodnutia neuviedol a odvolal sa na fakt, že ho to nespĺnomocňuje komisárom Uhorskej kráľovskej komory v tejto veci odpovedať a reagoval na to už listom ešte z 11. októbra 1787.³³⁷

³³¹ ŠAB, MPF, inv. č. 963/1 – 65.

³³² ŠAB, MPF, inv. č. 963/17.

³³³ ŠAB, MPF, inv. č. 963/10 a.

³³⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 963/48 a inv. č. 963/56.

³³⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 31.

³³⁶ Tamže, s. 276.

³³⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 963/42.

Už citovaný inventárny súpis kláštora Sv. Kataríny bol ukončený až o niekoľko mesiacov od jeho zrušenia : 20. augusta 1787, hoci podľa údajov v ňom bol fyzicky dopísaný ešte 12. marca 1787. Súpis všetkého inventáru zrušených kláštorov prebiehal podľa interných smerníc Miestodržiteľskej rady, vydaných pre likvidačných komisárov ešte 15. júla 1786.

Trnavský tridsiatkový kráľovský úrad definitívne ocenil spísaný majetok kláštora takto :

Kláštorná budova	15 334,45
Kostol	4767,49
Kaplnky	130,58
Majer pri kláštore	330,12
Záhrada	146,33

Spolu to činilo hodnotu 20 710 zlatých a 17 grajciarov.

Okrem tohto úradného odhadu nehnuteľností a mobiliáru ešte pokladnica kláštora obsahovala zostatok v aktívach 550 zlatých a k tomu kapitál základín v tom roku predstavoval sumu 7 477 zlatých.³³⁸

Spomínané uznesenie Miestodržiteľskej rady z konca októbra 1786 nariaďovalo pristúpiť podľa možností už k definitívnej evakuácii osôb i vecí. Akým spôsobom to malo byť vykonané práve v tomto kláštore uvádzal dekrét z 22. januára 1787, zverejnený prostredníctvom vyššiespomínaných : Jána Komlóšiho, pisára Tridsiatkového kráľovského úradu v Trnave a Juraja Šimándiho, vyslaného komisára Uhorskej kráľovskej komory.³³⁹

Kláštor Sv. Kataríny mal byť s konečnou platnosťou opustený týmto dňom, teda 22. januárom a veci rozdelené inam do 10. decembra 1787.³⁴⁰

S výnimkou pokladnice aktuálnych základín konventu malo byť všetko cenné vybavenie kostola, sakristie i kláštornej knižnice odvezené do Budína. Bližšie údaje o tomto prevoze sa však bohužiaľ nenašli.

Rovnako z dražby potravín, najmä pšenice, slaniny a octu zo zrušeného kláštora existujú iba strohé fakty, že prebiehala v Trnave v mesiacoch január a február 1787.³⁴¹ Pravdepodobne z tohto dôvodu bol inventárny súpis ukončený až dňom 12. marca 1787.

Veľmi zaujímavé sú tri identické exempláre správy z 10. októbra roku 1787.³⁴² Jednalo sa o akúsi revíziu inventáru, ktorú vykonali a svojimi podpismi potvrdili gvardiáni najbližších troch františkánskych kláštorov. Malacký gvardián Quido Havran, z kláštora v Trnave Anastázus Valkovič (spomínaný ako gvardián svätokatarínskeho

³³⁸ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 32.

³³⁹ Pramene však uviedli iba číslo nariadenia a neinformovali vôbec o jeho obsahu.

³⁴⁰ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 32.

³⁴¹ ŠAB, MPF, inv. č. 780/1 (Inventár).

³⁴² ŠAB, MPF, inv. č. 963/25, inv. č. 963/26 a inv. č. 963/27.

kláštora v r. 1782) a predstavený bratislavského konventu Melchior Krčmár.

V úvode sa traja menovaní odvolali na provinciálovo splnomocnenie, a potvrdili usporiadanie súpisu potravín a hnutelností predmetného kláštora. Následne prešli celým objektom hodnotiac, či ostalo všetko v súlade s uvedeným súpisom alebo čo azda chýbalo a už nebolo na svojom mieste.

Tak napríklad uviedli, že prikrývky, podušky a látky z cely č.1 sa nachádzali v inej spálni č. 9 a že aj dvoje železné hodiny z chodby, kde chýbali, boli už prinesené späť. Knihu Arcibratstva pášikárov vo vzácnej väzbe spomenuli v súvislosti s tým, že nitriansky gvardián Libórius už potvrdil jej prijatie a tak sa odteraz nachádza v archíve konventu v Nitre.

V bývalej cele č. 31 gvardiána Sv. Kataríny skonštatovali všetko vybavenie v súlade s inventárom, až na obraz Sv. Jána Nepomuckého, ktorý so súhlasom posledného gvardiána bol prostredníctvom syndika venovaný dobrovodskému farárovi.

Voz i poštový kočiar, stojace predtým na kláštornom pozemku, boli už údajne vydražené. Všetko ostatné v celách a priestoroch kláštora, vrátane vína v pivnici, uvedení františkánski gvardiáni označili za súhlasiace s inventárnym súpisom.³⁴³

Mníchom zrušeného kláštora bola v súvislosti s jeho likvidáciou úradným nariadením č. 30 755 z 24. augusta 1787 určená penzia. Kňazom presunutým do iných konventov malo byť vyplácaných 150 a frátrom 120 zlatých ročne. Pričom ak bol jednotlivец vyslaný za kaplána alebo iného spolupracovníka na konkrétnu faru, na svoje živobytie bol povinný prispieť tamojšiemu farárovi sumou 90 zlatých ročne. Zvyšných 60 zo svojej penzie si potom mohol nechať a voľne s nimi disponovať podľa vlastnej potreby.³⁴⁴

Zoznam rehoľníkov zo Sv. Kataríny a ich individuálne rozdelenie na základe rozhodnutia predstavených sa zachoval v dvoch exemplároch. Prvý obsahoval len stručne meno, nový materský kláštor a dátum odchodu zo Sv. Kataríny. Oficiálny termín bol už zmienený 22. január 1787.³⁴⁵ Mnísi však opúšťali kláštor postupne od 23. až do 29. januára toho roku. Kláštory, ktoré prijali spolubratov zo Sv. Kataríny boli františkáni v Bratislave, Trnave, Malackách a Nitre. Posledný gvardián kláštora Sv. Kataríny Štefan Adamovič odišiel 29. januára 1787 do bratislavského konventu.

Druhý takýto súpis poznačil navyše aj presné miesta určenia, na ktorú konkrétnu faru sa uvedení mnísi neskôr dostali za kaplánov ako

³⁴³ ŠAB, MPF, inv. č. 963/27.

³⁴⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 288.

³⁴⁵ ŠAB, MPF, inv. č. 963/10 a, Rozoslanie kláštornej komunity Sv. Kataríny.

i presný dátum kedy tam nastúpili.³⁴⁶ Tak sa zopár svätokatarínskych františkánov stalo od leta roku 1787 kaplánmi napr. v Jablonici, Drahovciach, Častej, Uníne, Leopoldove a Moravanoch nad Váhom.

Ako spomenuli samotní vyslaní komisári v úvode inventárneho súpisu, odchod mníchov z kláštora v januári 1787 spôsobil, že Sv. Katarína sa stala cennou korisťou pre obyvateľov blízkych osád.

Mnohé hnutelnosti z kláštorných budov i zvyšné zásoby lákali zlodejov z okolia, ktorí neskôr pokradli všetko ovocie z kláštorných sadov, ba dokonca v noci vypustili dobytok spásať zeleninovú záhradu.³⁴⁷ Keďže takto mohli rýchlo zmiznúť nielen všetky plody ovocných sadov, ale aj obsah zariadenia budov, bolo sem vyslaných na stráženie prázdnych objektov sedem vojenských invalidov z Trnavy. Keďže sa tu mali dlhodobo zdržiavať, drevo na kúrenie mohli čerpať z okolitých lesov. Ponosovali sa však údajne na okolí, že ani nevyhnutné potraviny v kláštore pre nich už nezvýšili a preto im bola neskôr priznaná podpora 3 grajciare každému jednotlivo.³⁴⁸

Nepoznáme presný dátum, kedy sa tu týchto sedem mužov usadilo, ale domnievame sa, že najneskôr na jar roku 1788. Nemáme ani žiadne ďalšie správy o tom, akým spôsobom tu žili, ani z akého dôvodu po štyroch rokoch odišli. Jediný presný údaj uviedol, že títo siedmi vojenski invalidi kláštor opustili dňa 10. mája 1792.³⁴⁹

Po ich odchode bol dohľad nad pustnúcimi objektami bývalého kláštora zverený osobitnému strážcovi, ktorý však situáciu zneužil a nasledujúceho roku 1793 s dvomi spoločníkmi vykradol kláštorne hrobky.³⁵⁰

Údajne na príkaz Uhorskej kráľovskej komory boli vyťaté všetky staré vysoké stromy z okolia kláštora, aby tak predtým dobre ukrytý v nepreniknuteľných lesoch bol už zďaleka viditeľný.³⁵¹

Z kláštorného kostola boli ešte v r. 1792 vzaté dubové kostolné lavice, organ i kazateľnica, ako aj niekoľké obrazy z bočných oltárov a štvorcové mramorové dláždenie sanktuária. Všetko toto bolo prenesené do kostola v Sládkovičove.³⁵²

Tamojší kostol Nanebovzatia Panny Márie pochádza z polovice 18. storočia, upravovaný bol od roku 1786 a sú v ňom lavice z konca 18. storočia s vyrezávaným rokajovým ornamentom a ružovým festónom.³⁵³

³⁴⁶ ŠAB, MPF, inv. č. 866/6.

³⁴⁷ ŠAB, MPF, inv. č. 780/1, s. 1.

³⁴⁸ Tamže.

³⁴⁹ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 36.

³⁵⁰ O tomto čine bolo podrobnejšie písané už v závere kapitoly 8.2.

³⁵¹ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 35.

³⁵² Tamže, s.36.

³⁵³ Súpis pamiatok na Slovensku, III., Bratislava, 1969, s. 113 – 114.
festón : typ rokajového ornamentu.

Rovnako sa tu nachádza aj kazateľnica z totožného obdobia, ktorá má na parapete plytký reliéf Sv. Kataríny.³⁵⁴ Je teda veľmi pravdepodobné, že skutočne časť výbavy sládkovičovského kostola pochádza z chrámu zrušeného kláštora Sv. Kataríny.

Faktom bohužiaľ je, že mnohé hnutelnosti z objektu Sv. Kataríny sa často nedostali na miesto pôvodného určenia, alebo sa už zopár desaťročí nevyskytujú na mieste, kde boli naposledy spomínané. Situáciu nám značne sťažuje aj skutočnosť, že napríklad len oltárov Sv. Jána Nepomuckého je po okolitých obciach viac než dosť, a teda nie je možné presne určiť, ktorý z nich sa pôvodne nachádzal na chóre kláštorného kostola Sv. Kataríny. O mnohých kusoch pôvodného kostolného mobiliáru, prenesených do kostolov blízkyh obcí alebo iných františkánskych kláštorov, tak môžeme vysloviť iba dohady.

Na základe doterajších výskumov však sú reálne doložiteľné a potvrdené viaceré predmety pochádzajúce z kláštora Sv. Kataríny.

V obci Dechtice - spomínané súsošie Ukrižovania pri farskom kostole,³⁵⁵ socha Sv. Kataríny na hlavnom oltári dechtického farského kostola Sv. Kataríny Alexandrijskej³⁵⁶ a renesančno – barokový oltár Nanebovstúpenia Krista z polovice 17. storočia, súčasť inventáru kostola Všetkých svätých na dechtickom cintoríne.³⁵⁷

V Smoleniciach sa od roku 1905 nachádzajú na cintoríne pri Pálfiovskej hrobke už spomenuté štyri sochy františkánskych svätcov z nároží svätokatarínskej veže. Aj kamenné lavičky v ich blízkosti sú nepochybne rovnakej proveniencie.

V Jablonici, v krypte kostola dodnes stojí baroková socha Sv. Kataríny, držiaca v rukách knihu s nápisom a chronostikonom 1618 pripomínajúcim zjavenie sa Jánovi Aponimu.³⁵⁸ Je dôvodný predpoklad, že i dva bočné oltáre jablonického kostola, typovo odlišné od ostatných, Sv. *Františka Serafínskeho* (Obr. 33) a oltár *Krst Ježiša* (Obr. 34), pochádzajú zo zrušeného objektu.

Náhodne objavený obraz Jána Aponiho, ktorý spomína aj kláštorný inventár,³⁵⁹ sa dostal až do františkánskeho kostola v Eisenstadte v Rakúsku.

Tri dubové stoly a masívne vyrezávané dvere z kláštornej jedálne,³⁶⁰ sú dodnes inventárom trnavského františkánskeho kláštora.

³⁵⁴ Tamže, s. 114.

³⁵⁵ Šimončič, J.: c.d., s. 21.

³⁵⁶ Súpis pamiatok na Slovensku, I., Bratislava, 1967, s. 287.

³⁵⁷ AD, Polgár, M. – Vácha, Z. – Šmigrovský, F.: Barokový oltár z kostola Všetechsvätých v Dehticiach : reštaurátorský a umeleckohistorický prieskum a návrh na reštaurovanie. Bratislava, 1990.

³⁵⁸ Šimončič, J.: c.d., s. 18.

³⁵⁹ Podľa : Jozef Šimončič, Katedra histórie Trnavskej univerzity, konzultácia 25. 10. 1999. ŠAB, MPF, Inventár, s. 7.

Rovnako už neraz spomenutá matrika členov tunajšieho Bratstva pášikárov je bezpečne uložená vo fondoch Univerzitetnej knižnice v Bratislave.³⁶¹

V novom pieš'anskom Kostole Sv. Cyrila a Metoda sa nachádza zreštaurovaný bočný *oltár Sv. Trojice*. (Obr. 35) Tento svätokatarínsky oltár bol pôvodne v Dubovanoch nevyužitý a tak sa dostal do Pieš'an.

Oltár Sv. Rócha, ktorý mal údajne byť v kátlovskom kostole Sv. Ducha, tam nie je. Podobne ani obraz Jána Nepomuckého a drevená soška Sv. Kataríny sa v inventári fary na Dobrej Vode nenachádza. Zato je tam na námestí baroková kamenná socha Sv. Jána Nepomuckého z r. 1742, ale takých bolo v dedinách veľa a nemôžeme dokázať, že práve táto či iná bezpečne pochádza z areálu svätokatarínskeho kláštora.

Namiesto iných podobných dohadov venujme sa teda písomne doloženým historickým udalostiam po opustení kláštora. Samozrejme s vedomím, že o anonymných zlodejoch a drancovačoch evakuovaného kláštora môžu nemo svedčiť len jeho samotné ruiny.

Kláštor spolu s kostolom totiž po zrušení vyše 10 rokov bez akejkoľvek starostlivosti a nutnej opravy chátral, od vetrov i dažďa boli strechy a múry značne poškodené. Gróf Jozef Erdödi pustnúce objekty spolu s prislúchajúcimi nehnuteľnosťami, údajne len z piety k svojim tu pochovaným predkom, odkúpil za 1500 zlatých dňa 24. novembra 1797 od náboženskej základiny Uhorskej kráľovskej komory.³⁶² Pri preberaní tohto majetku priamo na mieste boli prítomní za cirkevný úrad chtelnický dekan Tomáš Chovanček, madunický farár Jozef Stankovič a naháčsky farár Juraj Fándly³⁶³, stolicu zastupoval slúžny Imrich Smertnik a za náboženskú základinu prítomný Michal Sokol.

Budovy, podľa dobových prameňov, pre veľké trhliny v streche i stenách vyžadovali opravu.³⁶⁴ Avšak naďalej ostali definitívne opustené a ponechané svojmu žalostnému osudu.

Sedem zvonov zložili v r. 1798, z nich tri väčšie boli hneď predané zvonárovi do Trnavy, zvyšné štyri menšie mali byť vo veži ešte v r. 1808.³⁶⁵ Ich ďalší transport a osud žiadne písomné pramene neuviedli.

Časom si grófske rodiny previezli aj pozostatky svojich zosnulých z krypty pustnúceho chrámu. Erdödiovcí ich preniesli do Hlohovca roku 1806 – na základe chronostikonu spomínaného nápisu v krypte

³⁶⁰ ŠAB, MPF, Inventár, s. 10.

³⁶¹ Univerzitná knižnica v Bratislave - Kabinet rukopisov, starých a vzácných tlačí, sign. Ms 785.

³⁶² Jedlicska, P.: c.d., s. 202.

³⁶³ Fándly si údajne (podľa : Radváni, H.: c.d., s. 42) viedol aj podrobnú históriu likvidácie tohto kláštora v denníkovej forme, keďže bol jej priamym svedkom, avšak takýto denník sa dodnes nenašiel.

³⁶⁴ ŠAB, MPF, inv. č. 930, s. 38.

³⁶⁵ Tamže.

františkánskeho kostola v Hlohovci – a Aponiovci do Jablonice v r. 1821.³⁶⁶

Potom na objekty dohliadal už len grófsky strážca. Ešte 18. marca 1835 pokrstil dechtický farár Kubica dievčatko, ktorej kmotrom bol Jozef Kollár, *custos S. Catharinensis*, čiže strážca Sv. Kataríny.³⁶⁷ Ten bol zároveň posledným písomne doloženým strážcom tohto kláštora. Ním sa všetky naše aké - také stopy končia.

Snáď už len obyvatelia z okolia poznajú viaceré miestne povesti alebo nikde nezaznamenané reálne udalosti nasledujúcich storočí z ústnej tradície. Mnohí z nich istotne tiež majú priamo kamene či tehly z rozobratého kláštora v základoch svojich domov.³⁶⁸

Po kedysi slávnom a bohatom františkánskom kláštore Sv. Kataríny tak ostali dnes už len ruiny uprostred lesov Malých Karpát. (Obr. 36, 37, 38)

³⁶⁶ Jurčovič, F.: Františkánsky kláštor v Hlohovci. Bratislava, 1993, s. 35. Epitaf v krypte hlohoveckého františkánskeho kostola poukazuje na to, že po zrušení kláštora pravdepodobne týchto Erdödiocov preniesli v roku 1806 opäť do Hlohovca.

Šimončič, J.: c.d., s. 21.

³⁶⁷ Tamže, s. 24.

³⁶⁸ Napríklad v podbrání istého rodinného domu v Žlkovciach sa nachádza zamurovaný pieskovcový náhrobný kameň srdcového tvaru s už nečitateľným nápisom, o ktorom jeho majitelia tvrdia, že si ho ich predkovia doniesli z kláštora Sv. Kataríny. Podľa : Jozef Urminský, Západoslvenské múzeum v Trnave, konzultácia 23.1. 2003.

11. ZÁVER

Predložená diplomová práca si kládla za cieľ podať pokiaľ možno ucelený obraz o zrušenom františkánskom kláštore Sv. Kataríny pri Dechticiach. Tento obraz, hoci sa zdá byť pomerne zreteľný, a snád' aj zaujímavý, je však nutne obmedzený súčasným stavom výskumov a historického poznania.

Snažili sme sa nielen zhrnúť a konfrontovať všetky doterajšie príspevky a zmienky k dejinám objektu, ale vďaka výsledkom najnovších výskumov histórie, archeológie a geofyziky sme zhromaždili aj mnohé nové a doplňujúce informácie.

Najmä o počiatkoch kláštora, legendy a tradície o Sv. Kataríne či pustovníkovi Jánovi Aponim a pramenné zmienky o ďalších pozoruhodných osobnostiach a udalostiach kláštornej histórie. Novým prínosom sú údaje o vzhľade a podrobnom vybavení kláštorného komplexu, ako aj pravdepodobnom situovaní stavieb a súčastí jeho areálu. Práca priniesla aj mnoho nových poznatkov o kryptách kostola a tu pochovaných šľachticoch. Podobne aj o kláštornej knižnici, hospodárení či bežnom živote kláštora. V závere sme prispeli tiež k hlbšiemu poznaniu príčin, okolností, priebehu a dôsledkov jeho likvidácie ako aj k súčasnému výskytu rozstrateného kláštorného inventáru.

Organizátori projektu *Katarínka – záchrana kláštora* plánujú v ďalších ročníkoch pokračovať v záchranných konzervačných a výskumných archeologických prácach. Z tohto dôvodu môžu ešte nasledujúce výskumné objavy priniesť viac svetla do zatienených kútov kláštornej histórie.

Napríklad naznačená sonda v presbytériu, odkryté základy pôvodného kostola, bude významným hmotným prameňom k okolnostiam vzniku kláštora Sv. Kataríny r. 1618. V súčasnosti totiž nie je možné pramenne doložiť nič pred rok 1618, hoci sú správy a tradícia o akejsi prastarej kaplnke a dávnej úcte ľudu k tomuto nevšednému miestu.

Preskúmanie viacznačného priestoru pod svätyňou - možná krypta alebo pustovnícka jaskynka Jána Aponiho – sa pre momentálny statický stav tejto časti objektu predbežne neplánuje. Overenie historických hypotéz by však archeologický výskum mohol priniesť napríklad v prípade lokalizácie kaplniek alebo kláštorného cintorína.

Zaujímavé by iste mohlo byť antropologické určenie príslušnosti kostrových pozostatkov z kostolnej krypty konkrétnemu jedincovi. To by si však vyžadovalo mať k dispozícii zoznam pochovaných jedincov, ktorý sa nenašiel.

Bolo by prínosom pokúsiť sa nájsť akékoľvek iné dobové pramene k histórii kláštora, nezvestnú a pravdepodobne už neexistujúcu kláštornú kroniku alebo denník Juraja Fándlyho, ktorý si viedol o rušení kláštora. Podobne náhodným avšak cenným objavom by mohla byť identifikácia roznošeného inventáru v kostoloch blízkych obcí, ale vo všetkých týchto prípadoch je úspešný výsledok skôr otázkou šťastnej náhody než vedeckého a systematického historického výskumu.

Ostáva nám len dúfať, že budúcnosť ešte prinesie chýbajúce poznatky o kláštore Sv. Kataríny, o jeho pútavej a pozoruhodnej minulosti.

POUŽITÉ PRAMENE A LITERATÚRA

Štátny archív v Bratislave, fond Mariánska provincia františkánov

Archív rím.- kat. fary Dechtice

Österreichische Staatsarchiv, Abt. Kriegsarchiv, Viedeň

Univerzitná knižnica v Bratislave - Kabinet rukopisov, starých a vzácných tlačí

Archív Pamiatkového úradu SR v Bratislave a Krajského Pamiatkového úradu Trnava - evidencia a fotodokumentácia kultúrnej pamiatky

Hadrián Radváni – osobný archív autora

BALOGH, A.: Archív Mariánskej provincie františkánov v Bratislave. 1253 – 1918 (inventár). Bratislava, 1972.

MLYNARČÍKOVÁ, V.: Súpis kanonických vizitácií fár z r. 1674 – 1863 vo filmotéke SNA. (inventárny súpis) Bratislava, 1999.

POLGÁR, M. – VÁCHA, Z. – ŠMIGROVSKÝ, F. : Barokový oltár z kostola Všetechsvätých v Dechticiach : reštaurátorský a umeleckohistorický prieskum a návrh na reštaurovanie. Bratislava, (kópia v archíve rím. – kat. fary Dechtice) 1990.

BAGIN, A.: Vybrané kapitoly zo slovenských cirkevných dejín : Portréty kňazov – buditeľov. Bratislava, 1994.

BALÁZSOVITS, O.: Brevis historia conventuum ordinis S. Francisci Seraphici reformatae provinciae S. Mariae Hungariae ex authenticis fontibus. Posonii, 1869.

BÁLINT, S.: Ünnepi kalendárium. II. Budapest, 1977.

BALOGH, A.: Archív Mariánskej provincie františkánov. In : Slovenská archivistika, 12, 1977, č. 1, s. 128 – 150.

BANÍK, A.: Rok zo života Juraja Fándlyho : Poznámka k jeho polemickej činnosti. In : Slovenské pohľady, 66, 1950, č. 9, s. 507 – 551.

BODORIKOVÁ, S.: Antropologická analýza kostrových pozostatkov jedinca z krypty zaniknutého kostola Sv. Kataríny pri Dechticiach, okr. Trnava. In : Bulletin Slovenskej antropologickej spoločnosti, 5, 2002, s. 22 - 27.

BODORIKOVÁ, S.: Vývinové anomálie a patologické nálezy na lebkách z rodinnej krypty v ruinách kostola Sv. Kataríny pri Dechticiach, okr. Trnava. In : Bulletin Slovenskej antropologickej spoločnosti, 5, 2002, s. 28 - 34.

ČAPKOVIČ, P.: Bratstvo pásikov na juhozápadnom Slovensku v r. 1625 – 1782. In : Františkánsky Obzor, 8, 1941, č.1, s. 9 – 14 a č.2, s. 63 – 67.

ČIČO, M. – KALINOVÁ, M. – PAULUSOVÁ, S. a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku. Bratislava, 2002.

DANIŠOVIČ, L.: Dejiny minoritov I. : Osvietenská historiografia rádu františkánskeho v našich krajinách. Bratislava, 1934.

DANIŠOVIČ, L.: Po jozefinskej reštrinkcii bohoslužieb v provincii salvatoriánskej. Praha, 1934.

ĎURÍČKOVÁ, M.: Nocľazník. In : Panenská veža na Devíne. Bratislava, 1988, s. 87 – 89.

FÁNDLY, J.: Dúwerná zmlúwa mezi mňíchom a diabľom. Bratislava, 1789.

FARKAŠ, S.: Scriptorum Ord. Min. S. P. Francisci Provinciae Hungariae Reformatae Nunc S. Mariae. Posonii, 1879.

FEDERMAYER, F.: Erby pánov Korlátskeho hradu. In : Záhorie, 10, 2001, č. 1 – 5.

FEKETE, Š.: Vznik, rozloženie a význam slovenských pútnických miest. In : Národopisný sborník, 8, 1947, č. 3, s. 125 – 144.

- GAJDOŠ, V.: Františkáni na Sv. Katarínke. In : Slovák, č. 196 z 29. 8. 1937, s. 4.
- GAJDOŠ, V.: Františkáni v slovenskej literatúre. Cleveland, 1979.
- GAJDOŠ, V.: Františkánska knižnica v Malackách. Bratislava, 1943.
- HEINDL, W.: Reforma a modernizácia v čase panovania Márie Terézie a Jozefa II. In : Tereziánske a jozefínske reformy a ich význam pre rozvoj Slovenska. Bratislava, 1998, s. 19 – 29.
- HISTORICKÝ SLOVNÍK SLOVENSKEHO JAZYKA. I. – V. Bratislava, 1991, 1992, 1994, 1995, 2000.
- HORÁNYI, A.: Memoria Hungarorum. Viennae, 1775.
- HUDÁK, J.: Patrocíniá na Slovensku. Bratislava, 1984.
- HUDEC, R.: Krátke dejiny rehole Menších bratov Sv. Františka na Slovensku. In : Viera a život, 11, 2001, č. 3, s. 194 – 207.
- HUDEC, R.: Historia domus bratislavského františkánskeho konventu. In : Slovenská archivistika, 34, 1999, č. 2, s.57 – 65.
- HÚŠČAVA, A.: Poľnohospodárske miery na Slovensku. Bratislava, 1972.
- JANŠÁK, Š.: Nález mohyly v Dechticiach. In : Študijné zvesti AÚ SAV 1961, č. 6, s. 293 – 294.
- JEDLICKA, P.: Kiskárpati emlékek. II. Eger, 1891.
- JURAJ FÁNDLY – výber z diela. (zost. Ján Tibenský) Bratislava, 1954.
- JURČOVIČ, F.:Františkánsky kláštor v Hlohovci. Bratislava, 1993.
- KALESNÝ, F.: Habáni na Slovensku. Bratislava, 1981.
- KARÁCSONYI, J.: Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711 – ig. I. Budapest, 1922.
- KLEIN, B.: Jozefínske mapovanie. In : Slovenská archivistika, 34, 1999, č. 2, s. 78 – 88.
- KLEIN, B.: Záslužný čin vojenských kartografov. In : Historická revue, 11, č. 2, s. 10 – 11.
- KOTVAN, I.: Rukopisy Univerzitetnej knižnice v Bratislave. Bratislava, 1970.
- KOWALSKÁ, E.: Kláštory františkánov na Slovensku a národnostný problém v 17. – 18. storočí. In : Slovenský národopis, 41, 1993, č. 3, s. 304 – 312.
- KŘÍŽ, M.: Ochrana památek architektury II. Brno, 1984.
- LEPÁČEK, C.: Vojtech Šimko, spisovateľ bernolákovej školy. Martin, 1942.
- MAJTÁN, M.: Názvy obcí Slovenskej republiky (vývin v rokoch 1773 – 1997). Bratislava, 1998.
- MELMUKOVÁ, E.: Patent zvaný Toleranční. Praha, 1999.
- NAGY, I.: Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. XIII. Pest, 1868.
- NOVÁK, J.: Rodové erby na Slovensku I. Martin, 1980.
- OSLANSKÝ, F.: O písomných prameňoch k cirkevným majetkom na Slovensku v stredoveku. In : Historický časopis, 45, 1997, č. 3, s. 388 – 400.
- PAŠTEKA, R. – ZAHOREC, P. : Interpretation of microgravimetric anomalies in the region of the former church of St. Catherine, Dechtice. In : Contribution to Geophysics and Geodesy, Vol.30, 2000, No 4, s. 373 – 387.
- POVAŽAN, J.: Bernolák a bernolákovci. Martin, 1990.
- PUSKELY, M.: Virágos kert vala híres Pannónia. Budapest, 1994.
- RADVÁNI, H.: Kostol a kláštor Sv. Kataríny : príspevok k dejinám františkánskeho kostola a kláštora Sv. Kataríny pri Naháči. Rukopis , 1948.
- REMENÁROVÁ, M. : Františkánsky kláštor a kostol Všetkých svätých v Hlohovci. Diplomová práca. Fakulta humanistiky Trnavskej univerzity, 2000.

- SARMÁNYOVÁ, J.: Cirkevné matriky na Slovensku zo 16. – 19. storočia. Bratislava, 1991.
- SEDLÁK, F.: Pramene k dejinám Slovenska v zbierke „Neoregistrata Acta“ v MOL. In : Slovenská archivistika, 3, 1967, č. 2, s. 173 – 178.
- SEDLÁK, F.: Imrich Kotvan, Rukopisy Univerzitetnej knižnice v Bratislave. Bratislava, 1970 (recenzia). In : Slovenská archivistika, 12, 1977, č.2, s. 317 – 324.
- SEDLÁK, F.: Rušenie kláštorov za Márie Terézie a Jozefa II. In : Slovenská archivistika, 30, 1995, č. 2, s. 171 – 182.
- SCHAUBER, V. – SCHINDLER, H. M. : Rok se svatými. Praha, 1994.
- SLIVKA, M.: Interakčný charakter kláštora v hospodárskom systéme stredoveku. In : Archaeologia historica 26/2001, s. 299 – 321.
- SLOVENSKÝ BIOGRAFICKÝ SLOVNÍK. I. – VI. Martin, 1986, 1987, 1989, 1990, 1992, 1994.
- SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. I. – VI. Bratislava, 1959, 1960, 1963, 1964, 1965, 1968.
- SMRTNÍK, B.: Poklad Serafinsky aneb Arcybratstva Pasku Prowaznjho Sw. Otca Františka WyWyssenost. Žilina, 1691.
- STIEBEROVÁ, M.: A Magyar Országos Levéltár. Levéltárismeretö. Budapest, 1996 (recenzia). In : Slovenská archivistika, 32, 1997, č. 2, s. 130 – 133.
- STRÁNSKY, A. – CSERENEYEVY, Š.: Dejiny biskupstva nitrianskeho. Trnava, 1933.
- SÚPIS PAMIATOK NA SLOVENSKU. I. – III. Bratislava, 1967, 1968, 1969.
- ŠIDLOVSKÝ, G. E.: Svět liturgie : Slovník základní církevní terminologie. Praha, 1991.
- ŠIMONČIČ, J.: Kláštor a kostol Sv. Kataríny – Dechtice. In : Zprávy Západoslovenského múzea v Trnave, 1966, č. 5, s. 16 – 25.
- ŠIMONČIČ, J.: Kostol a kláštor Sv. Kataríny v Dechticiach. In : Vlastivedný časopis, 1989, č. 4, s. 161 – 166.
- ŠIMONČIČ, J.: Kostol a kláštor Sv. Kataríny. In : Dechtice, obecné noviny, 1992, s. 4 -6.
- ŠIMONČIČ, J. – VOTLUČKA, K.: Mojej Trnave : K dejinám Trnavy a okolia. Trnava, 1998.
- TAKÁCS, J.: Jezsuita iskolai dráma. II. Budapešť, 1937.
- URMINSKÝ, J.: Výskum kláštorného komplexu Sv. Kataríny pri Dechticiach. In : Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku, Archeologický ústav SAV v Nitre, 1999, s. 143 – 144, 229.
- URMINSKÝ, J.: Pokračovanie výskumu kláštorného komplexu Sv. Kataríny pri Dechticiach. In : Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku, Archeologický ústav SAV v Nitre, 2001, rukopis (v tlači).
- UŠÁK, T.: Poklad pod kláštorom. Dobrodružno – historický román (vychádzal na pokračovanie ako príloha týždenníka Sloboda v r. 1969).
- VESELÝ, L. D.: Prvé stopy akcie Sv. Františka na Slovensku. In : Kultúra, 2, 1927, č. 2, s. 107 – 113.
- VINTER, V.: Úvod do dějin a teorie památkové péče. I. - II. Praha, 1971.
- VLASTIVEDNÝ SLOVNÍK OBCÍ NA SLOVENSKU. I. Bratislava, 1977.
- ZAHOREC, P.: Mikrogravimetria – použitie pri vyhľadávaní podzemných priestorov. Diplomová práca Prírodovedeckej fakulty UK. Bratislava, 1998.
- ŽUDEL, J.: Archívy zrušených reholí na Slovensku v 18. storočí. In : Slovenská archivistika, 2, 1967, č. 2, s. 166 – 172.

PRÍLOHY